

30-31

Magyar

PAPI EGYSE'G

MAGYAR PAPI EGYSÉG

a külföldi magyar katolikus papság lapja

1965 Húsvétján

30—31. szám

TARTALOM

LELKI ÉLET

Varga László: Tudom, kinek hittem	3
Békés Gellért: Papok lelkigyakorlata IV.	13
István atya: A pap világi szemmel	19
Lakos Endre: Coram Sanctissimo	24

PAPI ARCÉL

Schermann Rudolf: Mit vár tőlünk a Lélek?	28
Sík Sándor utolsó napjai	37
Sík Sándor: A néma Miatyánk	41
Marosi László: Majláth püspök centenáriuma	42

RÓMA SZAVA

Órsy László: A püspöki kollégium	43
Zsinati statisztika a harmadik ülészakról	48
Nyisztor Zoltán: A zsinat — kívülről	48
B: Ecclesiam suam	53
Rákos Raymund: VI Pál pápa az Egyházban élő tekintélyről	60
B: Bombay nagy napjai	64

MAGYAR NÉPÜNK PAPJA

Tóth Veremund: Krisztus atlétája	67
Baják Mihály: Az emigratis tünetei ellen	73
Marosi László: Erdély gyöngye Csiksomlyó	78
Borbély István: A magyar katolikus megújódás emlékezete (3.)	79

PAPI ÖNKÉPZÉS

Béky Gellért: Széljegyzetek az istenérvek problémájához	86
Szabó Ferenc: Termékenység és önuralom a házasságban	96
Német Béla: Sterilizáló hormonok II.	99

HAZAI HIREK

Hazai helyzet	103
Püspökszentelés Budapestén	105
Dr. Hász István tábori püspök 80 éves	108
Papi jubileumok	109

HALOTTAINK 110

Msgr. Lengyel Zoltán (Marosi)	111
Kovács Kandid István (Paulai)	111
Dr. Szalay Jeromos OSB (Sümegh)	112
'Sigmond Lóránt László ciszterci (SOCist.)	115
Kalocsa négyes gyásza (Anisich)	117
Dr. Magyar József (Unzeitig)	120
Szabó János SJ emlékére (Gallus)	121
Borsányi Balázs OFM (Tóth)	122
Dr. Szelényi Imre OFMConv. (Dittrich)	123
Nagy Józsefről	124

KÖNYVEK

Der Priester im Anruf der Zeit (Német)	127
Szabó Ferenc: Teilhard de Chardin	127
Boldizsár Iván: Rokonok és idegenek (Adriányi)	127
Imakönyveink	128

VISSZHANG

59, 66, 85, 102, 125, 126

A lapot szerkeszti: Óry Miklós SJ. — A kiadásért felel: Marosi László.
Levelezés, megrendelés, kéziratok Marosi László címére küldendőek:
Spittal/Drau, Kapellengasse 15, Ausztria, Europa.

MAGYAR PAPI EGYSÉG (Einheit Ungarischer Priester), Klerusblatt der ungarischen Priester im Ausland, erscheint viermal im Jahr. — Mit Druck-erlaubnis des Erzbischöflichen Ordinariates, Wien. — Eigentümer, Herausgeber und Verleger: Ladislaus Marosi, Spittal/Drau, Kapellengasse 15. — Für den Inhalt verantwortlich: Ladislaus Marosi. — Im Selbstverlag gedruckt bei Carinthia, Klagenfurt, Völkermarkter Ring 25, Österreich.

Varga László SJ

TUDOM, KINEK HITTEM

Valami végzetes bágyadság üli meg a keresztény világot. Ezért a pásztorok felelősek. A hívő önbizalmat, a krisztusi vitézséget, a kötelező harci kedvet valósággal kiölték a népből, mert folyton csak azt hangoztatták: légy jó ember mindhalálig, légy józan és mértékletes, mert az ilyen ember sokáig él és nem csinál bajt sem magának, sem másnak. Mindíg csak azt magyarázták, mit nem szabad tenni s azután a tilalomra nem adtak az emberek, mert egyrészt a tilalom nem az egész törvény, másrészt nem vezették be őket az erőbe, nem adtak a harchoz biztos *győzelmi öntudatot*. Hol és mikor hallott a nép egy szakszerű tanítást az isteni reményről? A hitről még csak beszéltek valahogyan, mert 'a szabad gondolat támadta a vallás igazságát. A szeretetről is elmondtak álmosító közhelyeket, de a reményről mélyen hallgattak. Ha szabad így mondani, hála Istennek most már csak Isten segíthet rajtunk meg az ellenség ostobasága és azért *eljött a reménység ideje*.

A reménység hatalma

A kegyelem a lélek új természete; cselekvő képessége elsősorban a *három isteni erény*. A hit, remény és szeretet között szoros belső kapcsolat van és a hit meg a szeretet is igen hamar elszárad a reménység nélkül. Igaz, a hit nélkül nem lehet tetszeni Istennek, de a reménység nélkül sem. A hit világít az akaratnak, hogy tudja mit és hogyan kell szeretni, ugyanakkor viszont a cselekvő szeretet is valami titokzatos módon megerősíti a hit fényét. Még inkább áll ez a reményről, mivel ez nem csalódik, amint imádkozni szoktuk: benned bízam, Uram, nem is vallok soha szégyent. Az isteni reménység ugyanis részben már itt a földön teljesül és innen van Isten igaz barátaiban az a szilárd hit, amely legyőzi a világot. A szeretet és önmegtágadás parancsa igen nehéz, a bűnös embert szolgálni, az ellenségnek megbocsájtani, az üldözés és gyalázat keresztjét hordani Jézus Szíve szerint, isteni segítség nélkül lehetetlen és ő mégis kimondta: az én igám édes, az én terhem könnyű. Már az első áldozóknak ezt úgy kellene tudniok, mint a keresztvetést. De hol van, aki a keresztény nevelésben fölhasználná ezt a sarkalatos életelvet. Ellenben könyvtárakat írnak össze a lelki rigolyákról, a válságokról, a gátlásokról és mit tudom

én miről, csak azt nem merik kimondani, hogy akinek nem ment el az esze, az köteles erős lenni, mint a halál. A lelki kórtant kitergetik, de az egészségtant jóformán elhallgatják, mert a lélekbúvárnak a betegség érdekes, az egészség unalmas, érdektelen. Az erdőben a görbe fa feltűnő, a mai társadalomban meg az egészséges emberen csodálkoznak, mintha azt mondanák: micsoda elmaradt ősember ez, még problémái sincsenek. A hitetlenek tábora folyton azon botránkozott, milyen könnyörtelen, embertelen, örömtelen a krisztusi törvény, de arról nem beszéltek a hitványak, hogy a hitetlen, bűnös élet sokkal nagyobb önmegtagadást kíván, még hozzá remény nélkül. Ezért azután a papok is vajmi gyakran arra néztek, hogy minél kevesebbet követeljenek a hívektől, nehogy elárasszák őket és emiatt lett olyan fonák és siralmasan eltorzult a keresztény jellem. Milyen más volna ma a világ állapota, ha állandóan zengett volna a keresztény fülekbe az isteni ígért: az én igám édes, az én terhem könnyű. A bűntől ügyetlenül riasztották a népet, de az Isten erejéről, amelyet a remény vezet a lélekbe, jóformán hallgattak. A jobb lelkek is folyton a nehézséget látták, tanácsokért szaladgáltak, de arra egyáltalán nem gondoltak, milyen könnyű a harc annak, aki bízni és merni tud. Egyszóval nem szerettünk erősek, szívósan tűrők és jó kedvvel harcolók lenni s azután csodálkoztunk, hogy Isten nem áll a pártunkon. Azért most újra kell tanulnunk a reménység tudományát, újra meg kell szokni az önbizalmat és erőt.

Szent Tamás a Summában, ahol a reménységről tárgyal, fölveti a kérdést, vajon a vadászó sólyomban van-e remény, amikor zsákmányát keresi. Igen, van benne remény, mondja ő, jöllehet értelme nincs, Már pedig a távoli, még nem látható célt, csak az értelem veheti észre. És a nehézséget úgy oldja meg: a Teremtő értelme működik a sólyomban, mert Ő adott neki ilyen ösztönt és képességet. Az egész mindenség minden eleméről lehet mondani, amit a magyar költő így fejezett ki: cibálja a célja, a célja a tenger. *A célgondolat uralkodik a természet erői fölött és ahol a cél működik, ott tágabb értelemben remény is van.* A termés reménye borítja virágba tavasszal a fát és a remény építi a madár fészket. Az ember életében a remény létezik, mert amennyi bennünk az erő, az öröm és az élet, annyi a remény. A remény szántja és veti be a földet, a remény hajtja a hajót, sőt végső fokon a gépet is és ahol nincs többé remény, ott megáll az élet. Azért el is dobja magától az életet, aki már nem remélt tőle semmit. Ez a nagy, elemi szenvedély a lélekben, a vágyó szeretet, amely bizonyos abban, hogy célt is ér. Tárgya a távoli, többé-kevésbé nehezen elérhető jó. A célt kereső szeretet lendülete tehát a remény. Ettől feszül cselekvésre a lélek. A test minden ereje megtelik önbizalommal és kitágul a gazdagabb jövő felé. A remény annak bevallása, hogy hiányos, véges lények vagyunk, de egyúttal eleven erő is, amely csak a birtoklás boldogságában szűnik meg.

A kegyelem a természetre épít és azt tökéletessé teszi s azért a keresztyény élet el sem gondolható az isteni remény nélkül. Beléköntött erény ez, amely a gyarkorlásban egyre izmosabb lesz. Az isteni remény *indítéka* Isten hűsége és hatalma s mivel Isten hatalmánál fogva Isten, akinek egyik sajátos, lényeges neve: a Mindenható, a reménység az Istenség kötelező nagy tisztelete is. Nem lehet tehát azt mondani: ha akarsz, ha kedved tartja, bízzál, mert remélni éppúgy kemény parancs, mint Istent tisztelni.

Isten szava a reményről

Csodálatosan gazdag az Evangélium tanítása a reményről. Kevesen gondolnak arra, amikor Isten könyvét olvassák, hogy Jézus nyelvén a hit egyúttal rendesen a reményt, a bizalmat is jelenti. Enélkül alig is lehet hinni, mert szükségképpen bízom abban, akinek hiszek. Azért mondja Jézus: bízzál fiam, megbocsáttatnak bűneid (Mt 9, 2) és Bízzál lányom, a te hited megszabadított téged (Mt 9, 22). Ó asszony, nagy a te hited: legyen neked, amint kívánod (Mt 15, 28). Menj el, mondja a jerikói vaknak, a te hited meggyógyított téged (Mk 10, 52). Ugyanazt mondja a hálás belpoklosnak is. A kishitűség miatt dorgálja ismételtén apostolait és megdicséri a századost, mert nem talált még akkora hitet Izraelben (Mt 8, 10). A nagyhét egyik fontos oktatása így hangzik: legyen hitetek az Istenben. Bizony mondom nektek, hogyha valaki azt mondja a hegynek: kelj fel és merülj a tengerbe! és nem kételkedik a szívében, hanem hiszi, hogy amit mond, megtörténik, megleszen neki. Azért mondom nektek: Mindazt, amit imádkozva kértetek, higgyétek, hogy megnyeritek és megleszen nektek (Mk 11, 22). Ez az ígélet az apostoloknak szólt, mert csodát tenni külön ösztönzés, rendkívüli sugallat nélkül nem lehet, de amint tudjuk, a szentek életében tovább hat minden században Jézus ígérete. A béna lelkű, sorvadtt hitű mai papoknak és hívőknek szüntelenül harsogni kellene most, miként biztat Jézus reményre istenien egyszerű szóval és tettel. Most kell *érezni és ízlelni*, mint szent Ignác tanítja, micsoda erő van abban a mondatban, amellyel elbocsájtja a századost: menj s amint hittél, úgy legyen neked. A két vakot megkérdezi: Hiszitek-e, hogy ezt meg tudom cselekedni veletek? Felelének neki: igenis, Uram. Akkor illeti szemeiket, mondván: Hitetek szerint legyen nektek. És megnyílnak szemeik. Lázár föltámadása előtt Mártát figyelmezteti, mert az okoskodik: Uram! már szaga van, hiszen negyednapos. Felelé neki Jézus: Nem mondtam-e, hogyha hiszel, meg fogod látni Isten dicsőségét. Amikor pedig, az ördögtől megszállott gyermeket viszi hozzá az apja, Jézus mondá neki: Ha tudsz hinni, minden lehetséges a hívőnek (Mk 9, 22). A világ és a sátán hatalmával azonban a bizalom lesz az apostolok fegyvere s azért biztosítja őket a búcsúzáskor is az utolsó vacsorán: Bizony bizony mondom nektek, aki énbennem hiszen, amely

tetteket én cselekszem, ő is cselekedni fogja azokat; sőt nagyobbakat fog tenni azoknál, mert én az Atyához megyek. És akármit kértek majd az Atyától az én nevemben, megteszem azt, hogy az Atya dicsőítségé a fiúban (Ján 14, 13).

A táborhegyi esemény után a tanítványok megkísérelték a gyerekekből kiűzni az ördögöt, de nem sikerült nekik. Utána meg is kérdezték az Urat: miért nem tudtuk mi azt kiűzni? Mondá nekik Jézus: A ti kicsiny hitetek miatt. Mert bizony mondom nektek, ha annyi hitetek lenne, mint a mustármag és azt mondjátok a hegynek, menj innét oda, elmegyen és semmi sem lesz nektek lehetetlen (Mt 17, 18). Emberfölötti nehézségbe ütközött abban az időben a zsidók között hirdetni az Evangéliumot, főképpen a megtestesülés tanát s azért föltétlenül szilárd bizalomra nevelte Jézus az apostolokat. Rendkívüli hatalmat adott nekik a tisztátalan lelkek fölött, hogy kiűzzék azokat és meggyógyítsanak minden betegséget és minden nyavalyát (Mt 10). Egyenesen megparancsolja nekik: Gyógyítsatok betegeket, támasszatok föl halottakat, poklosokat tisztítsatok meg, ördögöket űzzetek ki. Ingyen kaptátok, ingyen adjátok. Csak az apostolok cselekedeteit kell olvasni, hogy némi fogalmunk legyen, milyen volt az apostoli korszak hódító lendülete ilyen bizalom és hatalom birtokában.

Szent Lukács könyvében nyomban a Miatyánk szövege után következik *a példabeszéd az éjjélkor kenyeret kérő barátról*. Ebben az imádság állhatatosságát hangsúlyozza az Úr s azután így folytatja a tanítást: Én is mondom nektek: Kérjete és adni fognak nektek, kereseteket és találtok, zörgessetek és megnyitnak nektek. Mert mindaz, aki kér, kap is, aki keres, talál és a zörgetőnek ajtót fognak nyitni. Ki az az atya közületek, aki, ha fia kenyeret kér tőle, követ ad neki; vagy ha halat, csak nem fog hal helyett kígyót adni neki? Vagy ha tojást kér, vajon skorpiót fog-e nyújtani neki? Ha tehát ti, rossz létekre tudtok jó adományt adni gyermekeiteknek, mennyivel inkább fog adni a ti mennyei Atyátok jó lelket azoknak, kik tőle kérnek (Lk 11, 4). Mindebből nyilvánvaló, mennyire lényeges Krisztus Urunk tanításában a reménység parancsa és milyen mesteri módon adja azt elő a mindennapi élet egyszerű nyelvén. A Gondviselés a nagy tény, az isteni Atyaság műve és ebből szorosan következik, hogy a remény föltétlenül kötelező. A mai keresztény nagyon elszokott tőle s azért nem is veszi komolyan Isten szavát: túlzásnak, valószínűtlen ígéretnek érzi, mert ritkán hallja és akkor is csak úgy mellékesen darálják a fülébe, mint régen fonnyadt szóvirágot, holott Krisztus szava áttörte annak idején a szörnyű szellemi börtönt, amelyben a görög-latin és keleti világnézet zárta az emberi lelket. Ledöntötte ez a teremtő szó a börtönfalakat és a nyomorult népnek megmutatta az élet szabadságának határtalan lehetőségét. Az Isten fiai dicsőségének szabadsága ez, amelyben még a testünk is halhatatlan lesz szent Pál kijelentése szerint (Róm. 8).

Szent Pál tanításában

Különös valami: Krisztus Urunk egyszer használja a remény szót, szent Pál azonban annál többször alkalmazza. Benne valósággal testet ölt a remény: a reménység pedig nem engedi hogy megcségyenüljünk, mert az Isten szeretete kiáradt szívünkbe a Szentlélek által, aki nekünk adatott, írja a római híveknek. A reménység Istene töltőn el titeket a hitnek teljes örömével és békéjével, hogy a remény bőven meglegyen bennetek a Szentlélek erejéből (Róm. 15, 13). A szaloniki híveknek pedig ezt üzeni: Az alvók éjjel alusznak, a részek éjjel részegednek meg. Mi azonban, kik a nappaléi vagyunk, legyünk józanok és öltözzünk föl a hit és szeretet páncélját, sisak gyanánt pedig az üdvösség reményét. Élünk józanul, igazán és jámborúl a világon — oktatja Tituszt — várva a boldog reménységet (vagyis a remélt boldogságot) s a nagy Isten és Üdvözítőnk, Jézus Krisztus dicsőségének eljövetelét. És dicsekszünk Isten fia dicsőségének reménysége alapján (Róm. 5, 2). Legyetek örvendezők a reménységben (Róm. 12, 12). A második korintusi levélben egészen megmutatja önmagát még ellenfeleinek is és ott olvassuk a fonséges vallomást: Amit valaki mer, (oktalanságban mondom) azt én is merem. Krisztus szolgálai ők? Én még inkább: számtalan fáradság, igen sokszor fogság, módfelett való verések, gyakori halálveszély által (2 Kor. 11). És a következő fejezetben a csodálatos kifejezés: elég neked az én kegyelmem, mert az erő az erőtlenségben lesz teljessé. Örömmel dicsekszem tehát erőtlenséggemmel, hogy Krisztus ereje lakozzék bennem... Mert midőn erőtlenség vagyok, akkor vagyok hatalmas. Sebhellyel borított teste szörnyű betegség martaléka, de ebben a roncs lakásban az óriás verhetetlen szelleme működik és a halálba menve így beszél: E végett tétettem én hírnökké, apostollá és a pogányok tanítójává s e miatt szenvedem most ezt is: de nem szégyenkezem, mert tudom, kinek hittem s biztos vagyok abban, hogy ő meg tudja őrizni rábízott kincsemet addig a napig (Tim. 1, 12). Az egész szent Pál benne van ebben a vallomásban, mert ő nem ismer vereséget, mert neki a halál nyereség, hiszen a jövő világ erői feszülnek benne és így lett a mai napig egymagában hódító, parancsoló világhatalom.

A remény forrása és tárgya

A keresztény reménység alapja tehát Isten mindenható jósága és hűsége, amellyel ígéreteit teljesíti. Ezt az isteni hűséget magasztalja szent Pál: Hűséges az Isten, aki által meghívást nyertetek az ő Fiának, Jézus Krisztusnak, a mi Urunknak közösségébe (1 Kor. 1). Azért ne féljen a keresztény, mert hűséges az Isten és nem fogja megengedni, hogy erőtlökön felül szenvedjete kísértést, hanem a kísértéssel együtt a kimenekülést is megadja, hogy elviselhessétek (1 Kor. 10, 13). Hű az, aki titeket meghívott (1 Tesz. 5, 24). Az Úr azonban hű: Ő megerősít titeket és megóv

a gonosztól (2 Tesz. 3). Szent János a bűnösöket is bizalomra hívja: Ha megvalljuk bűneinket: Ő hű és igazságos, hogy megbocsássa bűneinket és megtisztítson minket minden gonoszságtól. Ilyen Istennel szemben minden kétség, habozás, bizalmatlanság súlyos sérelem és az igazi vallásosság el sem gondolható a rendületlen bizalom nélkül és a föltétlen hűséggel szemben kötelező a föltétlen bizalom.

Amint a remény forrása Isten, úgy *első tárgya* is Ő, mert Ő a végső cél, az ember legfőbb java, az élet és boldogság maga, melyet egész valónk keres. A remény tehát az utasok erénye. Amikor bemegyünk Isten örömébe, megszűnik a remény, mert helyét a beteljesült öröm foglalja el. Am az utasnak fáradtság és küzdelem a sorsa, ehhez pedig erő kell, amely a természetben nincs meg, hanem felülről adatik. A segítő erő a kegyelem, a célt mutató fény a földi élet homályában és az akaratot edző szeretet, a bűntől szabadító bánat, az állhatatos hűség, a szívós türelem a szenvedésben és éber harci kedvünk a küzdelemben. Mindez kell nekünk, mint a levegő és a mindennapi kenyér s azért mindezt bizton remélhetjük is. S amint a hitünknek minden fölött erősnek kell lennie, épúgy a reményünk is szilárd legyen. Istent és a hozzá segítő kegyelmet tehát *föltétlenül* reméli és kéri a keresztény, a többi javakat azonban csak föltételesen, de ugyancsak szilárd bizalommal. Így emel ki azután a remény minket a földi lét nyomorából és jóllehet úton vagyunk még, de már az otthon ereje, vonzása dolgozik bennünk és csodálatosan rugalmassá teszi szívünket. Ebből a reményből lesz a győzelmes ember, az istenfajta ember, akit az is csak lendít és emel, ami másokat, a pogányokat letöri és bukásba dönti. E remény birtokában szinte mindenható lesz a keresztény lélek és bizalma, menedéke minden gyöngének. Az ilyen hívő a szikla ember, akinek minden kísértés csak újabb győzelem alkalma. Ő az eleven bizonyíték, a verhetetlen érv, hogy Isten van, él, mert Ő harcol és győz híveiben. Róla lehet igazán mondani: szeme lesz a vaknak, lába a sántának és atyja a szegénynek, mert egyre több erőt vesz föl magába és azt sugározza másokba. Micsoda új nyelv, micsoda új hang ez a mai időben! Pedig ez a régi, az egyetlen eredeti keresztény hang. Csak ezt kell vallani, csak erről kell bizonyosságot tenni, csak ezt kell tanítani és akkor az Isten népe félelmetes és hódító lesz, mint a verhetetlen hadsereg. Akkor a keresztény táborban folyton zengeni fog a riadó, akkor nem öldösi álom a szíveket és nem vesz erőt rajtunk a káptalani vecsernyék altató unalma. Akkor majd a jobbak fejében folyton alkotó tervek forrnak és nálunk marad az ifjúság és hozzánk jön mindenki, aki nemesen cselekedni, keményen harcolni és merészen álmodni mer. Egyszóval miénk lesz az, aki fiatal.

A szentek erénye

Jézus belső barátainak élete a reménység hatalmának perdöntő igazolása. *Felicitás* a fiatal afrikai hitvalló első gyermekét hordozza szíve

alatt, amikor a bíró halálra ítéli. A római jog szerint az anyát, aki ilyen állapotban van, nem szabad kivégezni, amíg a gyermeket meg nem szüli. A vajudás alatt jajgat és nyöszörög fájdalmában és a római börtönőr gúnyolja: ha már most ennyire sírsz és nyögsz, te nyomorúlt, mit fogsz csinálni majd az oroszánok és leopárdok előtt kint a cirkuszban? Felicitás erre nyugodtan megadta a keresztény választ: most a magam erejéből szenvedek, azért sírok, de ha majd Krisztusért fogok szenvedni, akkor nem fogod hallani panaszomat, mert akkor az Ő ereje száll belém.

Ez a föltétlen bizalom sugalmazza *Assisi Ferencet* és az egész mozgalmát és erre építi szent *Ignác* világot átfogó szervezetét. Azért kell a rendjében annyira szorosan vigyázni a szegénységre, mert ha nagy a vagyon, inkább a pénzben bízik az ember, mint az Istenben. A szentek mind az isteni reménység mesterei és szinte nem ismerik a szót: lehetetlen. *Kapisztrán János* ezzel a bizalommal nyeri meg a nándorfehérvári csatát: *V. Pius* pedig ezzel győz Lepantónál. Az *ars plébános* üres kamráját ez tölti meg sohasem látott búzával. *Don Bosco* ezzel a bizalommal szaporítja a zsemlyét, meg a gesztenyét, gyógyítja a sok beteget és föltámasztja a halottat. A *Szűzanya nagy kegyhelyein* tanítja az emberiséget erre a bizalomra. Ez tette *kis Terezt* olyan halhatatlan nagygyá minden századon. Még gyermek, de már meg akarja menteni a gyilkos Pranzini lelkét. Egész Franciaország izgatottan olvassa a gonosztevő perét, de Lisieuxben egy 14 éves leányka így imádkozik: Istenem, bizonyos vagyok benne, hogy meg fogsz bocsájtani ennek a szerencsétlen Pranzininak. Még akkor is azt hinném, ha nem gyónna meg és a bánatnak semmi jelét nem adná, annyira bízom a Te végtelen irgalmadban. És ez az én első bűnösöm. Ezért csak egyszerűen a bánatának jelét kérem Tőled, ez legyen az én vigasztalásom. Én jobban bízom Benned, mint sok pap. Még ha nem is gyónik meg, akkor is tudom, Te megbocsájtasz neki. Nézd, milyen kicsi vagyok, és ha megteheted, add meg nekem ezt a vigasztalást. Pranzini a kivégzés reggelén is visszautasítja a papot, de amikor már éppen a nyaktiló padjára készülnek fektetni, az utolsó pillanatban hirtelen visszafordul és háromszor szenvedélyesen keblére szorítja a feszületet, melyet a pap olyan reménytelenül tartott feléje.

Ilyenek az Isten bizalmasai, akik ismerik szent Pál elvét: mindent meg tudok tenni abban, aki engem megerősít. A mai ember azt mondja, csak a tényekben hisz, akkor hát hódoljon meg a csodálatos tények hatalma előtt is, amelyeket az isteni reménység teremt ebben a világban. Oh, valóban nincsen semmi mentsége annak, aki Jézust ismeri és mégis kishitű marad.

A keresztény jellem formálója

A reménység fényében látjuk meg *milyen csodálatos és fönséges az igazi keresztény jellem*. Nem valami felemás szürkeség, nem valami tudálékos

kotyvalék egy adag önbizalomból és egy adag reményből, hanem két véglet tökéletes összhangja. Teljes bizalmatlanság magunkkal szemben úgy, mint Néri Fülöp szokta mondani: Uram, ne bízzál Fülöpbem, mert nem tudom mikor foglak elárulni Téged. Igen, így kell az emberről gondolkozni, mert ilyen esendő és nyomorult a természet, amelyre számítani, építeni nem lehet. Azért fogalmazza Ágoston olyan élesen a tételt: Isten országa Isten szeretete egészen az öngyűlöletig. A sátán országa a magunk szeretése egészen az istengyűlöletig. A keresztény világosan lát, leszámol magával, nincs ábrándja az ember felől, mert tudja, mi lakik benne és aki így gondolkodik, abban van valódi alázat. Ugyanakkor teljesen beleveti magát Isten hatalmába s aki magától semmit sem vár, egyszerre mindent mer, amit Isten vár tőle. Magával szemben korlátlanul bizalmatlan, de mégis tele van önbizalommal, mert az ő erőssége maga az Isten. Isten tehetségében bízik föltétlenül és a magában semmit, azért nem is törhet le soha, amíg csak meg nem roppan benne az isteni remény. Magunktól csak nyomorúságunk van; már maga a remény is az Úr ajándéka; azután a remény bevezeti a szívbe az isteni erőt s ez a mienk lesz. Nem tőlünk van, de a mienk; ettől feszül a végtelenbe a lélek és mégis föltétlenül alázatos marad. Így lesz Isten mindenben minden és így lesz teljes az Ő dicsősége a bizakodó emberben. Ezt mutatja meg szent Pál, amikor önmagáról beszél: Mert én a legkisebb vagyok az apostolok között, ki nem vagyok méltó apostolnak nevezetni, mert üldöztem az Isten egyházát. De Isten kegyelméből vagyok az, ami vagyok, és az Ő kegyelme nem volt bennem eredménytelen, sőt valamennyiüknél többet munkálkodtam, nem ugyan én, hanem Isten kegyelme én bennem (1 Kor. 15, 9). Isten nem is szabadítja meg választott edényét a mélyen megalázó gyöngeségből, hogy a kevélység meg ne kísértse és mindig érezze semmiségét és ami nagyság van benne, mind a kegyelem nagysága.

A keresztény élet szüntelen harc a belső és külső ellenséggel. A belső ellenség a bűnre való hajlam és a lélek gyöngesége. Ebből ered a folytonos kísértés, amelynek szövetségese a képzelet. A bűn hatalmának látomása megbűvöli a lelket, megszállja a képzeletet és vele szemben csak lazán vergődik az akarat, majd zibbadtan megadja magát a bűvöletnek. A kísértés veszélye ebben van: a rémülettől megbénul a szegény akarat, hacsak a maga gyarlóságát látja. Mihelyt azonban gyökeret ver a lélekben a meggyőződés: Isten bennem is mindenható, a rémület nyomban elül vagy föl sem támad és a belső harc, mégha kemény is, biztos győzelemmel végződik. Mindez pedig a reménység műve. Nem elég tehát csak feloldozni, vigasztalni, gyónásra, áldozásra buzdítani a gyöngye lelket, hanem kedvet kell neki adni a küzdelemre és rá kell vezetni a reménység útjára. Ne a maga szomorú gyöngeségét nézze és ne a rossz félelmetes hatalmát nézze, de forduljon Isten hatalma felé s tapasztalja meg lépésről-lépésre, milyen könnyű a harc, ha valaki teljesen

átadja magát a kegyelemnek. *Ugyanez áll a jó keresztényre, papra és szerzetesre, akik meg a tökéletesség útján akadnak el.* Mennyi lélek savanyodik be csalódottan, mert nem találja meg azt, amit keresett. Kiábrándul a lelki életből és amolyan hideg lakatos lesz, mert elfárad, az unalom áldozata lesz, és megretten a folytonos áldozattól, amelyet a haladás kíván. Ezen a holtpontra is csak a bizalom lendíti át az embert. Főleg, ha nem azt találja a papi és szerzetesi életben, amit álmodott magának, ha egyik kudarc a másik után éri, ha sem emberek, sem barátok, nem hisznek, nem értik meg, ha egy napon összetörten magába zuhan, elnyeli az örvény, hacsak Istenbe nem menekül határtalan bizalommal. Hitt magában, tehetségében, szorgalmában, de nem vette észre, hogy finomabb módon még mindig csak magát kereste és nem az Istent. Milyen szörnyű bukások történnek ilyenkor nem egyszer! De ha valaki ilyenkor kinyitja a szemüket és megmutatja nekik, hogy csak önmagukban csalódtak, de nem Istenben, mert mindig csak magukat keresték még az oltárnál is, tehát csak a hazug önbizalom roppant össze és ha magukból kiábrándulnak, akkor majd megtalálják a minden reménység Istenét.

Olvassuk, mit mond nagy szent Gergely az Egyházzól, amikor kezébe vette a kormányt: ó, én szerencsétlen ember: milyen sorsra jutottam! Micsoda öreg, rozott hajót kell kormányoznom! Ennek a pápának igazán nem voltak ábrándjai az Egyházzól, de mivel Istenben bízott, nem roskadt össze és rendbe hozta a hajót, amely süllyedni látszott már. Ha valakinek nem tág a szíve az isteni bizalomtól, szükségképpen gyatra, kontár apostol lesz. Mindenütt a visszaélést, az árulást, a tunyaságot látja meg, azután ha nem hallgatnak rá, elkeseredik, folyton csak korhol, bírál, ostoroz és még jobban kiüriti a templomot. Legjobb esetben magába vonul, kedvtelést keres nevetséges dolgokban és úgy beszél, mint az egyik: Ne eméssze magát, barátom, mert meglátja majd, senki sem lesz magának hálás. Tegye meg, ami kötelező, mással nem érdemes törődni. Az ilyen pap azután rosszul vezeti a lelkeket is és kihül körülötte a szívek melege.

Az apostoli munkában

Az apostoli munkában kell igazán az öntudatos, a hódító reménység. Az tud társakat gyűjteni, tömeget mozdítani, várakozást ébreszteni, látást gyűjtani, cselekvésbe lendíteni, áldozatra serkenteni, lomhákat fölrázni, fáradtakat fölvilanyozni, kétkedőket megnyerni, akikben szikrázva lobog a bizalom Isten iránt s aki bízni tud a maga ügyében és önmagában. Amikor a Vatikán parancsot ad és nagyon sürget valamit, főleg akkor vessük habozás nélkül magunkat a munkába, mert Isten föltétlenül velünk lesz. Akkor jöjjön az egész pokol ellenünk, jöjjön a rágalom és gyanú, a gyalázat és gúny akár az ellenség, akár a hívek vagy paptársak részéről, ne vessünk a szemükbe és menjünk nyugodtan előre Isten útján, semmi bajunk nem fog történni. Arra a bizonyos modorra

azonban, amelyet Széchenyi István annyira hangoztatott, nagyon vigyázzunk: a hadászat, az okosság szabályait pontosan tartsuk meg. Isten a bátrak vezére, de az oktanokat nem támogatja. Ám itt egy fontos dolgot alaposan meg kell jegyeznünk. Gyakran előfordul ugyanis: a legszebb vállalkozás is kudarcba fullad és néha éppen azok buktatják meg, akiknek kötelessége és érdeke volna azt támogatni. Ilyenkor kell azután a szívbe a tökéletes bizalom és ilyenkor nem szabad Jézuson botránkozni, hanem bátran kell zuhanni akár a gyalázatba is, mert éppen ez visz olyan győzelemre, amelyről a közönséges halandó álmodni sem tud. Aki ilyen bukásban sem roppan össze és hálát tud mondani, amikor jég veri el Isten búzáját, azzal ritka nagy csodát tesz az Isten. Az ilyen ember Jézus sorsában osztozik és föltárl elötte a létünk legmélyebb titka és megérti a félelmetes főséges szót: Ave Crux, spes unica! Üdvözlégy szent kereszt, egyetlen reményünk. Akkor Jézus őt belső bizalmába fogadja és titkos ígéket hall, amelyet embernek nem szabad elmondania. Nézd csak *szent Pált*, amint a Tiberis partján, az ostiai úton kísérik a vesztőhelyre. Körülötte a kíváncsi csőcselék és mögöttük néhány fojtottan síró jóbarát. A nemzetek apostola volt, minden apostolnál többet dolgozott és most fáradtan vonszolja magát a kivégzésre. Van-e ennél dermesztőbb látvány? Kezén, lábán a bilincsek nyoma, teste csupa sebhely, a rengeteg úton elcsigázott lábak nehezen mozognak. Minden csupa gyász ezen a férfin, csak az arca, az a megviselt, az a könnytől, kintől, gondtól barázdált arc, az csodálatosan szép, a Jézusszerelem halálos szépsége tündöklök rajta és újra azt susogja maga elé, amit Timóteusnak írt nemrég: Tudom, kinek hittem, kívánok már fölöszlani és Krisztussal lenni. Az ilyen bukás, az ilyen vereség az isteni reménység legfőbb győzelme, amely mindíg csak a választottak osztályrésze lesz.

Ha Isten velünk, ki ellenünk? Ez volt Pál vezérő jelszava. Azóta ezt ismétli minden keresztény nemzedék s akik eszerint élnek, azok tudják, mit tesz a hit erejében legyőzni a világot. Az isteni reményből fakad a hatalomnak ez a szent mánora, amely egyedül jogos és boldogító. Micsoda királyi öntudat ez: szembenézni az egész világgal, szemébe nevetni a sátánnak, megvetni az ő hatalmának minden borzalmas, vásári pompáját, legyőzni az üdvösség minden ellenségét! Van-e ennél főségesebb és nagyszerűbb: amikor milliók hódolnak, mi a kicsiny nyáj ellene vagyunk, mert bennünk az élő Isten maga harcol és győz a reménység által.

PAPOK LELKIGYAKORLATA

IV. KRISZTUS KÖVETÉSE: ASZKETIKUS FELADAT

„Veritatem facientes in caritate,
crescamus in illo, qui est caput Christus“ (Eph. 4, 15)

Keresztény életem rendeltetése — amit papi mivoltom csak még jobban kiemel — az, hogy hasonlóvá váljak Krisztushoz, Isten tökéletes képéhez és hasonlóságához (Rom. 8, 29). Isten eleve erre a hasonlóságra rendelt, Krisztus megváltó kegyelme — ha együttműködöm vele — ezt a hasonlóságot munkálja bennem, a szentségek, főleg az Eucharisztia erre formál, de aszketikus erőfeszitésemnek is arra kell irányulnia, hogy Krisztus erkölcsi egyénisége s egyéniségét lényegében meghatározó szeretete, Isten és ember odaadó szolgálata kialakuljon bennem. Belsőmben átalakulni Krisztus hasonlóságára: a megváltó kegyelem ezt hivatott végbevinni együttműködéssel, ez tehát aszketikus feladatom is.

Kérem mármost, hogy belső életemet tekintve miben áll ez a Krisztushoz való hasonlóság és hogy hogyan valósul meg bennem, vagyis mik azok az elemi aszketikus eszközök, amelyeket gondosan fel kell használnom, hogy a Krisztus hasonlóságára formáló kegyelemnek fogamatja legyen bennem.

Miben áll Krisztushoz való hasonlóságom?

1. Krisztus belső élete

Krisztus lelki és erkölcsi tekintetben az eszményi ember: Isten tökéletes képe és hasonlósága. Ez voltaképpen hitünknek abból a tényéből következik, hogy ő Istenember: Istennek emberré lett Fia. A Fiú-Isten Mária méhében emberi természetet vett magára s ez a konkrét emberség az isteni személy hiposztatikus egységébe felvéve az ő személyi tulajdona. Krisztusnak van ugyan isteni tudatától különböző emberi tudata, de nincsen az isteni személytől független személyi léte. Ez annyit jelent, hogy Krisztus teljes mivoltában Istené.

Ha ezt a minden más Istenhez-tartozást meghaladó hiposztatikus egységet Krisztus belső életének élő folyamatában tekintem, lényeges vonalaiban kirajzolódik előttem Krisztus lelki és erkölcsi világa. Elsősorban emberi tudatára gondolok. Krisztus tudatát eltöltötte Isten jelenléte. Nem arról a jelenlétről van itt szó, amelyet a hit és kegyelem valósít meg a keresztény lélekben. Az Egyház tanítását követve hiszem Isten különleges jelenlétét a megigazult ember lelkében, s a kegyelem állapotában közvetve a szerető Isten-szemlélet és az annak nyomán eredő lelki béke

és öröm által valamiképpen meg is tapasztalom ezt a jelenlétet. Krisztus Isten-szemlélete azonban nem emberi tanúságra válaszoló hibából s nem is valami kegyelmi átélésből eredt, hanem lelkének közvetlen szellemi látásából, amely lényegében azonos a megdicsőült lelkek boldogító Isten-látásával. Krisztus már földi életében is színről-színre látta lelkében Istent.

Ebből az Isten-látásból — amint a mennyei boldogság állapotában is — az következett, hogy Krisztus akarata minden fenntartás nélkül teljesen Isten akaratába kapcsolódott. Mit jelent ez az akarati azonosulás? Jelenti elsősorban a vétkezhetetlenséget: az Istent látó lélekben ugyanis olyan mértékben tör elő Isten szeretete, hogy már képtelen olyasmiben tetszését lelni, vagy olyasmit szeretni, ami ellenkeznék Isten akaratával. De jelenti a szeretet maradéktalan odaadását is: szüntelen imádást, mérhetetlen hálát s ujjongó örömet is. Az evangélium följegyezi ennek egy konkrét megnyilvánulását Krisztus életében (Mt 11, 25; Lk 10, 21).

Az Istennel való belső azonosulásnak következménye, hogy Krisztus földi életében hiánytalanul beteljesítette a főparancsot: szeretete Urát Istent teljes szívéből és lelkéből, minden erejéből, és szeretete embertársát, mint önmagát, sőt még jobban is, mert áldozatul adta magát testvéreiért. Ez a szeretet azonban nem maradt meg merőben szellemi és akarati síkon, hanem döntő hatással volt érzelmi életére és testi mivoltának ösztönös megnyilvánulásaira is. Krisztusnak az emberekhez s általában a világhoz való viszonyában valami közvetlen nyíltság, áttetsző tisztaság és belső rend uralkodik. Mintha Isten-látása és szeretete átsugározná minden emberi érzését. Barátai vannak, szereti is őket, de soha nem veszíti el magát emberi szeretetben, soha nem keresi a maga előnyét vagy hasznát, soha nem él vissza más gyöngeségével s nem erőlteti másra a maga akaratát. Ha szeret — s kit ne szeretne köztünk — szeretete szabad válaszra, önkéntes odaadásra hív.

Szegényen és tisztán él, s ez legegyszerűbb emberi ösztöneit is egyszerűvé és áttetszően világossá teszi. Nincs gondja ételre-italra, pedig eszik és iszik, mint a többi ember. Gondosan szőtt a ruhája, — a katonák a kereszt alatt érdemesnek tartották kockát vetni rá. Amikor az ég madaraira és mezők virágára hivatkozik, akkor sem tétlenségre, hanem az anyagi gondokban is Istenre hagyatkozó lelki függetlenségre tanít. Elégedetten elfogadja a gondviselés adta szegényes életkörülményeket s annyira Istenben és Istennek él, hogy emberi kiegészülésre, élettársra nincsen szüksége.

Érzelmait, ösztönös indulatait tehát hivatásának, élete egyetlen szerelmének friss árama sodorja magával. Nem futnak szerteszét ezek a belső törekvések s nem keresik önálló érvényesülésüket, hanem engedelmesen beleszövődnek Istent szolgáló, embert üdvözítő életének töretlen egészébe. Így áll előttem Krisztus: ő Isten embere, akiben az Isten-látás és szeretet az érzések, indulatok és ösztönök belső rendjét, ép egységét teremti meg. Krisztus egészen egy és maradéktalanul Istené.

2 Hasonlóságom Krisztushoz

Isten emberének ez a belső rendje és egysége — ha nem is az Istenlátás, a vétkezhetetlenség és a szerető azonosulás krisztusi fokán — voltaképpen az eredeti jósnak és ártatlanságnak az állapota: ebben az állapotban s ezzel a rendeltetéssel alkotta meg Isten az embert. A bűnbeesés végzetes következménye éppen ennek a belső rendnek és egységnek a felbomlása. Az ember, felelős erkölcsi szabadságával élve, elleneffordul Teremtőjének: Isten szeretetére nem válaszol engedelmes szeretettel, értelmének szinte önként ébredő gyermeki Isten-szemlélete elhomályosul, akarata az isteni akarattól elszakadva elveszíti belső erejét s nem képes többé összetartani érzelmeinek és indulatainak ösztönösen szerteszétfutó hadát, úgyhogy azok szenvedélyekké nőve elsodorják lelkiismeretében nemcsak az isteni, hanem a emberi erkölcs humanus értékeket őrző gátjait is. Szent Pál tollán így panaszkodik ez a széthulló ember: „Én szerencsétlen! Bár a jót szeretném tenni, a rosszra vagyok kész. A belső ember szerint örömet találok Isten törvényében, de más törvényt tapasztalok tagjaiban: ez küzd értelmem törvénye ellen és a bűn törvényének rabjává tesz, amely tagjaiban van” (Róm. 7, 22—24).

Vajon ki szabadít meg a „bűn törvényétől”, amely belső életem zavarosságában mutatkozik? Ki állítja helyre belsőm rendjét és egységét? Ki tölti el lelkemet Isten elmélyült hívő szemléletének derűjével? Ki adja vissza akartom belső erejét, hogy érzelmeim és indulataim összevisszaságában rendet teremtsen? Végülis ki teszi a lelki embert úrrá bennem? Nem kétséges, hogy mindezt egyedül Krisztus megváltó kegyelme viheti végbe, de semmiképpen sem fogja megtenni személyes erkölcsi erőfeszitésem nélkül, mert jól tudja, hogy az, amiért nem küzdöttem és szenvedtem meg véres verejtékkel, soha nem is válik hússommá, véremmé, idegeimmé, egyéniségem alkotóelemévé. A keresztségi kegyelem belém oltotta ugyan a krisztusi élet, a lelki ember új energiáit, de lelki erőim önkényes törekvéseit, szertelen anarchikus hajlamát nem irtotta ki. A belső rendnek és egységnek csak reális lehetőségét adta meg, de nem a valóságát. Ez megmaradt a Krisztushoz való hasonlóság életreszóló feladataként aszketikus munkám, erkölcsi erőfeszitésem gyümölcseinek.

Mit kell tennem a Krisztus-hasonlóság megvalósítására?

Aszketikus munkámnak két nélkülözhetetlen elemi eszköze van: az önismeret és az önmeztagadás.

1. Önismeret

Ösi tapasztalatból leszűrt emberi bölcsesség figyelmeztet arra, hogy ismerjem meg önmagam. Amde a keresztény ember önismerete nem merőben racionális elemeire bontása a szövevényes emberi természetnek, nem is a modern mélypszichológia ösztönelemzése és sorsanalízise; ezek az

önismeret technikája szempontjából hasznosak lehetnek, de mértékük mindig maga az ember, az embernek önmagáról vett mintája marad. Önismeretem csak akkor lesz teljes, ha nem egy általam idealizált emberképhez mérem magamat s nem pszichés görcseim, komplexeim feloldásával babrálok, hanem a teremtő Isten embereszményével, magával Krisztussal vetem össze belső világomat. Mit gondolt el rólam az Isten? Mi az, amit adott körülmények közt elvár tőlem? Hogyan kell s hogyan tudom Krisztus erkölcsi eszményét tulajdon természeti adottságaim, fizikai állapotom, ösztönös hajlamaim, szellemi képességeim segítségével a magam életében, hivatásában, feladatkörében kifejezésre juttatni?

Ezek azok a kérdések, illetőleg ezeknek konkrétabb, napi életemre alkalmazott részletei, amiket lelkiismeretem esti vizsgálata és gyónásra való előkészületeim alkalmával föl kell vetnem magamban. Amit Isten elvár tőlem, az kétségkívül a szeretet kettős parancsának teljesítése. Am a kettő, Isten és ember szeretete, szorosan egybetartozik, sőt önmagam helyes szeretetét is magában foglalja. A kifejezetten Istenre vonatkozó vallási aktusokon (szentmise, zsoltosma, elmélkedés stb.) kívül, ugyanis embertársam szeretete, s általában a szeretet szellemében élt belső életem s az abból eredő cselekvésem is Krisztus hasonlóságára formálja és Isten tiszteletévé avatja létemet.

Ha tehát keresztény önismeretre törekszem, azt kell megvizsgálnom magamban, hogy a szeretet szellemében élek-e. Ennek a vizsgálatnak egyes módja az, ha visszajáráról, a magam önző szeretetének oldaláról tekintem önmagamra. A keresztény hagyomány „hét főbűn” néven ismeri azokat a bűnös hajlamokat, amelyekben ez a rendetlen önszeretet érvényesülni törekszik. Sorra veszem hát a hét főbűnt. Kevély vagyok-e és azt keresem, hogy kiszolgáljanak és megbecsüljenek, holott Krisztus szolgáló szeretetének alázatával kellene embertársam felé fordulnom? Irigységgel tekintem-e mások, főleg paptársaim értékeit és eredményeit, holott arra kellene nevelnem magamat, hogy őszinte megbecsüléssel és örömmel fogadjak minden jót, s hogy készségesen együttműködjek annak érvényesülésében. Szabadjára engedem-e mások oktalanságán vagy rosszindulatán ébredt haragomat, holott Krisztus megértő türelmével, okos mérsékletével, vagy — ha szükséges — a másik lélek javát kereső szigorával kellene a rosszra reagálnom? Fösvény vagyok-e, talán nem is annyira anyagiakban, mint inkább erőm, munkám, időm odaadásában, holott Krisztus maradéktalanul adta magát értem? Elhanyagolom-e érzéseim, képzeletem, szeretetvágyam fékentartását, holott Isten osztatlan szeretete, hűséges szolgálata több fegyelmet követelne? Evésben, ivásban, dohányzásban mértéktelen vagyok-e, holott belső életem rendjének a mértéktartás az első feltétele? S végül rest vagyok-e a munkára, holott Krisztus szeretete sürget s ha mindazt megtenném a lelkekért, amit tehetnék, akkor is haszontalan szolga volnék?

Egy-egy kérdés lehet, hogy fájdalmas ostorcsapásként éri lelkiismerem-

temet, de szükségem van erre az önostorozásra, hogy megszabaduljak életem apróbb-nagyobb hazugságaitól. Isten színe előtt nincsen alakoskodás. Ha előbb nem, az ítéleten nyilvánvaló lesz belső világom, de ítéletemet magam írom életem folyamán. Nyíltan szembe kell tehát néznem önmagammal, rá kell nevelnem magamat arra, hogy ne csak felismerjem, hanem el is ítéljem a bennem jelentkező szeretetellenes önző törekvéseket. Elítéljem önmagamot? Igen, de ezt ne tegyem valami sztoikus göggel, felsőbbrendű énem nevében, hanem Isten színe előtt megalázkodva, szívem belső töredelmével. A bűnbánat szinte állandó hangulata kell legyen lelkemnek: esendőségem tudatában kell élnem és gyarlóságaimat meg is kell vallanom. De bűnbánatom e belső könnyein már felcsillan a krisztusi remény: Isten az Atyám, szeret, megbocsájt, újjá teremt... Felkelek és Atyámhoz megyek. Ha nem is tékozlottam el rám hagyott keinséit, napnap után látnom kell, hogy nem vagyok hűséges sáfára, de ez a tudat nem tör le, mert ő velem van és szeret. Új napot ad, s az új nappal új reményt, hogy előbbre jutok életem feladatának, a Krisztushoz való hasonlóságnak útján.

2. Önmegtagadás

Keresztény önismeret, bűnbánat és reménység azonban csak akkor válnak életalakító, Krisztust formáló erővé életemben, ha élő tettek születnek belőlük: az igazság és a szeretet tettei. „Veritatem facientes in caritate crescimus in Christo” (Ef 4, 15). De ismerem már az akadályokat: tudom hogy a krisztusi szeretet érvényesülését mekkora erővel gátolja bennem a rendetlen önszeretet. Ez a felismerés tette szólít, s a tett itt belső cselekvést, bűnös hajlamaim, a „bét főbűn” leküzdését, önmegtagadást jelent. Isten országába, ahol az ő kegyelme és szeretete uralkodik, „szűk kapu és keskeny út” (Mt 7, 14) vezet. Krisztus nem áltat: „Aki utánam akar jönni, tagadja meg magát, vegye föl keresztjét és kövessen engem” (Mt 16, 24). Olyan mértékben fogok előbbre jutni a krisztusi hasonlóságban, amilyen mértékben erőt veszek bűnrehajló természetemen, hogy szabad legyen a szívem Isten és ember szeretetére.

Önmegtagadásomat a jóra való restségen kezdem. Kötelesség teljesítése és napirend — ezek minden aszketikus fegyelem legelemibb szabályai. Atgondolt terv szerint élem napjaimat és hiábavalóságokkal nem fecsérelem időmet. Életem folytonos munka, tudatos szolgálat, s pihenésem sem lustálkodás, hanem ésszerű kikapcsolódás, testet, lelket üdítő nyugalom. Érzékeim fegyelmezésével folytatom. Evésben, ivásban, dohányzásban éppúgy mértéket kell tartanom, mint ahogy tisztán kell őriznem képzeletemet és érzésvilágomat is. Testem hivatása az, hogy erkölcsi és szellemi életemet szolgálja, de ez a szolgálat csak zavart kelt és rendetlenséget okoz belső életemben, ha meg nem fékezem torkosságra és bujaságra hajló ösztöneimet. Fősvénységemet a nagylelkű szeretet lendületével tagadom meg. Amim van, az Isten ajándéka, s amit tőle

kaptam, azt adom is jólélekkel: időmet, munkámat, szeretetemet, s mind-
ebben önmagam, Isten és ember szolgálatára. Ha pedig nem értenek meg,
megbántanak és szolgálatomat hálátlanul fogadják, nem indulok haragra.
Ha mégis előttele a harag, önuralmam medrébe szorítom: nem állok
bosszút, a rosszra jóval fizetek, s ha talán erélyesen kell is fellépnem, nem
hagyom, hogy elragadjon a szenvedély, mert építésre s nem rombolásra
küldtettem. Őszintén megbecsülök minden jót, mert Isten kezenyomát
látom benne. Ha szeretem Istent, akkor azonosulok szeretetével: hogyan
irigyelhetném hát bárkitől is, amit ő ajándékozott neki? Végül is minden
értéknek Őt s az ő szándékait: a közös emberi jót s főként a lelkek
üdvösségét kell szolgálnia. S különös paradoxon, hogy önmagam is akkor
találom meg Istenben, ha nem keresem kevélyen, ami kitüntetne és mások
fölé helyezne, hanem Krisztus példájára „kiüresítem” önmagam
(Filip 2, 7) és szeretetből odaadom magamat másokért.

De eljönnek a napok életemben, amikor Isten veszi kezébe a vésőt.
Krisztusi hasonlóságom végül is az ő műve. A testilelki megpróbáltatásokra,
a szenvedésre gondolok. Megalázkodni Isten súlyos keze alatt — ez az,
ami leginkább megszabadít önmagamtól és szabaddá teszi szívemet a
tökéletes szeretetre.

Babits „Psychoanalysis christiana” — jánál aligha lehetne jobban
összefoglalni, amit az önismeretről és az önmegtagadásról végiggondoltam.

Mint a bókos szentek állnak a fülkében
Kívülről a szemnek kifaragva szépen,
De befelé, hol a falnak fordul a hátok,
Csak darabos szikla s durva törés tárog:

Ilyen szentek vagyunk mi!

Micsoda ős szirtből vágják ki lelkünket,
Hogy bús darabjai még érdesen csüngnek,
Érdesen, szennyesen s félig születetlen,
Hová nem süt a nap, hová nem fér a szem?

Krisztus urunk segíts meg!

Ki farag valaha bennünket egészre,
Ha nincs kemény vésőnk, hogy magunkba vésne,
Ha nincs kalapácsunk, szüntelenül dúló,
Legfájóbb mélyünkbe befűrő fűrő?

Szenvedésre lettünk mi.

Szenvedni annyi, mint diadalt aratni:
Oh hány éles vasnak kell rajtunk faragni,
Míg méltók leszünk, hogy az Ég Királya
Beállítson majdan szobros csarnokába.

Krisztus urunk segíts meg!

Ki farag engem valaha egészre? Ki formálja ki bennem Krisztus hasonlóságát? Ezt maga az Úristen teszi Krisztus megváltó kegyelmével, ha átadom neki értelmemet, akaratomat és szívemet s minden erőmmel együttműködöm vele, hogy bennem gyújtott fénye és szeretete átjárhassa egész valómat. Ez életfeladatom: nem hogy „szobros csarnokába” álljak, hanem hogy már itt ebben az életben megjelenjék bennem Isten embere: Krisztus hasonlósága.

A PAP VILÁGI SZEMMEL

Ez a kis dolgozat abból az elgondolásból származott, hogy a papok legnagyobb része egyenesen a középiskolából került a szemináriumba és így nem volt alkalmuk felnőtt korukban, érett ésszel a mindennapi élet sodrában civil szemmel megfigyelni a papokat, nem volt lehetőségük, mint világi embereknek a papokkal szemben igényeket támasztani és róluk ítéletet alkotni. Nem volt módjukban közvetlenül tapasztalni, milyen élményei vannak egy hívő, vallásosan nevelt, vallását gyakorló világi férfinak a templomban, gyóntatószékben, a prédikációkon és a papokkal való személyes érintkezésben vagy a papok egyéb tevékenységével, viselkedésével kapcsolatban.

Nem pótolja ezt a saját élményt a világiakkal folytatott beszélgetés és érintkezés sem, mert vagy ellenséges, rosszindulatú a forrás, amelyből a pap meríthet, vagy semleges, vagy jóindulatú. Egyik esetben sem kaphat a pap a fentiekről igazán teljes és helyes képet, még kevésbé őszinte *fratna correctiot*. Ilyesmire nehezen is vállakozik a legtöbb ember.

E sorok írója hosszú világi élet után lett pap. Tehát saját tapasztalata alapján felelhet arra a kérdésre: milyen szemmel nézi a papot a világi, hívő ember.

Mindenekelőtt meg kell jegyezmem, hogy tudatosan mellőztem minden nem objektívnek látszó véleményt. Az eseményeknek, amelyeket el fogok mondani, vagy magam voltam a szem- és fültanúja vagy pedig megbízható férfiaktól hallotam azokat: világi koromban, amikor még papnövendék sem voltam. Ami megjegyzést, kritikát ezekre a dolgokra, eseményekre vonatkozólag emlétek, azokat már akkor fogalmaztam meg, nem most. — Abban az időben távol éltem mostani egyházmegyémtől és ennek papjai közül senkit sem ismertem.

Mondanivalómat a megélt, tapasztalt tények alapján fogalmaztam. Elméleti, teológiai, morális vagy aszketikus értekezéses nem vállakoztam volna. Nem kívánom megrajzolni azt az ideális papi alakot sem, amelyet a hívek a lelkükben a maguk módja, igénye, lelki életük foka szerint kialakítanak. Csak hamisítanék, ha mostani tudásomat vissza akarnám

vetíteni a múltba. Mostani papi életemben már nem fogalmazhatom meg azt, amit annak idején elmulasztottam. U. i. nem emlékezem, hogy ilyesmiről gondolkoztam volna: úgy fogadtam a tényeket, ahogyan jöttek, legfeljebb két kategóriába soroltam a papokat: vannak jó papok és vannak rossz papok . . .

Hogy milyen szemmel nézi a sok közül egy világi férfi a papságot (sacerdotium-ot is és a clerus-t is!), annak szemléltetésére elmondom a magam hivatásának tudatossá válását és megszilárdulását.

Amikor 1925 karácsonyán Rómából nagy benyomásokkal megrakodva hazaérkeztem, feltámadt bennem a gondolat és vágy: pap akarok lenni. Sajnos akkor olyan események és körülmények közé kerültem, amelyek elnyomták bennem a tetterváláshoz szükséges döntő akaratot. De a vágy újra és újra feléledt és a gátló erők lassankint megszűntek.

Három vagy talán több motívum is jött ezen a téren segítségemre. *Egyik* az a meggyőződés volt, hogy a papi hivatás a legfönségesebb, legnagyobb, legértékesebb. Azt tapasztaltam, hogy sok komoly világi ember általános meggyőződése ez. Növelte ezt a felfogást sok értékes pap hatása. Egyik barátom, kiváló világi pap, szerzetespappá lett. Bizonyos, hogy a jó papok vonzzák az utánpótlást (De az ellenkezője is bizonyos! . . .) Szüleim sem voltak ok nélkül őszinte paptisztelők: mindketten még késő öregkorukban is előre köszöntek a legfiatalabb papnak is.

A *másik motívum*, ami jellemző lehet arra, hogyan nézi egy világi férfi a papi hivatást, az a tény, hogy a kedves gépeim mellet dolgozó és bizony nehéz életet élő embereket kezdtem mindinkább megszeretni. Beláttam, hogy mint mérnök nagyon meg vagyok kötve a szeretet gyakorlásában a töke érdekei miatt. De mint pap egészen az embereké lehetek.

A *harmadik* és nem jelentéktelen motívum volt az a gondolat, hogy a pap könnyebben, biztosabban üdvözülni. Azóta — és ezt csak úgy mellékesen jegyzem meg, — úgy látom, hogy ide egy kérdőjel tehető. Mert bizony arról a hallatlan, egészen félelmetes felelősségről, amely a papot terheli, a világiak legnagyobb részének nincs fogalma. Nekem sem volt. Ha lett volna, talán nem mertem volna vállalni. A szemináriumban már világosan láttam, de akkor megkaptam a remény kegyelmét: „omnia possum in Eo, qui me confortat“.

Bár kellemetlen, mégis elmondom: amikor papságomat tervezgettem, elgondoltam azt is, hogy én jó pap leszek, nem olyan mint . . . ez vagy az. Nem fogok beleesni azokba a hibákba, amelyeket láttam. Persze már régen, még a szemináriumban leszálltam a nagy lóról, de jellemző: ilyen könnyűnek tartja egy világi férfi azt, hogy valaki igazán jó pap legyen, Isten szemében is, — nem ismerve a papi élet nagy nehézségeit.

Azzal persze minden pap legyen tisztában, és erről nagyon hasznos soha egy percre sem megfeledkezni, — *hogy a világiak a papokat állandóan figyelik*. Még ha úgy látszik is, hogy nem törődnek velük, legalább

a félszemük rajtuk van. Figyelik őket barátaik és ellenségeik, a közönyösek is. Az mindig érdekes, hogy a pap mit s hogyan tesz, hogyan viselkedik adott helyzetekben. A finom, művelt magatartást kritikus körülmények közt is elvárják, és nagyon észreveszik az ápolatlan külsőt, pl. borotválatlanságot, nem tiszta körmöket. — Egészen emberi dolog, hogy a rosszat hamarabb észreveszik a papon, mint a jót. És a hibákat keserűen, súlyosan mérlegelik. De ez is azt bizonyítja, hogy a papról nagy fogalmuk van az embereknek. Természetesen — tudatosan és tudat alatt — szükségesnek tartják, hogy *a pap külön ember legyen náluk. Sokat várnak tőle.*

Nagyon megkívánják a világiak a paptól a *pontosságot* a szentmise, az ájtatosságok, és a temetés elkezdésében. Bizony én magam is nem egyszer nagyon felháborodtam az ezen a vonalon elkövetett hibák miatt. Viszont kellemesen emlékezem vissza a budapesti lazaristák templomának másodpercnyi pontos rendjére. Sok mindent dicsértünk náluk, pl. a gyóntatásban tanúsított határtalan türelmüket és nagy készségüket, de senki sem mulasztotta el megemlíteni pontosságukat.

Említettem, hogy nemcsak a magam közvetlen tapasztalatából beszélek. Figyelembe vettem más civil férfiaktól hallott adatokat is.

Egy tekintélyes állásban lévő művelt úr írta nekem nemrég: „Gyermekkorom óta mindig nagy tisztelettel voltam az Egyház hivatásos papjai iránt.” Érdekes, hogy odatette a jelzőt: „hivatásos”! — Azt is írja: „Fiatalságom tisztaságát egyik kedves gyóntatómnak köszönöm.” (Most sokgyermekes családapa.) Így ír még: „A pap akkor áll hivatása magaslatán, ha *életével példát ad, ha a szeretet törvényét őszinte, igaz szeretetével, embertársai iránti megbecsüléssel tanítja.*”

Majd ezt írja: „Legyen a pap bátor, Krisztus igazi, mindenre elszánt katonája.” Hogy ez is általános kívánság, bizonyítja, amit egy papról tudok, aki betegszabadsága alatt végigélte Buda 7 hetes ostromát egy pincében 25 lakóval és édesanyjával. Ez a pap naponta bejárt a tőle kb. 1 kilométerre fekvő katonai kórházba, a néptelen utcákon, állandó belövések között; de senki, még az érte nagyon aggódó édesanyja sem mondta neki egyszer sem, hogy ne menjen, hogy óvja az életét. Pedig önként járt be, nem hivatala folytán.

Az előbbi nyilatkozatból az is látható, mennyire megkívánják a világiak, hogy a pap *igazán jó ember legyen*. Emberszerető, a legegyszerűbb embert is megbecsülő, aki velük emberhez méltó módon bánik. — Ma már ezen a vonalon nem igen van panasz, de civil koromban bizony hallottam jogos felháborodásokat. Igaz, hogy őszinte, hálás elismerést is . . .

Hogy dicséretet kevesebbet hallottam, mint kifogást, az nyilvánvalóan azért van, mert egyszerűek és műveltek egyaránt egészen természetesnek tartják — amit talán nem is kell külön megdicsérni, hogy a pap külön ember náluk, Isten embere, akinek hivatásból kötelessége erényes, jellemes embernek lenni; — hogy a pap nem rideg hivatalnok, hanem a nap minden percében rendelkezésükre álló valódi atya, akivel ügyeiket teljes biza-

lommal megbeszélhetik. Nagyon igényeltem magam is — és tudom, mások is, — hogy a pap nagyon *türelmes legyen*. A türelem erénye általában nagyon kevés emberben van meg, de a paptól megkívántuk. Sőt a pap felsőbbrendűségét nem egyszer ebből ítéltük meg. Éppen mert nehéz és ritka erény... Hogy a pap türelmével a világiak sokszor visszaélnek, azt — úgy látom — csak azóta tudom, mióta pap vagyok.

Roppant rosszúl esik a világiaknak, ha a pap nem szívesen foglalkozik velük, vagy éppen elutasítja őket. Egyetemi hallgatótól hallottam, hogy valahol egy szerzetesi templomban gyónni akart. Akkoriban aggályos voltam, — mondta nekem, — bizony nagyon szükségem lett volna megértő gyóntatóra. A rendes lelkiatyám nem volt található, s az, akinek a gyóntatószékébe beléptem, ridegen, türelmetlenül, a legkisebb jó szó nélkül elutasított, meg sem hallgatott. Jómagamnak, egyszer még régen, volt szerencsém egy szigorúságáról ismert, aszkéta keménységet sugárzó pappal találkozni. A találkozásból kb. azt a tanulságot vontam le, amit Páter Ernő így fejez ki: „*A pap ne legyen gögös aszkéta!*“

Jellemző, hogy milyen igazságtalan megítélést is kaphat egy pap, főleg, ha tényleges hibái miatt tekintélye nincs és rossz papnak tartják. Láttam, hogy az illető sok bort és csak kevés vizet önt felajánlás előtt a kehelybe. Nem tudtam, hogy ez előírás és kész volt az ítéletem: Persze, bor! Az kell, még mise alatt is, a víztől bezzeg irtózik...

Volt, sajnos, okom jogos megbotránkozásra is. Pl. amikor valahol egy papot úgy találtam, hogy breviáriumozott és közben szólt a rádió... Akkor elhittem, amit a hívek suttogtak róla: „*örökösen rádiózik...*“

A régmúlt kutatása közben gimnazista koromból is felbukkant egy rossz emlék. Kb. 12—14 éves lehettem. A szülői háznál több vendég volt, köztük egy pap is, akit szüleim mindig dicsérték. Ott jöttem-menten késő este a borozgató, kártyázó társaságban, amikor egy viccet mondott el a tisztelendő bácsi. Sajnos megértettem, és nagyon elcsodálkoztam: hogyan mondhat el pap *ilyen viccet*? Nagy csalódás volt! — Egy másik esetet megbízható férfitől hallottam jó régen. Neki kamaszkorában egy pap azt ajánlotta, hogy ne tartsa meg a 6. parancsot!... Hála Istennek, hallottuk előbb a vigasztaló nyilatkozatot: „*Fiatalságom tisztaságát egyik kedves gyóntatómnak köszönöm.*“ Két világ... És ezt látják a hívek!

Hogy a hibák és mulasztások nem maradnak a hívek, sőt még a *más-vallásúak előtt sem rejtve*, arra jellemző és tanulságos a következő eset:

Mint mérnök, többször kellett egy nagy uradalomban járnom. Egyszer éppen *első pénteken* voltam ott. A protestáns jószágfelügyelőnél voltam elszállásolva. Csütörtök este mondtam neki, hogy holnap reggel a munkámat később kezdem, mert templomba megyek, áldozni is fogok, ezért csak utána reggelizem. „A mise csak 10 órakor lesz“, — szólt közbe a jószágfelügyelő katolikus felesége. Tizkor? Most? Nyáron? Hétköznapi? Tizkor misén van valaki? — kértem. Nagyon kevesen, mondja az asszony. Gondoltam és bizonyosan mondtam is: ez aztán praktikus és modern lelki-

pásztorkodás. — Jó, mondom, majd reggel 7-kor átmegyek a plébános úrhoz, megkérem, áldoztasson meg. Vendéglátóim hallgattak. Reggel 7 órakor csakugyan átmentem. „A plébános úr még alszik“, mondta a gazdasszony. „Hát csak hagyja aludni“, mondtam mérgesen és odébbálltam. Ebédnél a protestáns jószágfelügyelő megszólalt: „Tegnap este nem akartam megmondani, hogy így fog történni, nehogy a mérnök úr azt higgye, hogy rosszindulatból beszélek. Sajnos a plébános úr más dolgot is rosszul csinál. Tanyavilág is tartozik hozzá. A tanyákról a halottakat szekéren behozzák ide, mert itt van a temető a közelben. A szekér megáll a plébánia előtt az országúton, kijön a plébános úr, elvégzi a szertartást, kész. A temetőbe csak parádés temetéskor kíséri el a halottat, máskor egyedül a kántor megy oda ki. Persze, egy kicsit messze vagyunk a püspöki székhelytől. Az X-i püspökség ide egészen közel van. Miért nem tartozik ez a vidék oda? Könnyebb volna onnan észrevenni a hibákat.“ Így beszélt egy protestáns ember. A miértjére azóta sem tudnék felelni. De eszembe jutott már akkor: úgy látszik, nemcsak a gyáratok kell időnként ellenőrizni...

Hála Istennek, *ismertem sok igen buzgó, kötelességtudó papot is világi életben.* Értékeltem is őket. Volt köztük egy germanikus is. Tőle még többet vártam. Így pl. rossz néven vettem tőle, hogy sokat cigarettázott, még szentmise előtt is. Tudtam, hogy ez nem tilos, de elvártam volna, hogy ilyen magas képzettségű, Rómában tanult pap az önmegtartóztatás vonalán is kiváló legyen. Egyébként kitűnő szentbeszédeit nagyon értékeltem. — És becsültem többek közt azt a káplánt is, aki a legényegyletet szépen felvirágoztatta.

Hálás örömmel emlékezem vissza két iskolai *hitoktatómra.* Műgye-temista koromból pedig nagyon emlékezetes nekem Wolkenberg Alajos, aki nekünk minden vasárnap és ünnepnap misézett és prédikált a lazaristáknál. A gombamódra fejlődő műgye-temvidéki Lágymányoson akkor — 1913-ban — még nem volt templom, mert a liberális kor elfelejtett oda templomot építeni.

Civil életben nem volt jelentéktelen az *Egyetemi Mária Kongregáción* keresztül kapott papi befolyás. Két évig, a szünidőket leszámítva, minden szerdán ott voltam a gyűléseken. A prézes, P. Bíró, nagyon érdekesen beszélt, igen jól éreztük ott magunkat. Ezt az emléket fel kellett sorolnom, azért is, mert talán hivatásomra is befolyással volt P. Bíró.

Hosszú éveken át mint világi ember sokfelé megfordultam. Nem csoda hát, ha itt-ott találtam olyan papot, akinek élete vagy cselekedetei nem voltak hivatásához méltók. Azonban nem általánosítottam. Tapasztaltam, hogy jóindulatú, jószándékú vallásos hívek tudnak megkülönböztetni és ha valami rosszat látnak is a papi életben, a pap iránti tiszteletük, ragaszkodásuk megmarad.

Asszisi Szent Ferenc és első társai nem voltak papok. Feljegyezték róluk, hogy ahol csak pappal találkoztak, lett legyen az szegény vagy gazdag; jó vagy rossz, alázatosan fejet hajtottak előtte és kimutatták

iránta nagyrabecsülésüket. Hogy miért, arra maga Szent Ferenc válaszol végrendeletében. „Az Úr nagy hitet adott nekem azon papok iránt, akik a római Anyaszentegyházzal egyesülten az egyházi rend szentségével fölékesítve élnek... Mindnyájukat mint uraimat akarom tisztelni és szeretni, nem nézem bűneiket, mivel bennük Isten Fiát szemlélem... Mindezt azért teszem, mivel magát Isten Szent Fiát test szerint nem láthatom, csak szentséges Testét és Véré. Ezt azonban egyedül a papok tudják átváltoztatni és másoknak kiosztani...”

Adja Isten, hogy minél több világi ilyen szemmel nézhessen és nézzen bennünket.

István atya

CORAM SANCTISSIMO

*„Adoro, te, devote, latens Deitas,
Quae sub his figuris vere latitas*

— Hát eljöttem, Uram! Ismét itt vagyok! Agyonhajszoltan. Nem maradok soká, mert mennem kell. Csak betértem, hogy üdvözöljelek Téged.

— Jól tetted!

— Nincs ám semmi mondanivalóm. Csak egy „pukkedlire” jöttem be Hozzád. Már megyek is.

— Maradj!

— Nem maradhatok, Uram, mert vár a munka. És egy kicsit pihenni is akarok a munka megkezdése előtt. Ebéd után vagyok. Lefekszem egy kicsit aludni, mert azután kezdődik a hajsz.

— Maradj!

— Nincs értelme! Már mondtam, hogy csak üdvözölni akartalak Téged, és már megyek is... *Na jó, hát maradok!* De nincs semmi mondanivalóm. Kieégett, száraz vagyok, mint egy kóró. Ez a munka agyonhajszol: reggel gyóntatószék, mise, a reggelit éppen csak hogy bekapom, azután megyek iskolába; iskolából hazajövök ebédelek; jó hogyha egy temetés nincs közben, mert akkor le sem tudok nyugodni; estéről estére hol ifjúság, hol felnőttek. Már nem tudom, mikor volt az utolsó szabad estém.

— Szegény fiam! Hidd el, én megértelek.

— És egyszer szeretném magam kipihenni! Egyszer! Érted, Uram, egyszer! És a gyerekek az iskolában! Ajajj! Arról jobb nem beszélni. Végig bosszantják az embert. Nem a tanításban fárad ki az ember, hanem a fegyelmezésben. És az a sok hittanóra!

— Jöjjetek hozzám mindannyian, kik fáradtok és terhelve vagytok, és én megenyhítlek titeket!

— Tudom, Uram, tudom. Csak azért mégis sok, ami sok! És, hidd el, én igyekszem becsületes pap lenni, Bűneim...? Hát, Istenem, amit mindennap elkövet az ember...

— ...és véled, hogy az a jó pap, az a becsületes pap, akinek bűnei nincsenek?

— Föltétlenül, Uram! Hát nem? A bűn nélküli élet a becsületes papi élet. Vagy nem?

— Nem tudom. Csak annyit tudok, hogy Szt. Pál is volt valaki a kereszténység történetében. Ő is küzdött a „stimulus carnis”-szal. Amiért háromszor kiáltott fel hozzám az égbe, és én azt válaszoltam neki, hogy: Pál, elég neked az én kegyelmem.

— Nem értem, Uram; igazán nem értem.

— Csak annyit akarok ezzel mondani, hogy nem föltétlenül a büntelenség jelzi a becsületes papi életet. Én tudom, hogy miért engedem meg kinek-kinek a bűnét. Általában, megfigyelheted, hogy nagyraihivatott emberek küzdenek kísértésekkel bűnökkel. És tudod miért? Hogy a jegenyefák ne nőjjenek az égig! Elkapná őket a nagyság igézete. Megrésze-gülnének saját maguktól, saját maguk nagyságától. Ezeket meg kell kicsit alázni. Hát megalázom őket a bűnnel.

— Nem mondom, hogy aki issza a bűnt, mint tisztességes ember a hidegvizet, az a becsületes ember. Szó sincs róla! De aki küzd, aki szenved a bűn súlya alatt... Én nézem az égből, és adom kegyelmeimet, nehogy míg másoknak prédikálja a büntelen életet, ő maga elpusztuljon. És alig várom az időt, mikor keblemre ölelhetem és azt mondhatom neki: jól van, derék és hű szolgám, kicsiben / vagy sokban? / hű voltál, menj be a te Urad örömébe. Így hát a büntelenség nem föltétlenül jelenti a becsületes papi életet.

— Mi hát akkor?

— ...

— Mi a becsületes papi élet titka? ... Szólj, Uram, mert hallja a te szolgád! ... Kit mondhatunk becsületes papnak?

— „*Ecce venio, Deus, ut faciam voluntatem tuam!*”

— ... Mit kezdjek ezzel? ...

— Egyszerűen azt, hogy a becsületes papi élet titka abban rejlik, hogy megteszem-e Isten akaratát.

— Nézd az én életemet! Az példája annak, hogy miként kell Isten akaratát teljesíteni. Nem hiába adta a számra Szt. Pál a fönti mondást. És a megváltás éppen ebben állt: a bűnben elfenekedett a világ Istentől. A maga feje után ment. Fonákjára imádkozta a Miatyánkot: legyen meg az én akaratom, miként a földön, úgy mennyben is. Isten ezt az akaratot tudomásul veszi és respektálja. Így áll elő a pokol. Nagy értelme van

annak, amit mi imádkozunk a Miatyánkban: legyen meg te akaratod, miképen a mennyben, úgy a földön is! Mert ebben áll a megváltás! A bűneiben az Isten akaratától eltávolodott emberiséget visszavinni az Istenhez. Hogy mindenben, mindenütt az Isten akarata teljesedjék.

— Nem azért mondom, mert én csináltam, hanem... Hiszen érted, mit akarok mondani. Az én életem: pl. megkísértetésem a sátán által. Nem úgy zajlott le, mint ahogy ti azt olvassátok. Mosolyognom kell! A suttogó sátán az én embertermészetem volt. Mi lett volna egyszerűbb, mint az, hogy valami olyat művelni, valami olyan csodálatosat, amin megakad az emberek szeme. Megakad és csodálkozik minden ember. Így lehetett volna világra szóló megváltói munkát véghez vinni! úgy, hogy minden ember lássa és tudja, hogy én vagyok valaki. Ám, de nem ez volt az Isten akarata! Isten nem a nagyság erejével akarta leigázni az embereket! Hanem azt akarta, hogy kicsiből nőjön ki az Egyház; azt akarta, hogy csak az jusson Istenhez, aki tud hinni a hihetetlenben. És ezek a választottak. A választottakért történik minden a földön és a mennyben...

— És ez a megváltás! Nem győzőm hangoztatni: ez a megváltás! Nem hiába jöttem a Földre! Nem azért, hogy szirupos karácsonyi ünnepek legyen! „Engedelmes volt a halálig, és pedig a halálig a kereszten!“ Ez a mindvégig állhatatos magatartás, a keresztig hűséges magatartás az, amelyik megváltja a világot. A saját fejük után menő emberiséget visszakanyarítja az Istenhez, hogy mindig és mindenben teljesítsék az Atya akaratát.

— Ti sok mindenről prédikáltok az embereknek. Pedig csak egyet kellene prédikálnotok: tegyétek az Isten akaratát! Megpredikálni a Miatyánkot... legyen meg a te akaratod, mikép a mennyben, úgy a földön is. És akkor eljön közetek az Isten országa.

— De hogyan prédikálja az a pap Isten országát, aki maga sem éli?! Megy a saját feje után! Ti bűnt láttok minden ártatlan dologban. Nem tudjátok, hogy mit gyónjatok? Hát ezt: megtettem-e Isten rám vonatkozó akaratát a legutolsó gyónásomtól kezdve? Mennyivel más lenne az a papi gyónás! Mennyire tudnánk gyónni!

— Ti, papok, sokat lóttok-futtok: gyóntatószék, iskola, temetés, esketés, keresztelés... Ki sem látszotok a munkából. De vajon egyszer is megkérdeztétek tőlem, hogy ez-e az én akaratom. Nézzétek Xavéri Ferencet, a szentet. Ő teljesítette akaratomat. Többször nem végzett bréviárium-ot; egyetlen imádsága volt, mikor holt fáradtan éjnek idején egyedül maradt: oh, beatissima Trinitas, oh, beatissima Trinitas... És ott térdelve aludt el. És én néztem őt, néztem fentről az égből, és árasztottam kegyelmeimet munkájára. De nálatok mire áraszszam? Mindegyik csinálja a maga dolgát, munkáját, lótfut, tesz-vesz; sűrű semmittevését úgy összpontosítja, hogy az lázas tevékenységnek tessenek... Erre áraszszam kegyelmemet? Erre a magát kereső munkára? Erre az önmagáért lévő munkára?

— Hányszor kérdeztétek meg tőlem, hogy mit akarok? Hányszor mon-

dottátok el a Miatyánk szavait: legyen meg a te akaratom, miképpen a mennyben, úgy itt a földön is?

— Az az igazság, hogy nincs mire árásszam kegyelmeimet!

— Pedig ebben áll a természetfölötti nevelés is! Sokat töritek a fejteket, hogy miért nem megy ez, meg az a munka. Sóhajtoztok nagyokat. Elmondjátok, hogy más világ van most, mint volt azelőtt. Mindent okoltok, csak magatokat nem. Pedig bennetek van a hiba. Tele vannak a könyvesboltok sexual-problémákat tárgyaló könyvekkel; a szerzetesrendek adják ki a magukat ismertető könyveket. Nincs hivatás. Nincs utánpótlás szerzeteseknél. Magatokra vessetek! Mert nem jutott eszetekbe, hogy a megváltás abban áll, hogy akaratosokat hozzáalkamaztatók Isten akaratához. Ezért jöttem a Földre, hogy ezt bemutassam. Nem az a bűn, hogy van sexualitás! Majd elmúlik, ha a fiú benn van a korban! Nem a bűntelenségben áll a megváltás! Hanem a megtérésben Krisztus kegyelme folytán. Bűnös ember mindig volt, van és lesz a világon. Ezért rendszerezítetem a gyóntatószéket.

— A megváltás Istennek reátok vonatkozó akarata teljesítésében van!

— Kiemékedted magadnak azt, hogy mi Istennek reád vonatkozó akarata? Mit kíván tőled ma, ebben a pillanatban, az Isten? Égre vigyázó szemmel jártad a világot, hogy ellessed Istennek rád vonatkozó akaratát?

— Legalább ti, papok! Ti, megváltó-társaim! Legalább ti vigyázzatok arra, hogy mit kíván tőletek az Isten! Mert ahogy valamikor, mikor a Földön éltem, nekem is vigyáznom kellett Isten akaratára; a bennem süttőgő szónak, mely erre a világra hívott, nem volt szabad engedelmelkednem, mert az volt a fontos, hogy Istentől elrugaskodott világban visszaállítsuk Isten akaratának uralmát: úgy néktek is ez a fontos! Odasimulni Isten reátok vonatkozó akaratához.

— És ebben áll a természetfeletti nevelés. Majd ha a szerzetek olyan brossurákat fognak kiadni: itt lehet teljesíteni Isten akaratát, amely betegápolásra, tanításra . . . vonatkozik, akkor majd lesz utánpótlás. Ha majd az egyházmegyék úgy fogják hívni a fiatalságot zászlajuk alá, hogy itt teljesíthető Isten akarata, akkor majd lesz papi hivatás . . .

— . . . és mondd: sok erre az a fél óra, amit éjjeli nyugodalmadból kiszakítasz ?Hogy korábbra állítod az ébresztőórát, mint eddig?

— Szomorúan nézem kék egemből, hogy mennyire elfenekedett az emberiség tőlem! Non est, qui recogitet corde! És még ti sem, papok. Ez a szomorú! . . .

— . . . most elvettem tőled az alvásra szánt idődet! Szegény, szegény fiam! De valakinek el kellett mondanom, hogy nekem mi fáj.

— . . . ládd, milyen hamar eltelt ez a negyedóra! Jöjj máskor is. Úgy-e eljössz?

— Eljövök, Uram. Mert én csak a te akaratomat akarom teljesíteni!

Lajos Endre

Schermann Rudolf

MIT VÁR TŐLUNK A LÉLEK?

(P. Leppich példája)

A Leppich-tünet

„Fogják meg! Vezessék el! Vallásos összejövetelek zavarását a törvény bünteti!” — A gépkocsi tetejéről szónokló újkori oszlopos Simon hangja metszőre fordul. Valaki állítólag durranógyutacsot vetett a tömegbe. Véli ő. A csendőrök hiába keresik a tettest. A durranást ártatlan léggömb pukkanása okozta. A férfi, akinek természete ennyire hirtelen fortyan, nem más, mint a huszadik század Egyházának egyik legérdekesebb és legértékesebb népszónoka: P. Johann Leppich német jezsuita. S ha valaki azt hinné, hogy fiatalos zélussal megáldott zöldhasú ígehirdetőről van szó, azt az ősz haj és az anyakönyvi kivonat másról győzi meg: P. Leppich idén lesz ötven éves. Mások ilyen időtájt halványan a nyugdíjukról ábrándoznak, s kezdenek lehiggadni. Ő nem. Első gyanúok arra, hogy a kívülről ne csupán temperamentum dolgát lássa e szenvedélyben, hanem a Szentlelket, aki szeret vihart kavarni.

Az ilyen embernek persze nem csupán bőrnadrágos villanyszerelők,

Freddy Quinnért rajongó hidrogénszöke hajadonok, ház mesterek és ház mesternők, de tanárok és püspökök rokonszenvével kell számolnia, hanem elutasítással is. Sőt: felháborodással, megnemértéssel, és rosszindulattal. Nem mindenki fejezi ezt persze oly éllel ki mint ama Brunhilda termetű westfáliai papgazdasszony, aki szerint Páter Leppich után „ki kellene füstölni a templomot!” Hogy a Szentlélek dolgozik benne, ebből is látható. Szent János írja Krisztusról: „Némelyek azt mondták: jó ember. Mások: Ellenkezőleg, félrevezeti a népet.” A tanítvány nem lehet nagyobb Mesterénél, de ha jó tanítvány, sorsa sokban hasonlít a Mesteréhez.

Életrajzi adatok

Felsősziléziában született, Ratiborban, 1915. április 16.-án. Az apja fegyenceknél volt felügyelő. Nem csoda, hogy az élenkeszű fiú korán megtanulta a világ érdes felületének földrajzát. Fegyházak környékén nem ver sátrat semmiféle illúzió. S fegyencek nem Kempis Tamás vagy Gonzága szent Alajos stílusában társalognak. A zeneértő és sportkedvelő fiatalember a szentignáci csodafegyver, a lelkigyakorlatok révén terelődik a jezsuita rend felé. Boroszlóban, Münchenben és Bécsben tanul, itt szentelik pappá. Felsősziléziában, mint „bunkerpap” éli meg a szovjet és lengyel megszállás gyönyöreit. Itt ismerkedik meg a kommunizmussal is. Ilyen előképzés birtokában szinte predesztinálva van arra, hogy munkásifjúsággal foglalkozzék. Az ifjúság azon rétegével, amelynél az őszinteség erénynek számít, a szó érdes, mint zsákruha és az igazság útját nem állja el intellektuális kételkedés vasfüggönye. A belga munkásifjúság nagy apostolának, Cardijn-nak nyomdokán halad. Tőle tanulja az apostolkodás módszerét, amelyet aztán a felnőttekre is alkalmaz. Az altenbergi és essen ifjúsági lelkipásztorkodásból kerül — miután kifúróják — az autó tetejére.

Amikor először jelenik meg kocsijával a hamburgi Reeperbahnon, a kéjhölgyek az ámulattól elfelejtik az üzletüket s legalább feledékenységből nem vétkeznek. A kitartóknak nem tetszik ez. Sörösüveget hajigálnak a furcsa és merész hithirdető fejéhez. — Megvadult kommunisták másutt elvágják a hangszóró kábeljét, alkalmasint hidegzuhanyt eresztenek a nyakába, vagy vicc kedvéért tánclemez kapcsolnak a megafonokba. A szikár sziléziait ez nem hozza zavarba. Arról beszél, megszakítván előadását hogy lám: mennyire megfér az Isten ígéje a modern zenével. Ellenfelei csakhamar belátják, hogy „az Isten gépfegyvere ellen” nem lehet tenni semmit.

A mű

1949 óta körülbelül hatmillió ember hallotta a német jezsuitát beszélni. Statisztikai vizsgálatok meglepő eredményeket mutatnak. Leppich páter hallgatóságának majdnem felét hitetlenek, kívülállók, az Egyház külkerületi emberei alkotják.

Kérdés csupán, hogy mennyire van hatása az ilyen tömegkezelésnek? Nem kell az aktivitás eretnokségét szimatolni ahhoz, hogy a kérdés jogosult legyen. Hiszen kézenfekvő, hogy sokan a szenzáció kedvéért mennek Leppich pátert meghallgatni. A probléma ennek ellenére mesterkélt. Mert nyilvánvaló, hogyha egyéni munkát akarunk végezni, akkor először ennek az egyéni munkának nyersanyagát kell előteremtenünk. Kényelmesebbek megelégszenek a templom köré nagyobb nehézség nélkül — szinte maguktól — vonzódo csoportokkal és csoportocskákkal. Izgatóbb azonban a nyersanyagot az utcáról szedni a közömbösek és távolállók közül. Egy-egy igazi megtérés ebből a tömegből lánglelkűbb apostolokat faraghat, mint amelyekkel plébániáink sokszor túlzott mértékben rendelkeznek.

Leppich van annyira intelligens, hogy az utcai missziót csupán eszköznek tekinti a cél érdekében. Az igazi munka az úgynevezett *leppichi csoportokban* kezdődik. Ezek alapítási ideje 1954-re nyúlik vissza. A különböző tömegelőadások végén Leppich páter felszólítja hallgatóit, hogy lépjenek be az apostolkodók táborába. Az így jelentkezők csoportokat alkotnak, s e csoportok körével formájában kapják utasításait, ösztönzéseiket saját vallási életük elmélyítésére s munkájuk végzésére. A levelek teológiai alagondolatát a Corpus Christi Mysticum tana alkotja. Hiszen csak Krisztus teste tagjainak a szolidaritás alkalmas arra, hogy az együttküzdés öntudatát belekalapálja az apostolkodásra jelentkezetekbe. A *levélnoviciátus* 18 levelet foglal magában, amelyek kéthónaponként kerülnek a címzett kezébe. Vizsgálatok, körkérdések megállapításai szerint körülbelül a jelentkezetek negyven százaléka jut el a tizennyolcadik levélig és válik állandó jellegű aktivistává. A rendelkezésemre álló statisztika szerint (1961) az aktivisták zöme 20-60 éves, foglalkozásuk szerint a férfiak 78 %-a alkalmazott, tanító és technikus. A nők 68 %-a alkalmazott, tanítónő és gondnoknő, ezeken kívül szép számmal találhatók köztük egyszerű háziasszonyok is. Habár nem stilszerű a kegyelem hatását statisztikai adatokkal mérni, jólesően állapítható meg, hogy a Leppich által ilymódon elérték 40 %-a olyan, aki mindeddig nem volt semmiféle egyházi szervezet vagy csoport tagja.

Az Ecclesia militans ezen „*special forces*”-ének tagjai nem könnyű feladatként arra vállalkoznak, hogy naponta legalább tíz percig szentírást olvasnak és kétévenként háromnapos lelkigyakorlaton vesznek részt. E lelkigyakorlatokat Németországban, Ausztriában és Hollandiában maga Páter Leppich, vagy valamely munkatársa vezeti és 1960-ban 3000 férfi és nő végezte el. Adatszerűen megállapítható az is, hogy az így szervezettek majdnem ötven százaléka felajánlotta szolgálatait lakhelye lelkészének. Több mint harminc százalékuk valamely egyházi szervezetben működik közre. 86 százalékuk aktívan terjeszti a katolikus sajtót és 57 százalékuk állandó beteglátogatással foglalkozik.

Leppich szemmel látható szándéka nem az volt, hogy a megelévedő (és —

tegyük hozzá nyugodt lélekkel — nagy általánosságban nem a legelevednebb) katolikus egyesületek garmadáját szaporítsa. Ezért csak a legszükségesebb organizációs kerettel dolgozik. A kommunista sejtrendszeret utánozva úgynevezett *magcsoportokat* alkotott, amelyek körülbelül hét-tizenkét nőből és férfiből állnak. E magcsoportok száma ma Ausztriából Argentínáig 500 körül mozog. Tagjai hónaponként egyszer összejönnek, s húszpercig a Szentírás valamely verséről elmélkednek. Majd néhány katekizmus-kérdés következik, amelynek során mindenki felülvizsgálhatja hitbéli tudását. Ezek után tervezés, vélemény — és tapasztalatcsere következik. A találkozást közös ima zárja le. Az ilyen magcsoport-találkozások anyagáról, a végzett munkáról, eredményekről, vagy kudarcokról a csoportvezetők jelentést tesznek Frankfurtba P. Leppich „főhadiszállására“.

A központ persze nemcsak egyes akciók végzését tartja számon, hanem sok esetben *irányított akciókat* is szervez. Így például, amikor Bécsben is színrekerült Rolf Hochhuth „Stellvertreter“ c. drámája, amely minden értéke ellenére is vitathatatlan rosszindulattal kezeli XII. Piust, sőt nem egy helyen valótlan és XII. Pius lelkiségétől merőben idegen állításokat ad a szájába — a bécsi Leppich-csoport résztvévén a darab premierjén, az inkriminált szövegrészeknél füttykoncertbe kezdett. Természetes, hogy bizonyos baloldali katolikus körök, és divatos meakulpázók élesen támadták a Leppich-csoport ezen akcióját. A bécsi egyetem egyik neves katolikus tanárja, nyilvános vitában felháborodottan kelt ki ellenük, összetévesztvén a zsidóság irtása miatt kötelező keresztény lelkiismeretvizsgálat problematikáját a pápa elleni durva rágalom elutasításával. Mindenesetre ha előbb nem, a publicity nem éppen tisztakező törvényei folytán most az újságokból tudhatták meg nagyobb tömegek e bécsi csoport létezését, aktivitását.

P. Leppich műve azonban nem csupán ebből áll. Plakátakciójával a modern közvéleményalakítás ezen eszközét is sikeresen alkalmazza. Közéjük tartozott az a megrendítő plakát is, amelyen egy kettészakított gyermek látható — a válás elleni tiltakozás jelképeként. Ezenkívül a páter munkatársai többszázezer, autósok számára kiadott istentiszteleti útmutatót osztottak széjjel. Ugyanilyen többnyelvű miserendek kaptak az összes nagyobb német szállodák, vendégeik tájékoztatására. A szállodatulajdonosok 95 százaléka kimondottan hálásnak mutatkozott ezért. S ha minden pártnak lehet valamely utcasarkon kirakata, miért ne legyen ilyen falitáblája Krisztus ügyének is. A falitáblákon az Egyház modern érveléséről, életéről közölnek ügyesen válogatott képek ízelítőt.

Köztudott dolog, hogy nem egy pártember jobban ismeri hivatalból az evangéliumot, mint „jó“ katolikusaink. A Szentírás-olvasásra serkentés érdekében P. Leppich egy jól használható s könnyen kezelhető kis füzetben az év minden napjára („Krisztus 365-ször“) rövid modern kommentárral ellátott evangéliumi verseket válogatott össze. A szellemi-lelki

segélynyújtás ezen ötletes akciói mellett az irgalmasság testi-lelki cselekedetei, akciói sem rövidülnek meg. Így P. Leppich, Werenfried van Straatennel együtt szegény rászoruló papok részére is szervezett segítséget. Ez a segítség nemcsak személyi pénzsegélyben nyilvánul meg, hanem sok-sok ezer és tízezer márkában és dollárban, amelyet — többek között magyar kezdeményezések javára is — kiutaltak Frankfurtból. Így P. Leppich nemcsak lelkigyakorlatos otthonok felszerelésében, de nyomdák létrehozásában is segített. (Az egyik általa segélyezett magyarcélú ma is áll Bécsben.) Európán kívüli, főleg a betegségektől és járványoktól terhes közel — és távolkeletre gondolt P. Leppich, amikor megszervezte *orvósszolgálatát*. Ismeretes, hogy orvosok és kórházak nagy mennyiségben kapnak ingyenesen gyógyszermintákat. Ezeket P. Leppich emberei összegyűjtik és Afrika, Japán, Korea rászoruló betegeinek rendelkezésére bocsájtják. Szinte lehetetlen mindazon alapítványokat felsorolni, amelyek ennek a dinamikus egyéniségnek köszönhetőek.

Meg kell említenünk még P. Leppich betegeket patronáló testvérsgazdálátát, a Németországban dolgozó külföldiek levélpasztorációját, az elhagyott sírok ápolására alapított sírgondozó szolgálatot, a rabok lelkigondozását célzó börtönsegélyezést könyvekkel és patronálással. A szülőknélküli gyermekek gondozására alapított gyermekfalukat, amelyeknek anyái P. Leppich köreiből kikerülő idealista asszonyokból rekrutálódnak. S aki az utcán akar Európa országaiban P. Leppich-el találkozni, az minduntalan élvezheti ezt egy-egy autóablakba ragasztott SOS plaketta formájában. Hogy ez a kis embléma mennyi mindent jelent pszichológiai szempontból, s azáltal hogy a keresztény valóságra figyelmeztet, nem méltányolható eléggé. Az ilyen kis „imponderabiliák” sokkal többet tudnak hatni, mint felületes szemlélő vélné.

Az ember

Az Isten legjobb eszközeit nagyvonalúan szokta kiválasztani. Tudatosan úgy, hogy ereje az emberi gyengeségben nyilatkozzék meg. Vianney jó pap volt, de együgyű, a világ szemében semmit sem számított. János pápa okos és humánus volt, de öreg és beteg. Leppich a modern apostolkodás apostola is ilyen paradox emberi jelenség. A szimpatikus erőteljes szónok helyett, akit várunk, törékeny testű férfi áll előttünk, kissé nőies vonásokkal. A fej hosszúkas, keskeny, az orr előreugró, a hajviselet barokk. Göndör haj, elválasztva, ideges gyors kézmozdulatok. Zongorista ujjak. A velem szembenülő Leppich: kedvesség, figyelem, jóindulat, mosoly. Talán bocsánatot kér egész lénye azért, hogy az előbb az autó tetején még kiabált. Sőt: néhány kacarászó leány miatt (min nem mosolyognak leányok) hiszterikus dűhrohamot kapott s pártfunkcionáriusok rosszindulatú Xantippéinek kiáltotta el őket. — „Vágja ki ezt a részt a szalagból” — kéri tőlem. A hiszterikus hajlam kétségtelenül *emberi keresztje*. Azt hiszem, ő is tudja. Innen fakad a kívülről számára

kissé kellemetlenül, kiábrándítóan ható magakelletés, autoritatív hangnem és több, mint öntudat. („Mit írnak rólam az ujságok?") Egyszerű lélektani tény, hogy a Leppichszerű intenzitást csak olyan ember éri el, akiben messzemenően hiányoznak azok a gátlások, amelyek a legtöbb emberben megvannak, s tömegjelenségként a jó értelemben vett közepszerűség társadalmi képletét alkotják. E gátlástalanság persze emberi gyengeségként is jelentkezik, nemcsak előnyként. A Leppichalkatú, skizoid temperamentumú emberek hajlanak a feketefehér gondolkodásra. Ha ehhez egy többé-kevésbé fanatizált tudat szolgáltatja a dinamikát valamely ideológia vagy világszemlélet segítségével, azt a képletet kapjuk, amelynek megvalósítói világi vonalon diktátorok, demagógok, néptribunok. A leegyszerűsített gondolkodás, amely jelszavas beszédmódban nyer kifejezést, mindig jó talajra talál a tömegben. Innen az ilyenfajta emberek tömeghatása. Az Egyházon belül ennek a tendenciának egyik legerősebb melege éppen a jezsuita rend és nevelés. Szellemi gyökereit Szent Ignác két zászlóról szóló elmélkedései alkotják. Azt hiszem, nem tévedek, ha úgy vélem, hogy ebben Szent Ignác katona-gondolkodása mértékadó szerepet játszott. Nem volna érdektelen ilyen szempontból annak elemzése sem — ami persze nem ide tartozik —, hogy a fanatizált tudat emberei miért kerülnek ki feltűnően sok esetben jezsuita légkörből. Elég, ha kiragadott példaként a közelmúlt egyik legördögibb demagógjára, Göbbels-re utalok. — A kor, amelyben élünk, sokat szenvedett az ilyen néptribunoktól és demagógoktól, s ezért érthető az elutasító pszihikai reakció, amelyet főleg képzettebb katolikusok körében lehet érezni P. Leppich-el szemben — ha nem is indokolt.

Kétségtelen, hogy a pluralisztikus társadalom differenciált, finom árnyalású szellemi összképe ugyanilyen reakciót érdemel. Ennek figyelmen kívül hagyásával többet lehet rontani, mint építeni. Nehéz volna megállapítani, mennyire hibázik e téren P. Leppich. Nem feladatunk ítélkezni. Csupán egy veszélylehetőségre utaltunk, amelynek ösztönös észlelése bizonyos félelmet és idegenkedést szül sok, egyébként jóindulatú katolikusban a Leppichszerű felfogással és stílussal szemben.

A karizma

A P. Leppichet kísérő bámulat vagy felháborodás lényegében persze egészen más forrásokból táplálkozik. A világ megszokta már, hogy az Egyház emberei a haladás mámorában a szebb jövő felé menetelő emberiség soraiban szinte bocsánatot kérnek, hogy egyáltalán létezni merészelnek. S hogy nem tűnnek el orrfacsarintóan középkori illatukkal, ruháikkal és misztériumaikkal a süllyesztőben. A világ ugyanis „nem ismeri“ a Szentlelket, az *Istent a történelemben*. Pedig pontosan arról van szó: a Páter Leppich-szerű emberek a kegyelem síkján gondolkodva, nem mások, mint a Szentlélek Isten reakciójának eszközei egy konkrét történelmi szituációra. Jó, ha szemünk előtt tartjuk, hogy az első pünkösöd

összes előzményeivel, kísérő jelenségeivel és hatásaival nem elszigetelt s egyszeri jelenség. Újra és újra megismétlődik az üdvösség történetében. Komponensei maradandók: az apostoli gyávaság, az örökös visszaesés a félelem és a négy fal közé való bezárkózás reakciójába csakúgy, mint a Lélek pünkösdi türelmetlensége, amely az Isten fiatalságával magyarázható. Az Isten a legmagasabb rendű létező, benne nem kaphatnak teret alacsonyabbrendűségi érzések. Bennünk igen. A megváltás továbbadásának súlyos felelőssége éppúgy hozzájárul létrejöttéhez, mint hitünk gyengesége a laicizált világ hetvenkedése láttán. Ilyenkor a Szentléleknek kell közbelépnie. Az első Pünkösöd hullámverése valahol a középkor végén hal el. Ha Galilei nem is mondta, hogy „mégis mozog a föld“, a hívő ember lába alatt valóban megingott a talaj. A reakció: félelem, bezárkózás, bizonytalanság volt. A második pünkösdi hullámverés, amely a tridentinum körül indul, még rövidebb ideig tartott. Az enciklopédistákig, Darwinig és Nietzschéig. A reakció ugyanaz volt. Félelem, bezárkózás, védekezés, Syllabus és Index. A harmadik nagy pünkösdi hullámverés első periódusát ma éljük. A korszakot Suhard bíboros a „kereszténység tavaszának“ nevezte. Magunktól nehezen jöttünk volna rá, hogy amikor a világ az utcán masírozó negyedik rend lépéseinek ritmusára táncol, mi sem maradhatunk sekrestyéinkben: ki kell mennünk az utcákra, terekre és tetőkre. Háztetőkre és az autók tetejére. Így a Szentlélek a minap pápát varázsolt az Egyház élére XXIII. János személyében, akit egyházpolitikus bíborosok átmeneti, fejbőlíntó Jánosnak szándékoltak. Így siet utólélni — s ha lehet megelőzni — a kort, olyan embereken keresztül, mint P. Leppich. Az evangélium mindig abban a veszélyben forog, hogy a romantikus maradiság útvesztőiben megöljük. Amikor például Magyarországon az emberek már régen „volttal“ és „lettel“ beszéltek, mi még mindig a „vala valánál“ és a „lőn“-nél tartottunk. Jószándékú prelátusok Budapesten a „nyelv patinájáról“ fúgáztak akkor, amikor mások használható, mert közérthető szentírásfordítást akartak, s az Egyetemi-templomtól nem messze, fiatal kommunista káderek magabiztosan készültek a magyar Egyház jövődő temetésére.

Csak példa arra a veszedelmes tendenciára, amely — kétségtelenül jót akarva, de félreismerve az isteni szándékot, szent idők, szent terek, szent szavak rezervátumaiba igyekszik bezárni a Lelket. Miközben aranytrónra emeli félelemből, féltésből és tiszteletből, elidegeníti saját szándékától és kalodába zárja. Az apostolok is kísérleteztek ezzel, kevés eredménnyel. „Engedjétek hozzám őket“ — hangzik a krisztusi utasítás ma is, csakúgy mint akkor, amikor aggódó apostolok távol akarták tőle tartani Palesztina meztelenfenekű és poroslábú suhancait s nemkevésbé unhigiénikus szüleiket. A betegekről nem is beszélve. *Dehát ilyen az Isten gusztusa.* Nem válogatós. Nem szereti az elkülönülést a tömegtől. A vámosok és bűnösök barátja. S nem például Heródes diplomatiái vagy a helytartóé. Kovász akar lenni: elmerülni a lisztben. Magyarán: úgy

öltözködni, mint a többi ember. Krisztus az örök Főpap civilben járt, mint honfitársai, és dialektusban beszélt. (Micsoda ember ez, aki még korának művelt nyelvét sem beszéli? — háborog a hitetlen Arno Schmid.) A kovászon túl kenyér akar lenni, mindenféle közönséges szájban, s nem cukrászsütemény ingyencék nyelve hegyén.

P. Leppich legmélyebb titkát mint karizmatikusét akkor értjük meg, ha megértjük a Lélek efajta evangéliumi tendenciáját, amellyel ki akar szabadulni a szent idők, terek, szavak zárkaiból, s barokk templomok aranypora helyett utcaporral szeretné illetni magát. P. Leppich ajkáról így tehát nem „szent“ szavak csorognak, öreg hermeneutikakönyvekből kitanult dallamossággal. Pedig nyilván ezt szeretné a westfáliai gazdaasszony. S ó, mily üdítő: a kloákát kloákanak merészelel mondani, akárcsak Krisztus. *Piarum aurium offensiva?* Krisztust napszámban dorgálhatták volna az időből kikopott derék moralisták. Dehát így van: P. Leppich nyelve, akárcsak Krisztusé, *az utca nyelve*. A mai világ piac: a piac, a villamosperon, a moziváróterem, az irodák és esztergapadok hétköznapi nyelve. Ezért tudja meghódítani mindazokat, akiknek nincsen már szoktatott fülük a szent „igékre“, hanem csupán egyszerű „szavakra“. S a sokmillió főt kitevő „századik“ örömmel tapasztalja, hogy a rezervátumban vélt evangélium hirtelen a lépcsőházban köszönt rá a saját nyelve, dialektusa, sőt argója köntösében? Dehogy köntösében: típusöltönyében. A hatás titka a *Szentlélek modernségében* rejlik. Az első pünkösdőn sem nyugodott addig, míg „spártaiak, médek, elamiták, krétaiak és arabok“ nem a maguk nyelvén hallották szólani Pétert és a többieket. Fordítva: szent szóvá, sőt imává válik P. Leppichnél egy banális újságjelentés. „Az esti imámat, ha nagyon fáradt vagyok, a napilapokból végzem.“ Mellékeljünk itt azonnal egy megjegyzést. Mi papok hajlamosak vagyunk arra, hogy a P. Leppich-szerű paptestvérekre a csodálat és a halvány irigység érzéseivel tekintsünk. S hogy ezek nyomán megállapítsuk: ezt nem tudja mindenki utánozni, sőt nem is kell. De: fűzzük hozzá jóindulatúan: ilyeneknek is kell lenniök. Alapvető tévedésnek tartom. Újból hangsúlyozom: a Szentlélek tendenciájáról van szó, s nem Leppichéről. Komoly tanulmányok sora lát ma erről a problémáról napvilágot. A jó hír közhírré tétele (nem szeretem ezt a poros fogalmat, hogy „igehirdetés“, és nem tudok jobbat) csak akkor találhat termékeny talajra, ha a mai ember fogalomvilágára támaszkodik. Csak egy példa: Olyan világban élünk, amelyben a falu is erősen városiasodik, a technikai szféra nem a kisipar és főleg kézműipar kategóriáiban, hanem inkább a gyáripár, az üzem képében fejeződik ki. Egész liturgikus nyelvezetünk, sőt szertartásaink is azonban még mindig nagyon a földműves társadalom, az organikus és nem az automáció, a lyukkártyák és elektronagyak által organizált technikus-urbánus világ képleteire irányulnak. Kevés értelme van például a kereszttjáró napoknak egy városban vagy városrészben, amelyet rajztaábrán terveztek s amely legfeljebb az úttestek elválasztására

rendelkezik zöld fűsávvval. P. Leppich példája „felsőbb utasításra” áll előttünk. Tehát — mutatis mutandis persze — kötelező, követendő példa. A Szentlélek Isten nemcsak az Egyház nyelvújításával foglalkozik. P. Leppich is megmutatja, hogyan lehet „profán” helyeket szent helyekké alakítani. Krisztus nem válogatott, s nem tett különbséget a kettő között. Hol templomban, hol a tóparton, hol egy domb tetején prédikált. Ahogy jött. Ha ehhez a módszerhez hűek akarnánk maradni, akkor vissza kellene térnünk a Leppich mutatta krisztusi útra, s nem csupán a templomban várni nyolcra vagy tizenegyre a népet. De a kovász így válik láthatóvá, érezhetővé e világban, amely mégis csak a templomon kívül terül el. Pontosan e két szféra szigorú elválasztása okozta a plébánia rendszer fattyúszülöttként azt, hogy a hívő addig keresztény, míg a templomban van, de a napirendszerű életben állni: az „megint más”.

Arról van tehát szó, hogy a leppichi magatartás egész egyházi berendezettségünk alapjait ingatja. Innen a sokszor tudatos, de mégtöbbször ösztönös védekezés. Másik fontos komponense az ilyen „felforgató” emberek ellen Egyházon belül is. A juste milieu — a megszokott egyházi környezet, ahogy Carl Amery fogalmazza — védekezik az ilyenek ellen, mégpedig pontosan úgy, hogy egyrészt kritizálja, másrészt igyekszik elszigetelni, egyedülálló jelenséggé avatni, amelyet hála Istennek úgysem kell követni s minden maradhat a régi. Az Egyház elég erős ahhoz, — úgymond — hogy megeméssze az ilyen „különcöket”.

Rövid ismertetésemben a leglényegesebb szempontokra igyekeztem felhívni a figyelmet. Akit P. Leppich szellemisége, egyszerű apostoli műve érdekel, úgyis megtalálja a lehetőséget bővebb információra. Könyvei nemcsak a mai társadalom vallástól messze verődött eltévedt bárányainak nyújtanak lelkesítő újszerű meglátásokat, s így Isten kegyelmét a legfrissebb külalakban és csomagolásban, hanem a papnak is, nem utolsósorban akkor, ha nem tudja, hogyan és mit mondjon híveinek a szószékéről.

Hadd hangsúlyozzam: *nem modernkedés ez, hanem végsősoron engedelmesség*, amely arra irányul, hogy a Szentléleknek a gyorsan fejlődő világban alkalmas causa instrumentálisai lehessünk. Ez a végső mondanivalója Istennek Leppich példáján keresztül. Ha valaki, akkor talán a magyar pap az, aki legjobban kell, hogy értse ezt az üzenetet, hiszen megélte, hogyan törölte el Isten egy piszkos radirgumival mindazt, ami hamis és már időszerűtlen volt a polgári társadalom sokszínű, impozáns, mozgalmas, de kissé felületes egyházi életében. Van időnk és okunk arra, hogy tanuljunk. Az utat úgyis mások törik verejtékkal, nehezen. A mi dolgunk kényelmesebb: menni a nyomokon. Az ötvenéves P. Leppich megérdemli, hogy mindenfajta személyi kultusz mellőzésével, példája láttán, segítségét élvezvén szerényen, de őszintén mondjuk és imádkozzuk:

Ad multos annos!

SIK SÁNDOR UTOLSÓ NAPJAI

Amikor 1963 augusztusának végéfelé visszatért utolsó pilisi nyaralásából, az embernek önkéntelenül is H. Rahner szavai jutottak eszébe Szent Ignácról: „Még egyszer három hetes pihenést keresett a kis villában . . . Nem használt. Azért csendben visszatért a professzusházba és várta a halált, mint valamit, amivel az ember nem kelt feltűnést.”

Hiszen már évek óta abban a fojtogató tudatban éltek a hozzá közelállók, hogy minden egyes hónap, amit még köztünk tölt: drága ajándék. És mi mutatná jobban az utolsó időkben írott verseinél, hogy saját gondolatainak is legmeghittebb kísérőjévé szegődött a halál.

Tizenhat évvel ezelőtt egy verset írt „azoknak a barátaimnak, akik nem értik lemondásomat a katedráról”. Úgy látta, úgy várta akkor, hogy „már a dallam, csak a dallam lesz a regulád”: élete hátralévő idejét költészet és lelkipásztori munka közt osztja meg csendes nyugalomban. De Isten terve egészen más volt. Amikor előjárója és barátja egyenes parancsára és sürgető kérésére elvállalta a magyar provincia irányítását, még reménykedett, hogy hamarosan megszabadul az életfogyasztó tehertől. De valaki hozzá közelálló már akkor megmondotta: Isten utolsó vésője ez rajta, hogy megadja azt a végső faragást, ami még hiányzott életéből. És megérezte ezt ő is: „Amitől eddig megóvtak a mennyek, A belső éjnek hogy mélyére menjek, Most küldenek.” Fejet hajtott: vállalta a nem természetére szabott feladatot, az idegtépő gondok „fojtó csigaházát”, a felelősség szörnyű súlyát és vonszolta becsülettel, mindhalálíg. „Hajózni muszáj, élni nem muszáj.” Igaza lett a szólónak: akik régóta ismerték, egyértelműen vallják, hogy *utolsó éveiben volt lelkieleg a legnagyobb*. Alázata, szívjósága, segítő készsége, magafeledése valami végső meg-egyszerűsödésben tárult az emberek felé. Egyszer egy fiatal rendtársa jött hozzá vidékről tanácsot kérni. Éppen ebédről jöttek ki. „Most nem érek rá, fiam” — ment be szobájába a rendfőnök, aki éppen elutazni készült, már várta a taxi a ház előtt, hogy az állomásra vigye. Aztán egy-két perc múlva ismét megjelent és átfogta az ifjú pap vállát: „Meggondoltam, nem utazom el, beszéljessünk.” Rendfőnök, aki látja egyik kis alattvalója arcán a csalódottságot és képes megváltoztatni egész programját! . . .

Hanem ennek a nagy kieriésnek drága ára volt. *Az életerő cseppenként fogyott*. A végsőlkig igénybevett szervezet már nem egyszer a halál szélén járt: az utolsó években ismételtlen is föladták neki a szentkenetet. A szellemi erőik hanyatlottak, a memória kihagyóvá vált; külön kis „pót-kánontáblát” gépettetett magának a misézéshez, hogy az állandó szövegek jobban kéznél legyenek. De hiszen kell-e ezt az állapotot hívebben és fájdalmasabban regisztrálni, mint ő maga teszi verseiben! (Búcsú a szavaktól. Nyirfakosár. Vendégek. Dörmögés, stb.) Mindent látott, mindent megszenvedett. Legtovább, heroikus fizikai és szellemi tusa árán,

konferenciabeszédei megtartásához ragaszkodott. 1961 tavaszán, mikor az ötödik böjti beszéd végén elmondta az „Alexius“ fölséges szeretethimnuszát és befejezte: „... imádkozzatok érterem bűnösért is“, tisztában volt vele: a végső búcsú volt ez a szószéktől. Most már csak az az egyre kevesebb számú vers maradt a tarsolyában az embereknek, amit nyaranta írt. És betű szerint igazzá vált a feljajdulás: „... halálosan fáj és fojtogat Ami belőled bennem fúl: az ének.“ Látogatói is egyre ritkábban, egyre rövidebb időre jártak, hiszen orvosa, környezete kímélni akarta az állandóan beteg és fáradt előljárót. Pedig még mindig az olthatatlan érdeklődés szomjával kísérte volna nyomon a kultúra és a világegyház minden új eseményét. A zsinat menetéről napról-napra be kellett számolni neki, s néhány nappal halála előtt még Fenyő Miksa nemrég Amerikában megjelent, Nyugat íróiról szóló könyvéből olvastatott fel magának.

Csak rá kellett tekinteni erre a sárga, besüppedt arcra, a mélyen behúnyt szemekre, amint a sekrestyében ülve reggelente a szentmisét hallgatta — misézni már hetek óta nem tudott, nagy fájdalomra Kálazanciuskor sem —, hogy lássuk: betelt a mérték, kevés idő kérdése a vég. *De még egy kötelesség várta*, afelé fordult kihagyó lélegzetével. Nemrég kapott felszólítást a Sz. István-Társulattól, hogy rendezzen sajtó alá egykötetnyit verseiből. Egyesek úgy emlegetik ezt, mint utolsó napjai vigaszát. Közvetlen munkatársai, akik a technikai munkát végezték, jól tudják: nagyobb volt ez gondnak és kinnak, mint vigasznak. Irgalmatlan önkontrollal órák hosszat ült velük a „szerkesztőségi üléseken“ (így nevezte el ezeket könnyes humorral egyik jóbarátja) — akkor, amikor már olyan gyöngé volt, hogy egy lapot megfordítani is nehezebbre esett. Meghallgatni, jóváhagyni, hozzászólni a dolgokhoz még tudott. Alakítani, faragni, szerkeszteni: már nem, holott ezt szeretete volna. És még egy mélyen emberi vágy kísérte végig ezeket a napokat, az utolsó földi vágy, amit még áldozatul hozhatott: szeretete volna megérni a kötet megjelenését. Könnyes mosollyal mondta: „Azt még szívesen megérném.“

Különben *ezek a napok a legcsendesebb módon teltek*. Egy betegápoló nővér volt mellette most már éjjel-nappal, akit „dajkájának“ nevezett — hiszen valóban úgy kellett vezetgetni, gondozni, mint a kis gyermeket. És ez az aktivitástól izzó ember úgy tudta megadni magát a végső tehetetlenségnek, hogy — ápolója tanúsítja — soha türelmetlenség nem látszott rajta, sem önmaga, sem mások iránt. Ha a nővér valami kis szolgálatot végzett körülötte, ilyenformán hálálkodott: „Ezt nem is lehet megköszönni.“ És mikor már hangja is alig volt, még mindig azt sajnálta: „Mennyit kell vesződniök velem.“ Napközben eljöttek nővérei, s ifjúkortól testvéri jóbarátja, velük töltötte a napot: felolvasás, beszélgetés, közös olvasóimádkozás között. A legközelebb álló rendtársak és még néhány munkatárs és jóbarát naponta, vagy gyakran benézett egy-egy kis időre. A sajtó alá gépelt lapok szaporodtak, — az életerő napról-napra fogyott. Az az egy-két ember, aki még tőle magától hallhatta legutolsó versét, az

egyetlent, amit azon a nyáron írt, „A néma Miatyánk“-ot — igen, talán csak ez az egy-két ember, akinek még fülében cseng ez a gyenge, ércetlen hang, amint el-elfulladva küzdi végig magát a sorokon és mégiscsak eljut a végsőig: „akarom, akarom, akarom“, csak az tudja fölmérni a csendes heroizmust ezek mögött az egyszerűen emberi napok és szenvedések mögött.

Aztán egyszerre leesett a lábáról. Szeptember 18-án reggel, mosdatás közben majdnem ápolói keze között halt meg, s attól kezdve már nem kelt fel többé. Bekövetkezett a halál közvetlen oka: a tüdőgyulladás. Apáca-nővére most már éjjel-nappal szakadatlanul ott volt mellette. Ez nagyon jól esett neki. Valóban, egyet nem kellett nélkülöznie halványuló öntudatának utolsó percéig, azt a vitális erőt, amelynek adásából-vevéséből egész élete táplálkozott: *a szeretetet*. Valentin nővér kiegyensúlyozott egyéniségében, a gyöngéd, gyakorlott szolgálatkészség és a mély természetfölöttség harmoniájában ez a szeretet igazán „erős volt, mint a halál“. És a betegszoba hamarosan valóságos búcsújáró hely lett. Egymásután jöttek az emberek: volt tanítványok, rendtársak, püspökök, egyszerű konyhas nővérek, szerkesztőségi munkatársak, minden rendű és rangú ismerősök . . . Szívtelenség lett volna most már távoltartani őket. Hiszen csak egy-két szavát akarták hallani, egy áldását venni, vagy éppen csak még látni. És ő mindenkit egyforma szeretettel fogadott. Kezét bágyadt kis mozdulattal üdvözlésre emelte, köszönetet mondott a látogatásért, meghallgatta amit mondtak, s egy-két akadozó megjegyzést fűzött hozzá. Aztán lehúnyta fáradt szemét és visszatért valami titokzatos távoli világba, ahová mi élők már nem tudtuk követni, s ahonnan egyre nehezebb volt őt előhívni. Micsoda misztérium a halál! Mélyen éreztük közelében.

Orvosként a rendház orvosa járt hozzá, mást soha nem is akart. „Ami a rendtársaknak jó, az nekem is jó. Soha semmi különös kívánsága nem volt. „Vizet kérek“ — „Zsebkendőt kérek“ — ennyit igényelt, a legegyszerűbb dolgokat, amikor lázasan feküdt, és mindig így, kérés formájában, akármilyen nehezebbre is esett a beszéd. Ha limonádéval, szőlőlével kínálták, elfogadta, ivott egy-két kortyot, de láthatólag inkább csak azért, hogy ne okozzon csalódást a figyelmes szeretetnek. És köszönetet suttogott. Az evést is próbálta erőltetni, de már régóta nem nagyon ment. *Amire ő vágyott, az más étel és ital volt.* Az utolsó napok egyik bizalmas együttlétében mondotta nővérének — és akkor, egyetlenegyszer elsírta magát: „Szeretnék még egyszer misézni, elbúcsúzni az Úr Jézustól az Oltáriszentségben!“

Ehelyett most már csak *a napi szentáldozás* maradt. Nővére, amint ez súlyos betegnél szokás, előimádkozta a készületet és a hálaadást, néhány egyszerű, patinás imát. Áldoztató rendtársai nem egyszer könnyeikkel küzdöttek, mikor arra a mélységes alázatot és reverenciát lehelő arcra tekintettek. Nyilvánvaló volt, hogy tisztában van vele, mi történik. Volt-e még szava a szívébe költöző drága és kegyetlen Vendéghez? Vagy

csak egy sóhaj, a végső megadásé? Ujján ott volt ilyenkor a kis olvasó-karika, az utolsó versében emlegetett „karikagyűrű“. Szíve fölött pedig az a feszület, amelyet a Szentatya áldásával hoztak neki. Az asztalon virágok illatoztak, — most már ez ellen sem tiltakozhatott, — az ablakon beragyogott a meleg szeptembervégi nap. Mintha a természet, amelyet annyira szeretett, minden mosolyával rá akart volna sütni erre a búcsúzó életre.

Ebben az *őszi ragyogásban áldozott le életének napja*, tisztán és csendesen. Fájdalmai nem voltak, de teljes tudatossággal adta oda az élettől való megválás egymásután következő fázisait. Még egy utolsó nehéz áldozat: kb. két nappal halála előtt egészen elvesztette hangját. Ha még ki is formált néhány szót, a legodaadóbb figyelem sem érthette meg többé. Ez szemmel láthatólag keservesen esett neki. Az evéssel már nem is erőltették, csak kiskanálból ivott néha néhány csepp vizet. 27-én este az ápolók mindenkit kiküldenek a szobából, hogy biztosítsák az utolsó pihenést a nagy Pihenőhöz. Mindenkinek mindent megadott, ami erejéből telt, egy hosszú élet során: immár egyedül maradhat a halál arca előtt. Elnémulnak a betegágy mellett a versek (még néhány nappal azelőtt nővére saját verseiből olvasott fel a nagybetegnek, s az szomjasan hallgatta), és helyet adnak a haldoklók litániájának. — De mégsem: egyik kedves tanítványa mesélte, hogy halála reggelén, mint egy dajkadalt, mindegyre az ő egyik kis remekét mondogatta csak úgy magában:

. . . Oda ha ellát,
Már húnyd le a pillád
És mondj egy áment csöndesen.

Csokorba ha kötték,
Szirmai kék pöttyét
Igy húnyja le önként
A Máriaszem.

Csendesen, észrevétlenül lép ki a lélek a nyílt kapun a körülötte lévők imádsága közt. Néhány pillanat múlva veszi csak észre nővére, hogy nem lélegzik többé. „Consummatum est.“ Szeptember 28-a van, szombat reggel, néhány perccel nyolc óra előtt. Milyen pici és valószínűtlenül sovány ez a fekete reverendás test a halottas ágyon, — akár egy gyermeké. A két viaszsárga kéz gyöngéd szabályossággal összekulcsolva anyjától örökölt rózsafüzére gyöngyein. Igen, olyan ember teteménél állunk, aki mindent odaadott magából az utolsó ízig Istennek és az embereknek, *elégett egészen*. Valaki egy nagy csokor friss fehér szegfűt hoz — kedves virága — és szíve fölé teszi a fekete papi ruhára.

„Olyan halált halt, mint bárki a világon“ — írta Polanco Szent Ignác-ról és idézi Rahner a cikkünk elején említett tanulmányában. Mit is mondhat az, akinek megadatott a kegyelem, hogy végignézze egy ilyen

„közönséges“ halálnak, egy szentül egyszerű halálnak csodálatos színjátékát? „Nagy volt a műve, amelyet életében végbevitt. De a keresztény nagyságot csak a halál igazolja. És ebben az órában volt talán a legnagyobb.“

Spectator

Sík Sándor:

A NÉMA MIATYÁNK

*Hozzád, Veled, Neked,
Mondani egy utolsó éneket,
Imában ömleni Eléd,
Legutolsó, de hűséges cseléd . . . !
De jaj! ha nem igaz!
Szobám csupa por, kertem csupa gaz,
Csupa lelógó tört faág,
A templom messze, a könyv nehéz,
Ólomcsizmában toporog az ész.
És mégis, mégis Ó van itt,
Immár tőlem el nem veszik.
Nap nap után, éj éj után
En téged hívlek, Miatyánk!*

*De mire jó
Egy lámpástalan rádió?
Hogyan szólítsam az Ég Urát
Egy siketnéma Miatyánkon át,
Ha szói közül minden második
Alattomosan elrejtőzködik!
Bénult napokon, izzadt éjeken
Az értelem is értelemtelen,
Értelemtelen és imátalan, —
Magam vagyok, egészen egymagam.
De talán mégis volna valami
Helyettem hinni, vallani.
Nevemben felimádkozó
Karikás kis szentolvasó,
Egyetlen társam aki vagy,
Karikagyűrűm el ne hagyj!*

*De nem hagytalak-e Téged el én,
Szómmal, amelyből kialudt a fény?
Szívemmel mely csupa seb,
Elmémmel, amely úrnél üresebb?
S nem hagytam-e el Veled együtt Azt,
Aki az úr fölött virraszt?
Mit felelek, hisz nem tudok felelni:
Mit felelhet a Mindennek a semmi!
Akarom élni az egész hitet,
Szeretni ahogy Isten szeret,
És bizni, bizni akarok
Abban, amit a Krisztus hozott.
Nem érzem, nem is gondolom,
De akarom, akarom, akarom!*

GRÓF MAJLÁTH GUSZTÁV KÁROLY PÜSPÖK CENTENÁRIUMA

1864 szeptember 24-én született a Baranya-megyei Bakócza községben. Az utolsó országbírónak volt a fia. Keresztapja Ferenc József volt. 1883-ban Strassburgban volt egyetemi hallgató, mikor álmában látta, hogyan gyilkolták meg atyját. Ez annyira megrendítette, hogy papi pályára lépett.

Már fiatal pap korában nagy szerepe volt a magyar katolicizmus megújulása körül. Esztergomban a kispapok prefektusa, Komáromban plébános. Résztvesz a Regnum Marianum megalapításában. Szoros barátság fűzi Prohászka és Glattfelder püspökökhöz. Igazi lelkes apostola az ifjúságnak: felkeresi az ország papnevelő intézeteit, szinte valamennyi középiskoláját és akinek ez az apostol a szemébe néz, az meg is gyónik nála.

1897-ben elfogadja az erdélyi püspökséget. Haza akart menni abba az országba, ahová családjának múltja fűzte. (A meggyilkolt Báthori Endre bíboros édesanyja Majláth lány volt.) Egyházmegyéje 57.000 négyzetkilométer. Óriási munka várt rá. A keresztapa, Ferenc József kegye a kalocsai érseki majd az esztergomi prímási székre akarta áthelyezni, de ő e kegyeket megköszönve inkább Erdélyben maradt szegény székelyeinél. Trianon után a modern rendőrállam minden kellemetlenségét viselte. Glattfelder püspöknek el kellett hagynia Temesvárt, a nagyváradi és szatmári püspökök is hamarosan meghaltak. Szinte úgy maradt a küzdelemben egyedül, mint most Márton Áron. Bérmaújtjai mindig szinte diadalutak voltak. A protestánsok is köréje sereglettek és ezek vezetőivel is annyira testvériesen fogott össze a magyar érdekekért, hogy mikor Kolozsvár ismét magyar kézre került, itt az egyik teret Három Püspök terének nevezték el.

Az idős Majláth püspök mellé utódlási joggal Vorbuchner Adolf került segédpüspöknek. A gyógykezelésre Budapestre utazó Majláth azonban túlélte segédpüspökét. 1938-ban azután a Szentszék Márton Áront nevezte ki utódjául.

Erdély mai nagyon nehéz helyzetében kérjük a szentélű püspök imáit is szegény szenvedő egyházmegyéjéért és utódjáért.

Marosi László

A ZSINAT HARMADIK ÜLÉSSZAKA

A PÜSPÖKI KOLLÉGIUM

Rómában vagyunk, este, a második vatikáni zsinat harmadik ülésének az utolsó napján. Délelőtti fényes ünnep volt. A Szent Péter bazilikában három nagy határozatot szavaztak meg a püspökök: a dogmatikus Constitutiot *az Egyházzól*, a határozatokat *az ökumenikus mozgalomról és a keleti egyházakról*. Az öröm mindenfelé nagy. Ugyanakkor itt-ott keserűség is van. Sokan azt várták, hogy a vallásszabadságról is lesz döntés, de ezt a témát egy későbbi ülésre halasztották. Vannak, akik még érzik a zsinati vitákat és harcokat, amik napról-napra folytak és néha olyan formában, amelyet nem mindenki ítélt helyesnek. Ebben a vegyes hangulatban, az esti órákban, *egy püspök* beszédet intéz egy kis csoport-hoz. A beszéd témája ez: a vitákat és a harcokat mint jelentéktelen kicsiségeket el fogjuk felejtetni. Az ökumenikus mozgalomról és a keleti egyházzól szóló határozatot sokra fogjuk értékelni és sok gyümölcsöt fognak hozni. De az Egyházzól szóló konstitúció egyedül áll a maga nagyságában. Ez lesz az az írás, amelyre századokon át emlékeznek majd a keresztények, s amelyet idézni fognak, ameddig az Egyház áll. A zsinat legnagyobb munkája ebben az iratban van lefektetve. Benne van az Egyház élő tanítása önmagáról, s ez a tanítás Krisztus ígéje. Benne vannak a vonatkozó elvek az Egyház gyakorlati életére, amelyet a zsinat szavai úgy fognak átjárni és átalakítani mint a kovász a tésztát. Ne hagyjuk azt, mondja a püspök, hogy a szemünk megálljon a kicsiny dolgokon, mint a világiaké, akik a zsinatot figyelik és csak szenzációt keresnek benne. Lássuk meg a Szentlélek nagy munkáját az Egyházzól szóló nyilatkozaton keresztül.

Valóban így van. A második vatikáni zsinatnak a legfontosabb gyümölcse az Egyházzól szóló teológiai tanítás. Ebben az új hitvallásban a harmadik fejezet az Egyház hierarchikus szervezetéről szól és benne a kollégialitás tana van kifejtve. Itt fogalmazza meg elméletileg a zsinat a keresztény tanítást a püspöki kar egységéről a Pápa fősege alatt s itt veti meg a zsinat hosszú időre az Egyház eljövendő fejlődésének alapját. A püspöki kollégialitás tanáról sokféle véleményt lehetett olvasni. Kevesen vannak, akik a kérdésben világosan látnak. Hasznos lesz tehát, ha ebben a kis írásban röviden összefoglaljuk: hogyan fejlődött ki a kollégialitás

tana, mi a zsinat szavainak a jelentése, s mik lesznek ennek a tanításnak a gyakorlati következményei.

(1)

Ha az Egyház történetét tanulmányozzuk, akkor látjuk, hogy kezdettől fogva a püspökök együtt hoztak döntéseket, együtt kormányozták a híveket, együtt tanították az Evangéliumot. Jézus körül a 12 apostol külön csoportot alkot, s mikor egyik közülük elvész (Judás), akkor a tizenegy másikat választ a helyébe. Amikor a fejlődő Egyházat az a veszély fenyegeti, hogy Mózes törvényét egyesek ráerőszakolják a pogányságból megtért keresztényekre, az apostolok megtartják az első zsinatot Jeruzsálemben, s közösen hoznak egy döntést a keresztény szabadságról. A későbbi századok folyamán, amikor válság fenyegeti az Egyház életét, a nehézségek megoldására zsinatra gyűlenek össze a püspökök, hogy így a Szentlélek segítségével világosságot teremtsenek s a nehézségekre megoldást találjanak. Az utolsó években, amikor János pápa arra gondolt, hogy a modern világhoz kell alkalmazni a keresztény hit tanítási módszerét, ő is zsinatot hívott össze, hogy ott a püspökök a Szentlélek kegyelmével az új kor kérdéseire megfogalmazzák a keresztény választ.

Más formában is jelen volt az Egyház életében a püspöki karnak ez a közös élete. Új püspököt mindig legalább három püspöknek kellett felszentelnie: így fogadták be az új tagot a régi testületbe. Egy nemzetnek vagy vidéknek a püspökei sokszor gyűltek össze, hogy közösen döntsék el, hogyan lehet legjobban segíteni a híveket, s terjeszteni az Evangéliumot.

Ennek a közös cselekvésnek a jeleivel tele van az Egyház története. De ami megnyilvánult az életben, azt az írók soha nem fogalmazták meg világosan. Csak néhány évvel a második vatikáni zsinat előtt kezdtek el a teológusok jelentősebb formában erről a témáról írni. Egyben kérték azt, hogy a zsinat döntést hozzon, s a kollegialitás tanát hirdesse ki, mint katolikus tanítást. A zsinat előtti évek azonban tele voltak félreértéssel. Azok, akik a kollegialitás tanában hittek, a latin *collegium* szót használták. Ennek a szónak az eredete a római jogban van, s ott annyit jelent, mint egyenlő jogú tagoknak a testülete, akik többséggel döntenek el, mit tegyenek. Természetesen ilyen értelemben a püspöki kollégium soha nem létezhet, mert a Pápa nem lehet soha egyenlő a püspökökkel. De nem is így értették a *collegium* védői a szót. Ők egy mély belső egységet akartak kifejezni a püspökök között, egységet, amely nem zárja ki a tagok egyenlőtlenségét, a Pápa elsőbbségi jogait. Mások azonban nem így értékelték a dolgot s azt hitték, hogy aki a kollegialitásról beszél, az ellene van a Pápa jogainak. Ebből a félreértésből heves vita támadt, amely a zsinatra is kiterjedt, s néha éles szavakban hangzott el. Ezeken a vitákon át azonban a Gondviselés vezette a zsinatot egy régi tan új fogalmazására. Amikor a végső szavazásra került a sor, a kollegialitás tanát

szinte egyhangulag fogadták el a zsinati atyák. A megoszlás helyét egyetértés vette át.

(2)

Mit jelent a kollegialitás tana? Megpróbálom röviden és világosan összefoglalni az elemeit, úgy amint azt az Egyházzól szóló Constitutióban találjuk.

a) A katolikus Egyház püspökei, akik Rómával egységben élnek, *testületet* alkotnak. Ennek a közösségnek titokzatos, természetfeletti hatalma van az Egyház kormányzására a hívek megszentelésére, amelyet nem az egyes püspökök kapnak Istentől, hanem az egész közösség. Ez a legfelsőbb és legteljesebb egyházi hatalom a tanításra, a kormányzásra és a hívek megszentelésére vonatkozólag.

b) Ez az egység a püspökök között mindig létezett az Egyház kezdetétől fogva, s mindig létezni fog, mert az Egyház alkotmányához tartozik. A püspöki közösség jogai és kötelességei tehát isteni eredetűek, s azt ember el nem veheti, s meg nem változtathatja.

c) Ez a közösség mindig magába zárja *a fejet és a tagokat*, vagyis a Pápát és a püspököket. Egyik a másik nélkül nem létezhetik: a tagoknak nincsenek jogaik a fej nélkül s a fej nem élhet a tagok nélkül.

d) A fejnek, vagyis a Pápának megmarad a joga a püspöki közösség irányítására, annak az összehívására zsinat formájában. Megtartja minden jogát arra, hogy a püspöki testületet is taníthassa, ha arra szükség van. A tagok azonban nemcsak a pápa engedelmes katonái, hanem Istentől választott pásztorok, akik ha a Pápa alá is vannak rendelve, vele állandóan élő kapcsolatban állnak, őt a kormányzásban segítik. A Pápa kötelessége, hogy püspök-testvéreit gyakran és szívesen felszólítsa arra, hogy az Egyház építésében közreműködjenek. A Pápa azonban nem embernek, hanem Istennek felelős ennek a kötelességnek a betöltéséért. Senki ember őt jogilag felelősségre nem vonhatja.

e) Minden püspöknek elsőrendű kötelessége, hogy az egész Egyház javát szem előtt tartsa, s egyházmegyéjét úgy kormányozza, hogy a keresztény világ közös java kárt ne szenvedjen egy kisebb terület közvetlen haszna miatt. Minden püspöknek részt kell tehát vennie a hitterjesztés munkájában, s azt segítenie kell hithirdetők küldésével és anyagi áldozatokkal.

Ez röviden a kollegialitás tanának az összefoglalása. Természetesen, mint minden mély teológiai meglátásnál, ez a néhány gondolat csak kevésbé tud rávilágítani a tan teljes gazdagságára. De kezdetben talán jobb mindent röviden megfogalmazni. Így kisebb a félreértés veszélye.

A teljesség kedvéért még azt is meg kell jegyezni, hogy az első vatikáni zsinat szavai szerint, — amit a mostani zsinat is jóváhagyott

és megismételt, — a Pápa kezében van a legfelsőbb és teljes hatalom az Egyházban. Így tulajdonképpen két birtokosa van a legfőbb hatalomnak: a Pápa, és a püspöki testület (az utóbbiba természetesen a Pápa is beletartozik). Valaki azt kérdezhetné, hogyan lehet ez? Ha két feje van egy testnek, nem pusztul-e az el? Vannak, akik a kérdést úgy oldják meg, hogy mind a kettőnek teljes hatalmat tulajdonítanak, s hozzátesszik: a Szentlélek vigyáz arra, hogy egyik a másikat el ne nyomja. Amikor az egyik használja a hatalmát, a másik mintegy hallgat. Mások (teológiaiilag sokkal helyesebben) azt a választ adják, hogy a hatalom birtokosa egy: a püspöki testület. De annak a gyakorlása két módon történhetik: vagy a fej részéről egyedül, aki a Pápa, vagy az egész test közrműködésével, a püspöki testület révén (a Pápát beleértve). Amikor a Pápa igénybeveszi a hatalmát, akkor a belső életegység miatt a többi püspök követi őt a tanításban és gyakorlati utasításaiban. Amikor az egész testület használja a hatalmát, akkor pedig minden püspök résztvesz az elhatározásban: ez az egységnek a legszebb megnyilatkozása, mert a tagok együtt dolgoznak a fejjel. Így az egység mindig megvan, s azt semmi meg nem bonthatja, de nem mindig ugyanaz a megnyilatkozási formája. De ezek teológiai viták. A gyakorlatban az a fontos, hogy mind a kettő, a Pápa és a püspöki testület (a fejjel együtt természetesen, és sohasem nélküle) annak a hatalomnak a teljességét birtokolja, amelyet Krisztus az Egyház pásztorainak akart adni. Bármilyen formában is beszéljen hozzánk a Szentlélek: a fej szócsövén át, vagy az egész test révén; szavát követnünk kell!

(3)

A gyakorlati következmények igen nagyok lesznek, de egyelőre a fejlődésnek még csak a kezdetén vagyunk. Időre van szükség, míg a zsinat tanítása eljut mindenhová, míg megértjük annak minden mondatát, s azt gyakorlatba is átültetik azok, akiknek arra joguk van.

Talán az első gyakorlati következmény az, amit VI Pál Pápa a harmadik ülés záróbeszédében már jelzett: időről-időre össze fogja hívni a püspököknek a képviselőit, hogy a Pápát a világegyház kormányzásában a tanácsukkal és tekintélyükkel segítsék. Hogy ez milyen formában fog történni, még nem tudjuk pontosan. Lehet, hogy a bíborosok nagy része ezentúl egyházmegyei püspök lesz. Így a bíborosok testülete igazi püspöki testület lesz. Lehet az is, hogy a Szentatya másra gondol. Ezt csak a következő években fogjuk megtudni.

A második gyakorlati következmény, ami már sok helyen élő valóság, a nemzeti vagy más nagy területi püspöki tanácsoknak a kifejlődése. A liturgia megújítása már nagy részben ezeknek a testületeknek a kezében van. Ugyancsak az ő kezükben lesz majd bizonyos fokig az egyházjog megújítása. Az apostoli életnek sok gyakorlati kérdését

az egyházmegyei püspökök már nem önállóan fogják eldönteni, hanem testületileg és egységesebb módon, mint eddig történt. Ez az egység valószínűleg közös teológiai főiskolák alapításához is fog vezetni, ami azonnal magasabb fokra fogja a papi képzést emelni. Ugyancsak várhatjuk azt, hogy több egyházmegye közösen fog egyházjogi bíróságokat felállítani, ami nagy segítség lesz a házassági ügyek és más jogi problémák gyors és eredményes megoldásában.

A püspöki testületnek ezentúl az Egyház rendes kormányzásában is nagyobb szava lesz. A Szentatya már nyilvánosságra hozta a római kúria megreformálására vonatkozó szándékát. Ennek a reformnak egy része valószínűleg abban fog állni, hogy valamiképpen a püspöki kar szót fog kapni fontosabb dolgok intézésében. Ennek a változásnak van már jele: a zsinat utáni bizottságok a határozatok végrehajtására nem a római kúria hatáskörébe tartoznak, hanem a felett állnak, s főleg a püspökökből tevődnek össze. Így az egyházi kormányzat jobban meg fog felelni az isteni jognak: a felszentelt püspököknél lesz az igazi hatalom, s a többi tisztviselő kötelessége inkább az lesz, hogy a püspöki testület döntéseit végrehajtsa.

Sokan azt kérdezik, mi lesz a kollegialitás doktrínájának a hatása a szerzetesek életére. A szerzetesek jobban a püspökök intézkedési joga alá fognak kerülni, mint eddig? A válasz nem egyszerű. Talán azt lehetne mondani, hogy igen, minden szerzetesnek a püspökök joghatósága alatt kell állni (mint eddig is), de nem egyforma mértékben. A különbségnek a munka jellegéből kell folynia. Vannak szerzetesek, akik olyan munkát végeznek, amely teljes egészében egy egyházmegye érdekében történik, s nincsen semmi közvetlen kapcsolata az egyetemes Egyházzal. Amikor az egész rend ilyen munkát végez, helyénvaló az, hogy munkájuk teljesen a püspök kormányzása alá tartozzon. Amikor azonban egy rend munkája olyan, amely valamiképpen az egész Egyházat érinti, akkor helyes, hogy a munka ne annyira egy püspök alatt, mint az egész püspöki testület alatt álljon, ami gyakran annyit fog jelenteni, hogy a Pápa fennhatósága alatt fognak dolgozni, hiszen ő az egyetemességnek a jelképe és az őre. Ez fejezi ki legjobban az Egyház lényegét: a helyi értékeket tisztelni és őrizni kell, az egyetemes értékeket pedig segíteni egységesen az egész Egyházban. Ez a néhány gondolat nem foglalja össze azt, amit a kollégialitás gazdag tana jelent. VI. Pál maga mondotta a zsinat harmadik ülésének a záróbeszédében, hogy lehetetlen előre látni, az Egyház életében mennyi új szellemi inspirációt és gyakorlati jogi változást fog a kollegialitás tana jelenteni. Felhozhatnánk a hasonlatot a mustármagról is. Amikor elvetik, még a legkisebb a magok között, de amikor megnő, hatalmas és terebélyes fává lesz. A kollégialitás tanának a megfogalmazása egy kis rész az Egyházzal szóló hosszú konstitúcióban. De amikor annak minden gyakorlati következménye valóra válik, olyan lesz mint a nagy fa, amelyet az egész Egyház és a világ csodálni fog, mert

benne az Egyház egysége és annak minden változatossága meg fog nyilatkozni.

Az utolsó évszázadokat az jellemezte, hogy az Egyház állandóan védte magát. Most olyan a világ, mint az első pünkösöd után. Az Egyház kilépett elzárkózottságából, s mint Isten nagy jele ott áll minden nép előtt. Az Egyház képe sugározza a Krisztusban való egységet és a tagokban mutatkozó különbséget. A püspökök testületében is ott ez a mély egység Krisztusban, s a változatosság a tagokban. A püspökök minden népet képviselnek és minden nemzet gazdagságát hódolatul adják Krisztusnak, az Egyház láthatatlan fejének.

A Szentlélek, aki rávezette a zsinati Atyákat erre a nagy igazságra, tovább él és dolgozik a püspöki testületben akkor is, amikor a zsinat befejeződik és az Atyák szétszóródnak az egész világon. Új fény fog áradni a régi tanításból és új intézmények nőnek majd ki a régi talajból. Ez az isteni élet törvénye.

Örsy László SJ

ZSINATI STATISZTIKA A HARMADIK ÜLÉSSZAKRÓL

Felici, a Zsinat főtitkára a lezajlott harmadik Sessoról a következő statisztikai adatokat hozta nyilvánosságra:

a magnetofon felvételek összesen 80 km hosszú szalagot tesznek ki és kb. 800.000 szót foglalnak magukban. Az ülészak 68 napig tartott, általános kongregáció volt 48, 15 témát tárgyaltak meg, 54 jelentést terjesztettek elő, 68 szöveget osztottak szét; 659 szóbeli és 1586 írásbeli hozzászólás volt. 149 szavazás volt, 327.000 szavazólapot szedtek össze és 120.000 jelenléti lapot számláltak. A zsinati atyákon kívül hozzászólott két auditor és egy plébános. 4 concelebratio és 47 (különböző ritusú) szentmise volt.

A ZSINAT — KÍVÜLRŐL

Sokat idézett mondás, hogy minden zsinatnak három fázisa van: egy emberi, egy ördögi s egy isteni. A IX. Piusnak tulajdonított szellemes mondás bizonyára nem az időrendi egymásutánt, hanem a három tényező jelenlétét akarja jelezni. Igazságához szó sem férhet, mert az emberi adottságot még a legnagyobb szentek sem tudják levetni, annál kevésbé a zsinati atyák; az ördög sem hagyja sohasem kiaknázatlanul a nagy lehetőségeket; s végül a Szentlélek sem tétlen Krisztus örökségével szemben. Én csak oda módosítanám a mondást, hogy a három elem állandóan keveredik a zsinatok életében. Ami már most a II. Vatikáni Zsinatot illeti, az emberi elemet túlgyakran s nem mindig legszebb vonásaiban láttuk kiütközni, láttuk az ördög konkolyhintését is, de láttuk az isteni elemet is felcsillanni.

E sorok írója a zsinat *emberi vonatkozásait* akarja számbavenni és leleplezni, azaz nem belülről, hanem kívülről nézi a zsinat hullámsását — az újságíró szemével és megfigyeléseivel.

Hiába szoktuk mondogatni, hogy az Egyház nyelve a *latin*, a zsinat nyilvánvalóvá tette, hogy a *latin* az Egyház, de nem az egyháziak nyelve többé. Róma csak most döbbsent rá, hogy a világ legtöbb részén a *latin* már csak a misekönyvekben s a breviáriumban szerepel, sőt most már onnan is végleg el fog tűnni, de különben kikopott a szemináriumokból s a legmagasabb egyházi személyeknél is feledésbe ment. Növelte a bajt, hogy a szakértők, akik a sémákat megszővegezték, a Bacci bíboros-féle neoklasszikus latint erőltették s így a megértésnek még újabb gátat vetettek. A zsinati atyák túlnyomó többségének a kevés szókinccsel operáló skolasztikus *latin* felelt volna meg a legjobban, de semmi szín alatt sem a bonyolult szerkezetű s még az átlaglatinistáknak is fejtörést okozó *latin*. Az eredmény az lett, hogy a zsinati atyák szabad idejükben a kidolgozott sémák *latin* szövegének a kigöbözésen vergődtek s végülis feladták a harcot s mikor szavazásra került a sor, sokan nem tudták, mire szavazzanak s a szomszédoktól kértek tanácsot. Nem tudom, nem ezért volt-e, hogy egyesek mindíg, az utolsó szavazásnál is „non placet”-tel szavaztak.

Emberileg nézve az is nyomasztó volt s a problémák tisztulásának nem vált előnyére, hogy a zsinat programja *túlsokat markolt*. Olyan volt, mint 1—2 régi szigorlatunk, amikor 100 tétel zúgott a fejünkben s nem láttuk a fától az erdőt. Eredetileg 70 séma volt, ami lassanként 17-re olvadt le, de mindenestre felölelte az egész teológiát: dogmatikát, morálist, egyházjogot, bibliikumot, szociológiát, megspékelve még zaklatott századunk zsákutcába jutott leggyötrőbb problémáival. Tehát már a témák sokasága lehetetlenné tette, hogy az atyák a zsinatra kellőleg felkészüljenek. S tetejébe kaptak még olyan problémákat is, amikre újdonságuk miatt hiába kerestek volna választ az eddigi teológiai kézikönyvekben.

Miután a zsinat *ökumenikusnak* volt meghirdetve s Bea bíboros talán túlzottan is gondoskodott arról, hogy annak jegyében menjen végbe, a zsinati atyák egyik sokat szereplő csoportja folyton csak azt mérlegelte, hogy vajon az ilyen vagy amolyan állásfoglalás milyen hatást fog kiváltani a protestánsoknál vagy a keleti szakadároknál? Ezt a szempontot egyesek egyenesen érvnek játszották ki, hogy bizonyos állásfoglalásokat megakadályozzanak, mintha bizony a zsinat nem is elsősorban a katolikus hívek üdvösségét szolgálná!

Érthető, sőt kikerülhetetlen, hogy a *faji vagy nemzeti jellegzetesség* ki ne ütközzék a zsinati atyák magatartásán. Az angolszász csoport meglehetősen tartózkodó és szigorúan egyházas volt s csak a modern kérdéseknél (vallásszabadság, atombomba) jött tűzbe. A *latin faj*, mely a legnépesebb volt, mint alább kifejtjük, nagyon megoszlott s mentalitásában óriási különbségeket mutatott. A germánok valóságos harci alakulatként

egységesen léptek fel. A szlávok erős részt vettek a zsinatban, de minden közös jelleg nélkül. Legélesebben azonban az afrikai és ázsiai népek képviselőin ütközött ki a faji jelleg. A néger hangos, bátor, fajiságára mértéken felül büszke, némileg követelőző és kihívó volt. Ezzel szemben a kínai, hindu, maláj szerény, tartózkodó, megfigyelő, elmélkedő volt.

Az is feltűnt kezdettől fogva, hogy a *franciák és németek* készültek fel a legerősebben a zsinatra s ők voltak mindig a legharciasabbak is. Minden nép képviselője hozott ugyan valamit a tarsolyában a zsinat számára, de csak a franciák és németek jöttek teljesen kidolgozott programmal. (A legtöbbet szereplő belga bíborost az egyszerűség kedvéért a franciákhoz, a hollandot a németekhez sorolom.) Ugyancsak ők voltak azok, akik országaik katolikus sajtóját, sőt nagyrészt a világit is hangszerelték és szolgálatukba állították. Hogy csak a franciáknál maradjak, akiknek sajtóját állandóan figyelemmel kísértem, a zsinat tisztán papi vonatkozásokban is olyan nagy helyet foglalt el hasábjaikon, hogy az még újságírói szemmel nézve is a túlzás határán járt. A vérszegény katolikus napilap, a *La Croix* 6—8 oldalából legalább 2 oldalt a zsinatnak szentelt, az egyházmegyei és egyházközségi tudósítók szinte megfedkeztek hivatásukról s még a liberális, szabadgondolkodó *Le Monde* is külön tudósítót tartott Rómában, szokásos rövid beszámoló helyett egész lepedőket szánt a zsinatnak, de fogantatásának megfelelően arról sem feledkezett meg, hogy közben bizonyos kérdéseknél szemére ne hányja az Egyháznak „a mult bűneit”.

A latin népek közül a *franciák* erősen a reformátor szerepét játszották. Már a zsinat előtt tőlük indultak el bizonyos jelszavak, mint például „vége a konstantini korszaknak” vagy „az Egyház elsősorban a szegényeké avagy „a barokk sallangoktól meg kell tisztítani az Egyházat” s végül a legélesebb „katolikus, de nem római”. A zsinat alatt pedig nem kímélték meg az Egyházat a kemény kritikától sem, mintha az nem is mindnyájunk szülőanyja volna! Akadt olyan francia püspök, aki a nyugati hitszakadásért, a Mercier bíboros által a század elején kezdeményezett ökumenikus mozgalom megghiúsításáért az Egyházat, illetve Rómát tette felelőssé s a modernizmus elítélését, nemkülönben a biblikus megkötések a tudomány kihívásának minősítette.

Az *olaszok* — Lercaro bíboros s a livornói érsektől eltekintve — mindig közös frontot alkottak, a hagyományos teológia vagy morális mellett szálltak síkra, különös ézekenységet tanúsítottak mindennel szemben, ami a pápai abszolút tekintélyt fenyegethette s gyakran azt a nem kellemes benyomást keltették, mintha egy ellenségtől ostromolt vár utolsó védőse-rege volnának. Még a kevésbé jelentős, a pápai primátust nem érintő kérdésekben sem mutattak nagyobb érdeklődést s csak immel-ámmal mentek bele a másoktól korszakalkotónak tartott liturgikus, stb. újításokba.

Nagy meglepetést keltett azonban a *spanyol püspökök* magatartása. Ismerve ugyanis ortodox hajlamukat és mentalitásukat azt kellett felté-

telezni, hogy minden újításnak ők lesznek a legnagyobb ellenségei. De nem úgy történt! Szélsőségekre hajlamos természetük most az ellenkező végletbe csapott át, az ortodoxia helyett a zsinat u. n. haladó szárnya mellett sorakoztak fel.

A zsinaton elhangzott felszólalások arra mutattak, hogy sok kitünően képzett és mélyen gondolkodó teológus mellett nagyon is sok volt „a katonaság és nép” — ijesztő figyelmeztetésül a Szentszéknek, hogy a püspökök nevezéseknél körültekintőbben és szigorúbb kritériummal kell eljárni. A felszólalások egy része kétségtelenül nem a zsinati atyák szellemi szülöttje, hanem a szakértők és „házi teológusok” munkája volt. A zsinati atyák ily módon örültek, hogy készen kapták a gyermeket, a szakértők pedig még jobban örültek, hogy ezáltal is befolyásolhatták a zsinatot. Maximos pátriárkáról például, aki különben keleti gőggel egyedül vette semmibe a latin nyelv előírását s csak franciául dörögte el filippikáit, a kulisszák mögött nyíltan suttozták, hogy csak felolvasta a mások által szerkesztett beszédet. Másoknál viszont, főként afrikai és délamerikai püspököknél a tartalomtól azonnal kiérezhető volt, vajon mások szellemét csillogtatták-e vagy a maguk szellemi szegénységét árulták-e el?

Az sem vallott valami bölcs kritériumra, hogy sokan abba a hiedelembe estek, mintha a zsinat a *parlamentek szokásait* vehetné át. Tehát nehogy odahaza szűkebb pátriájukban mamelukoknak tartásák őket, ha nem szerepelnének, mindenki iparkodott szólásra jelentkezni s bizony a zsinat első periódusában sokan csak szalmát csépeltek, míg az Ügyrend megszigorításával, nevezetesen a beszédidő korlátozásával, majd később azzal, hogy csak „többek nevében” lehetett felszólalni, az ismétléseknek és szószátyárkodásnak véget nem vetettek. Azt is a parlamentektől vették, hogy tetszésüknek vagy nem-tetszésüknek hangosan kifejezést adjanak s hogy minden további nélkül a többségi szavazatot az igazság kritériumának tekintsék. Szereplési viszketegség is bőven akadt, még a kimagaslóbbaknál is volt, aki meghökkentő állításokkal akart feltűnést kelteni, mint az a német származású püspök a Fülöp-szigetek valamelyik kisebb szigetcskéjéről, aki a nunciaturák intézményének rontott neki egészen Don Quijote-módra. A szólásszabadsággal ugyancsak kiadósan éltek a zsinati atyák s nem mindig láttuk a feltételezett bölcs meggondolást és körültekintést, mint például a belga bíboros kínos feltűnést keltő beszédénél a születés-szabályozásról, amit a sajtó-visszhangtól maga is megjedve harmadnap kénytelen volt kimagyarázni, hogy ne mondjuk rektifikálni. Még a legnagyobb egyházfejedelmek között is megesett, hogy összeakasztották a szekerük rudját (Frings-Ottaviani), mások viszont a humor hangját is megpengették. A bár is, ahol az italok mellert inyencfalatok tornyosultak, nagy látogatottságnak örvendett s egyesek igen-igen törzsvendég módjára viselkedtek, úgy hogy később a bár üzemi idejét is korlátozni kellett.

A szakértő teológusok (periti) nagy és fontos szerepet töltöttek be, nemcsak a sémák megszövegezésében, a felszólalások leszűrésében és kiértékelésében, hanem gyakori előadásaikkal, amiket a különböző nemzeti csoportok számára tartottak a szőnyegre került kérdésekről. A latinban járatan legtöbb zsinati atya az ő előadásaiból tudta, miről van szó, mi a jelentősége, hordereje, következménye egy-egy kérdésnek s annak alapján tudta a latin szöveg teljes átértése nélkül is szavazatát leadni. A legtöbb szakértő azonban, mert egyénileg is érdekelve volt bizonyos vitatott kérdésekben, arra használta fel az alkalmat, hogy a maga vagy iskolája felfogása mellett fejtsen ki propagandát. Különösen a franciák a sajtót is nem hű tudósításokkal és objektív beszámolókkal látták el, hanem saját nézeteik mellett hírverésre használták fel, ami különben érthető volt, mert az u. n. progresszív katolicizmus, amelynek epigonjai a hazai katolikus sajtó organumai, ott verte a legnagyobb hullámokat. Többen ezt méltányolható formában tették, mások azonban visszatetsző, hogy ne mondjuk visszataszító módon. A francia domonkos Congar s a fiatal német világi pap Küng jártak elől ebben rossz példával. A rendelkezésükre álló sajtóban Ottaviani, Ruffini, Siri és Browne bíborosokat mint minden haladás kerékkötőit állították be s a papságban valóságos közutálatot keltettek neveik köré.

Emberi, de igazán nem nemes vonás a bizalmas közlések, a *kulisszatitkok elárulása* és szellőztetése. Pedig ez is bőven akadt! Bár a kezdetben tett eskü a titoktartásra a sajtó-nyilvánossággal illuzóriussá vált, bizonyos szigorúan bizalmas kérdésekre és eseményekre kellett hogy álljon. Mégis az történt, hogy minden kulisszatitok azonnal a nyilvánosság elé került s még a pápa személyét sem kímélték meg. Kínos meglepetést keltett például, hogy a legbizalmasabb ügyeket épp a már említett és a katolicizmussal szemben mindíg rosszindulatú Le Monde tudta elsőnek szellőztetni, annyira hogy egy gúnyos megjegyzés szerint a mindennap ünnepélyesen intronizált Szentírás mellé mint inspiráló a Le Monde kerülhetett volna. Olyannyira ment az indiszkréció, hogy nevezett lap a három bíboros-moderator mellett mint negyedik kezdett szerepelni és legfőbb zsinati szaktekintélynek számított. Valakik nem valami szent intencióval így akartak gondoskodni arról, hogy bizonyos ellentétek, főként a pápa s a progresszív szárny között a világ közvéleménye elé kerüljön s ezáltal is pressziót gyakoroljon.

Sokan, talán a nagy többség magával hozta szűkebb hazájának mentalitását, ami nem mindig vágott össze a hagyományos egyházi felfogással vagy a többiek adottságával. Az amerikaiak például történelmi fejlődésük folytán teljes vallásszabadság nélkül el sem tudják képzelni a világot, viszont a spanyolok vagy az olaszok azonosítják a katolicizmust az állammal. A négerék, nehogy elmaradjanak hangoszájú politikai vezéreik mögött, egyházi kolonializmust véltek még ma is felfedezni, a

fejlődésben elmaradt népeknek a világ javaiban való részesedéseért szálltak síkra s még az ellen is tiltakoztak, hogy a missziók számára gyűjtött adományokat alamizsnának merjék nevezni.

Az is emberi vonás, hogy *egyesek hamar beleúntak a zsinatba* s alig várták, — néha ürügyet is kerestek rá, mint egyik délamerikai barátom — hogy egyházmegyéjükbe visszatérhessenek; mások viszont igazán élvezték szerepüket („a világ szeme rajtunk“, mint beszédekben mondogatták) és iparkodtak egy szentföldi vagy északi úttal távollétüket megtoldani. Hosszabb ideig laktam egy pápai karavánszerájban (pensionato romano) ahol püspökök és monsignorik szoktak megszállni, és még közvetlenül karácsony előtt is találkoztam zsinati atyákkal, akik hosszú európai bolyongás után végre hazatérésre szánták rá magukat.

Egyszóval a zsinati atyákra is áll a klasszikus mondás: Homo sum et nihil humani a me alienum esse puto!

Nyisztor Zoltán

ECCLESIAM SUAM

Ezekkel a szavakkal kezdődik a Szentatya első, terjedelmében nagy, tartalmában súlyos körlevele, amely 1964 aug. 6.—i keltezéssel jelent meg. A körlevelet kivonatossan közöljük.

Jézus Krisztus az Ő Egyházát azért alapította, hogy az emberiség szerető anyja, és az üdvösség közvetítője legyen. Ezért mindazok, akik Isten dicsőségét és az emberek üdvösségét keresik, különös szeretettel és figyelemmel fordulnak az Egyház felé. A Szentatya gondolatai három pontban foglalhatók össze.

1. Először is meg van győződve arról, hogy eljött az ideje annak, hogy az Egyház *elmélyítse önmaga ismeretét*; hogy gondolkodjék a saját titkán; hogy behatóbban foglalkozzék az eredetére, természetére, küldetésére, végső sorsára vonatkozó tannal.

2. Az önismeret növekedésével aztán szinte magától adódik a kívánság, hogy összehasonlítsuk az Egyház ideális képét, ahogyan azt Krisztus elképzelte, akarta és szerette, a jelen valóságban mutatkozó ábrázattal. Mivel pedig ez sohasem oly szép és ragyogó, mint az Úrtól fölláttott mintakép: kötelességünk azt tagjaiban *reformálni*, vagyis javítani és egyre nagyobb tökéletesség felé vezetni.

3. A harmadik gondolat, amely a két elsővel összefügg, az Egyházat környező *modern világgal való érintkezésre* vonatkozik. Ebből a sokféle, részben nehéz érintkezésből adódik az ú.n. *dialogusnak*, párbeszédnek, eszméleti érintkezésnek problémája.

I. AZ ÖNISMERET ELMÉLYÍTÉSE

Kötelessége az Egyháznak, elmélyíteni önismeretét; erősíteni tudatát annak, hogy milyen igazságoknak az örököse, *örzöje*; mi a küldetése, amely őt a világhoz köti és elkötelezi; mindjobban meg kell ismernie Istennek reá vonatkozó szándékát, hogy nagyobb örömet, világosságot, tetterőt találjon küldetése teljesítésében, és hogy megtalálja a legjobb utat-módot, amely az emberekhez való viszonyát áldásosabbá teszi. Meg kell ismernie önmagát, hogy saját hivatásának élhessen; hogy a világnak följajnlhassa a testvériség és az üdvösség jó hírét.

Az emberiség jelenleg nagy változások korát éli. Nemcsak külső életformája, hanem fölfogása is sokban változik. Az Egyházra bízottakat nagyban befolyásolja ez az új gondolkodásmód és mintha az Egyházon is bizonyos tétovázás, zavar, szédülés venne erőt. Vannak, akik azt hiszik, hogy az Egyháznak meg kellene tagadni a maga valóját és egészen új életformákat kellene fölvennie. Ezen és sok más tünet ellen, azt hisszük, éppen jó és kéznél lévő eszköz az Egyház önismeretének elmélyítése, amely által világosan fogja látni, minek és milyennek kell lennie Krisztus szelleme szerint, amely a Szentírásban és a szent hagyományban van megörökítve.

Az Egyház eddig is *sokat tett* az önismeret elmélyítése terén. Óriási a teológiai irodalom, mely az Egyházzal foglalkozik. Pápák, püspökök sokat írtak róla. Különösen két pápai iratra hívja föl a Szentatya a figyelmet: az egyik a „*Satis cognitum*“ kezdetű XIII. Leótól, a másik a „*Mystici corporis*“, XII. Piustól. A II. vatikáni zsinat csak folytatja és kiegészíti az első munkát, amikor tekintetét az Egyházra irányítja.

Az Egyház önismeretének elmélyítése sok *áldásos gyümölcsöt* fog teremni, amelyek egyben a pápaság programját is alkotják.

1. Új fényben fog föltűnni Krisztus való és élő *viszonya Egyházához*. Ez áll vallási örökségünk középpontjában. „Kívánjuk, hogy ez mindig, mint a legfontosabb és lelki éltetekre és szentbeszédeitekre nézve mint irányelv álljon szemetek előtt.“ Hozzá kell szoknunk, hogy az Egyházban magát Krisztust lássuk, aki az ő Egyházában él, általa tanít, vezet, életszentségre kalauzol. Szt. Ágoston szavai szerint „örülünk a szerencsének és adjunk hálát, hogy nemcsak keresztények lettünk, hanem Krisztus is. Ha ő a fő, mi a tagok vagyunk. Ez az egész ember: Ő és mi“.

2. A *keresztség fölértékelése*. A ténynek, hogy meg vagyunk keresztelve, és így bele vagyunk oltva az Egyházba, Krisztus titokzatos testébe, megint meg kell adnunk a teljes jelentőségét. A keresztény ébredjen tudatára annak, hogy fölemelkedett, vagy inkább, hogy újjászületett Isten fogadott fiának valóságára, Krisztus testvérének méltóságára, a Szentlélek bennlakásának kegyelmére és örömére. A kereszténység „*photismos*“, megvilágosítás, amely reánk az isteni igazság sugarát

árasztja, megnyitja az eget, a földi életet megvilágítja: képessé teszi az embert, mint a fény gyermekét, Istennek, az örök boldogság forrásának látására.

II. A MEGÚJULÁS

A jelenlegi szt. zsinat lelkipásztori célkitűzése, hogy az egyházi fegyelmet a mai korra alkalmazza és a keresztény életet összhangba hozza természetfelettségével. A Szentatya újból kinyilvánítja akarátát: elő kell mozdítani a reformot. Most nincs szükség arra, hogy általános visszaéléseket, az Egyházon belüli eretnekséget szüntessünk meg, hanem új lelki erőt kell öntenünk Krisztus titokzatos testébe, amennyiben az látható közösség; és meg kell tisztítanunk tagjait a hibáktól és sarkallnunk kell őket erényes életre.

A reform *nem vonatkozhatik* az Egyház lényeges alapjaira, sem fölépítésére. A reformon itt nem a változtatást, hanem annak a kötelességnek a tudatosítását és erősítését értjük, hogy az Egyház arculatát olyaná alakítsuk, amilyennek Krisztus akarta. Azonban ne képzeljük, hogy az Egyház épülete, amely hatalmassá és fonszágossá fejlődött, visszavezetendő kezdetleges méreteire, mintha csak az volna jó és igazi. Ne akarjunk emberi álmódosásokat és mesterséges újításokat belevinni az Egyház alapépítményébe. A *konformizmus* sokak előtt elkerülhetetlennek látszik, hogy t. i. alkalmazkodjunk a profán életfölfogáshoz, mintha az jobb lenne, és amelyet épp ezért az Egyház is kell, hogy magáévá tegyen. Az alkalmazkodás problémája fölvetődik mind a bölcsélet, mind a gyakorlati élet terén, és egyre nehezebb lesz határvonalat vonni a helyes erkölcsi álláspont és a helyes gyakorlati magatartás közt. A *naturalizmus* azzal a veszéllyel jár, hogy elvizenyősíti a kereszténységet; a *relativizmus*, amely mindent igazol és egyenlő értékűnek tart, a keresztény elvek föltétlen értéke ellen foglal állást. Az a törekvés, hogy életünkben minden kellemetlenséget és megerőltetést kiküszöböljünk, a keresztény fegyelmet és aszkézist haszontalannak bélyegzi.

A Krisztustól kimondott *alapelv* ma különösen aktuális: a világban, de nem a világból valóknak kell lennünk. De ez nem azt jelenti, hogy megkövesedett, régi formákhoz ragaszkodjunk ott, ahol helyénvaló kifogástalan, új életforma fölvétele.

Az Egyház megújulása nem annyira a külső törvények megváltoztatása, mint inkább a Krisztus felé való beállítottság által jön létre. Ehhez tartozik a törvények iránti *engedelmesség*, melyeket az Egyház azért ír elő, hogy tökéletesebben járjunk Krisztus útján. A Szentatya főleg *két pontban* szeretné látni a lelki megújulást:

1. *A szegénység szellemében.* Ezt különösen kiemeli az evangélium, ez a keresztény életútnak tartozéka, mégis veszélyezteti a mai kor szellemi áramlata. A szegénység szellemével értjük meg a mult sok botlását és

látjuk be, hogyan kell életünket irányítanunk, és hogy melyik a hirdetés legjobb módja.

2. *A szeretet szellemében.* Ez az Ó- és Újszövetség üdvrendjének a középpontja. El kell foglalnia azt a helyet, amely megilleti: a legmagasabbat, az elsőt, de nemcsak az elméleti értékelésben, hanem a gyakorlati keresztény életben is. Áll ez mind az Isten, mind a felebarát szeretetére.

III. A DIALÓGUS

Ha az Egyház ismeri önmagát és a krisztusi eszményhez akar igazodni, akkor látnia kell a különbséget, amely közte és a „világ” közt van. Ez a megkülönböztetés azonban nem jelent sem közönyt, sem megvetést, sem félelmet. Az Egyház, mint irgalmas orvos, közeledni akar az emberekhez. Ismeri küldetését és az üzenetet, amelyet az emberiség felé közvetítenie kell. Kötelességének tartja a hirdetést, az apostolkodást. Mert nem elég, hogy csak őrizze és védje a rá bízott örökséget: kötelessége, amely a Krisztustól kapott örökségnek egyedül és teljesen megfelel, a terjesztés, a föl kínálás, a hirdetés. Mt 28, 19: „Menjeteek tehát, tegyetek tanítványommá minden népet”. A szeretetnek ezt a benső ösztönzését, amely arra irányul, hogy az Egyház önmagát kínálja fel szeretetből, nevezzük közhasználatú szóval *dialógusnak*. Az Egyháznak dialógusban kell találkoznia a világgal, amelyben él. Ennek a módszerét, indítóokait, célját akarja a Szentatya a következőkben föl tární.

Az üdv dilógusát Isten maga kezdte. 1 Ján 4, 10. „Ő előbb szeretett minket.” Az üdv dialógusa nem tekintett azok érdemére, akikre irányult, sőt az eredményre sem, amelyet el kellett volna érnie. Lk 5, 31: „Nem az egészségeseknek van szükségük az orvosra...” Az Isten nem kényszerít senkit, hogy a dialógust folytassa. Dialógusa a szeretet hallatlan megnyilvánulása volt, de felelősséget jelentett azoknak, akikhez azt az Úr intézte. A mi dialógusunk sem fogja a kényszer eszközeit használni, hanem a nevelés, a meggyőzés, a baráti megbeszélés útján fog maradni, tisztelve mindig a személyes szabadságot.

Dialógusunk *általános*, mindenkiel föl kell azt venni, aki el nem utasítja. Vannak *fokozatai*, a szerény kezdettől a teljes eredményig. Számítanunk kell a lassú, lélektani fejlődéssel és ki kell várni azt az időpontot, amelyben Isten megadja az eredményt. Talán jobb, ha nem igazodik merev, általános vázlatához, hanem az emberek adottságaihoz és a való helyzethez alkalmazkodik. Másként beszélünk a gyermekhez, másként a felnőtthöz; másként a hívőhöz, mint a hitetlenhez.

Dialógusunk legyen *kifogástalan*; jellemezze azt mások megbecsülése és a jószág; zárjon ki minden megvetést, bántó vitát, hiú, üres beszédet. Ha nem is akarja erővel megtéríteni a megszólítottat, mert becsüli emberi méltóságát, mégis, javát keresve, közös fölfogásra és meggyőződésre iparkodik vezetni.

A szentbeszéd a dialógus, az apostolkodás egyik legkiválóbb módja. Legyen mindíg

1. világos,
2. szelíd és alázatos,
3. bizalommal és baráti érülettel teljes,
4. okos, tekintettel a hallgatók erkölcsi és lélektani beállítottságára.

A törekvés érdekében, hogy testvéreinkhez közel jussunk, *nem áldozhatjuk fel az igazságot*. Hitbeli és erkölcsi elveinkben nem alkudozhatunk. Csak az lehet igazán apostol, aki tökéletesen hű Krisztus tanításához.

Végül *a dialógusban résztvevőkről* szól a pápa. Az Egyház kész legyen szóba állni minden jóakaratu emberrel. Senki se legyen szívének idegen, közömbös, ellenséges érületű, kivéve azt, aki tudatosan az akar lenni. Nem hiába „katolikus“, nem hiába kapott megbízatást az egység, a béke, a szeretet hirdetésére. Küldetése szól minden korú, rangú, állású emberhez, főleg a szegényekhez, kitiszítottakhoz, szenvedőkhöz és haldoklókhoz.

Vizsgáljuk meg hallgatóinkat a legszélesebb körű területtől a legszűkebbig.

1. Előttünk *az egész emberiség*. „Bárhol legyen egy ember, aki kutat, hogy magát és a világot megértse, azzal szóba állunk. Ahol a népek megbízottai tárgyalnak, hogy az emberiség jogait és kötelességeit leszögezzék, megtiszteltetésnek vesszük, ha megengedik, hogy mi is ott lehessünk. Ha bárhol látunk egy anima naturaliter christiana-t, megbecsüljük és szóba állunk vele. Beállítottságunk önzetlen legyen, anyagi vagy politikai célokat kizárunk. De viszont minden igaz, emberi és földi értéket át akarunk venni, vagyis azt természetfölötti, keresztény síkra óhajtjuk emelni.

2. Sajnos, igen sokan vannak a *felekezetenélküliek, sőt istentelenek*. Sokan az istentelenséget nevelési és politikai céljuknak vallják. Ez korunk legszomorúbb tünete. Az istentagadás elméleti alapja lényegében téves: nem felül meg a gondolkodás végső és föltétlen törvényeinek; az emberi életbe a megoldás helyett vak dogmát visz bele, amely lealacsonyítja az embert és örömtelenné teszi. „Ez nem fölszabadítás, hanem szemfényvesztés, amely ki akarja a lélekből az Isten világosságát oltani.“ A Krisztushit, az Evangélium, az emberiség, az igazság érdekében ellene fogunk állni ennek a tagadásnak. Az istentagadó, egyházüldöző rendszerek már magukban hordják elítéltesüket.

A dialógus ilyen körülmények közt igen nehéz, sőt szinte lehetetlen; bár eleve nem akarjuk kizárni abból e rendszerek híveit sem. A modern ateista lelkében keresnünk kell tévedésének és tagadásának indítóokait. Ezek néha Istenről és a vallásról alkotott nem elég tiszta fogalmakból származnak, kapcsolatban itt-ott a nyelv és a kultusz nem megfelelő kifejezési formájával. Vannak ateisták, akik nyugtalan aggodalomban élnek, -szenvedélyekkel, utópisztikus kívánságokkal vannak eltelve,

igazságosságról és haladásról álmodoznak, amelynek egy istenített, ideális társadalom felé kell vinnie az emberiséget. Néha találkozunk olyanokkal is, akik tiszta idealizmusból ateisták, mert föllázad lelkük az egoizmus és középszerűség láttára, amelyek annyira el vannak terjedve a mai társadalomban. Egyszer talán mégis lehetséges lesz ezeket az említett erkölcsi értékeknek a forrásához visszavezetni. Ez a forrás pedig keresztény.

3. Az emberiség egy másik, szintén jelentős része már közelebb áll hozzánk, amennyiben *egy legfőbb Lényt imádnak*, úgy mint mi: a zsidók, a monoteisták, az izlám hívei. Ami náluk igaz és jó, tiszteljük, anélkül, hogy minden vallást a maga egészében egyenlő értékűnek és igaznak tartanánk. Amennyire lehet, velük együtt elő akarjuk mozdítani a valálásszabadság, a testvériség, a művelődés, a szociális jólét és az erkölcsi rend értékeit.

4. Végül elérkeztünk azokhoz, akik legközelebb állnak hozzánk, akik *Krisztus nevét viselik*. Velük az ú. n. ökumenikus dialógus már eredményesen megkezdődött. Erről a nehéz és bonyolult problémáról sokat lehetne mondani; itt csak néhány megjegyzésre szorítkozunk. Először azt lássuk, mi közös velük, mielőtt arról kezdenénk tárgyalni, mi választ el bennünket tőlük. Továbbá készek vagyunk sok fölfogásbeli különbséget: a hagyományt, a jámborság kifejezési módjait, az egyházjogot, és isten-tiszteletet beható vizsgálatnak alávetni, hogy az elszakadt testvérek jogos kívánságaihoz közelebb jussunk. Legfőbb vágyunk, hogy őket a hit és szeretet egységében szívünkre ölelhessük. De nem áll hatalmunkban átlépni azokat a határokat, amelyeket a hit csorbíthatatlansága megvon. Attól tartunk, hogy itt bizalmatlansággal és ellenállással találkozunk. Az előjogok, amelyek még távortartják az elszakadtakat, nem becsvágyó történelmi igények, sem fantasztikus teológiai spekulációk eredménye, hanem Krisztus akaratából vezethetők le és helyesen értelmezve jótékony hatásúak az egységre, szabadságra és a teljes keresztény eszményre. A katolikus Egyház iparkodik magát ima és vezeklés által méltóvá tenni a megbékélésre.

Itt főleg *egy gondolat* bántja a Szentatyát: hogy éppen ő, a megbékélés keresője, a pápai főhatóság (primatus) miatt, amelyet Krisztus Péter apostolnak adott és amelyet a pápa tőle vett át, az elszakadt testvéreknél mint a megbékélés főakadálya szerepel. Nemde azt mondják sokan: sokkal könnyebben létrejöhetne az egység, ha nem volna pápai primátus. Kérjük ezeket, fontolják meg állításuk tarthatatlanságát. A primátus nélkül az Egyház nem lenne az, ami. Péter legfőbb pásztori hivatala nélkül éppen a keresett egység omlana össze. A primátus nem a szellemi gőg és uralomvágy terméke, hanem a szolgálaté, a segítségé, a szereteté. Nem üres szóvirág a pápa címe: „Isten szolgáinak a szolgája.”

Örömmel állapítja meg a Szentatyá, hogy az elszakadtak sokféle alakulataiban egy lelki erő működik, amely reményteljes kilátást nyújt az egység felé. Újból kifejezi a jeruzsálemi találkozón való örömet, és

tisztelettel köszönti az elszakadt egyházak megfigyelőit a vatikáni zsinaton.

5. „Végül — írja a pápa — dialógusunk Isten házának, a *katolikus Egyháznak gyermekei* felé irányul. Nagyon kívánjuk, hogy ez a családi dialógus a hit és tevékeny szeretet teljében történjék; hogy azt buzgón és családias szellemben ápolják, fogékonyan minden erény és igazság, minden ránk származott tan és a lelki élet minden kincse iránt; hogy mélységes áhitat hassa át az Egyházat és legyen kész korunk sokféle, helyes kezdeményezése átvételére, a hívek igazán jó, bölcs, szabad, vidám és erőselelkű emberekké való képzésére.“

A szeretet azonban *nem jelenti* az engedelmesség föladását! A tekintély gyakorlása egyrészt, másrészt a kellő alárendeltség mind a jól rendezett társadalmi életben, mind különösen a hierarchikus berendezésű egyházi életben szükséges. Az Egyház tekintélye Krisztustól van. Az Egyház Őt helyettesíti, szavait és lelkipásztori szeretetét közvetíti. A hit szelleméből fakadó engedelmesség az evangéliumi alázat iskolája, és összefűzi az engedelmeskedőt azzal a bölcsességgel, egységgel, szeretettel, és azokkal a többi elemekkel, amelyek az Egyház egész testét fölépítik és kormányozzák. Szívesen, készségesen kell engedelmeskedni, mint szabad, szeretetből engedelmeskedő gyermekekhez illik. A függetlenség, a kritika, a lázadás szelleme nem fér össze a szeretettel, amelynek át kell hatnia az Egyház közösségi életét.

Azt kívánja a pápa, hogy a buzgó dialógus Krisztus misztikus testének életerejét növelje, azt megszentelje. A dialógus a minket környező világgal már folyamatban van és az Egyház ma szinte elevenebbnek látszik, mint valaha. A főmunkát azonban ezután kell végeznünk; ez ma kezdődik és ne szűnjön meg soha. A pápa számít a püspökök együttműködésére és viszont saját együttműködését is följánlja. Az érzület és a tettek közösségét kívánja látni, és azt akarja előmozdítani, mióta a nemzetek apostolának a nevével, és — adja Isten — kissé talán szellemével is a pápai trónt elfoglalta.

B.

Vadas József írja Youngstown-ból:

Nem tudom, hogyan köszönjem meg kedves jószágát, hogy annak ellenére, hogy az előfizetéssel hátralékban vagyok, türelmesen küldi számomra a „Magyar Papi Egység“-et. Most, hogy módomban áll egy kissé honorálni kedves figyelmét, mellékelek 10 dollárt és kérem értesítését, mennyivel vagyok még hátralékban. Az én szerény szavaim nem elegendők ahhoz, hogy a „Magyar Papi Egység“-et kellőképpen értékeljem, vagy dicsérjem, hiszen a folyóirat magáért beszél. Cikkeiből a magyar lélek szól hozzánk és egy táborba próbál minket tömöríteni a világ minden tájáról. Isten áldását kérem mindazokra, akik ebben a munkában résztvesznek.

VI. PÁL PÁPA AZ EGYHÁZBAN ÉLŐ TEKINTÉLYRŐL

A Szentatya általános kihallgatást tartott 1964. november 4.-én, a Szent Péter bazilikában. A pápai oltár szentély felé néző oldalán foglalt helyet a trónján. Miután az aznapi nemzeti ünnep alkalmából Itáliába jött külföldi frontharcosokhoz rövidebb szózatot intézett, a többi hívő számára külön beszédet tartott, amint azt a L'Osservatore Romano vatikáni félhivatalos napilap a szedésben és a bevezető szavakban egyaránt jelzi.

Ezt azért tartom szükségesnek megjegyezni, mert bár elsősorban a katonai fegyelem nyugszik tekintélyen, ami a világ valamennyi államára és népére érvényes, VI. Pál pápa az Egyház természetfeletti tekintélyét, annak létét és lényegét nem katonák előtt fejtegette nagy nyomatékkal, hanem szavait minden keresztény emberhez intézte.

Ime a fültanú és fordító hitelességével átírt teljes szöveg, a tagság érdekében közbeszúrt címekekkel, de összefüggően.

„Szeretett Gyermekeim és Leányaim!

Az a néhány szó, amelyet Tőlem vártok, hogy ennek a kihallgatásnak valamilyen lelki vonatkozását jelleget adjon, egy benyomásra vonatkozik, amelyet a pápával való találkozás csaknem mindig előidéz a látogatók lelkében: ez a tekintély benyomása.“

A pápa tekintélye az Egyházban személyes előjog

„És ez a benyomás helytálló. Itt minden tekintélyről beszél: Péter kulcsai jelenvannak mindenütt. Ennek a közösségnek már maga az összetétele is kinyilvánítja az Egyház szerves és fokokra emelkedő felépítettségét. A pápának, az Egyház látható Fejének a jelenléte kihangsúlyozza ezt a benyomást, emlékeztetve mindenkit, miként létezik az Egyházban egy legfőbb hatalom, amely személyi jellegű jog, a Krisztus nevében egybegyűlt egész közösség felett tekintéllyel van felruházva; nemcsak külső hatalom, hanem arra is képes, hogy a lelkiismeretben belső kötelezettségeket teremtsen vagy megszüntessen; továbbá, nem a hívek tetszésszerinti választására bízott hatalom, hanem olyan, amely az Egyház szervezetéhez szükséges, mégsem ettől származó, hanem Krisztustól és Istentől van. Hasznos lesz tehát, akár zarándokok vagytok, akár látogatók, ha elidőztök egy kicsit a katolikus Egyház ezen tulajdonságánál, amely itt kapja legjellegzetesebb kifejezését.“

Az Egyházzal való együttérzés biztonsága a tévedések zavarában

„Igen, itt az Egyház tekintélyének a központjában vagyunk. És milyen hatást ébreszt lelketekben ez az itt annyira nyilvánvaló és bizonyított

észrevétel? Lehet, hogy az első önkéntelen hatás nem öröm. Talán a kíváncsi érdeklődés vagy a csodálkozás hatása lesz, de nem mindenkinek a lelkében és nem mindig a meglepődöttségé. Sőt, egyesekben, akiket kevésbé neveltek az „Egyház megérzésére“, a bizalmatlanság és csaknem a védekezés vagy az ellenkezés hatását fogja kelteni egy ilyen magas és ennyire vitathatatlan hatalommal szemben. Hogyhogy? Miért ez az elutasító magatartás egy atyai, szolgálatkész és üdvöztető hatalommal szemben?

Hosszú lenne megmagyarázni. De mindenki észreveheti, hogy egy kicsit mindenütt elterjedt a protestáns és modernista felfogás, amely tagadja egy közbeeső tekintély szükségességét és törvényes létezését a lélek Istenhez való viszonyában. „Hány ember van Isten és énközöttem!“ (Rousseau), hallatszik az efféle felfogás egyik követőjének közismert hangja. És van, aki tekintélyvallásról beszélt és szellemvallásról csak azért, hogy egyiket a másikkal szembeállítsa, hogy a tekintélyvallást a katolicizmussal, a szellemvallást pedig korunk szabadelvű, valamint egyénieskedő vallási érzésének áramlataival azonosítsa; továbbá egyenesen arra a következtetésre akar jutni, hogy a tekintélyvallásnak hívott vallás nem eredeti, a szellemvallásnak pedig önmagától kell fejlődnie és kialakulnia külső, önkényes és fojtogató bilincsek nélkül. Így azután korunk műveltségének nyilvánvaló eredményei is az emberi személyiségre, az egyéni szabadságra és a lelkiismeret erkölcsi elsőbbségére való hivatkozással gyakran összeesküsznek, hogy tagadják a tekintélyvallás szerepét, kisebbsítésék az illetékességet, vagy megölik a becsületét.“

Az Egyházban a tekintély nem földi célú

„Ha a vallási tekintély — a katolikus Egyháznak szervezeti és kormányzó tekintélyéről beszélünk — valóban önkényes hatalom lenne, vagy ellenkezne a lelki étellel, vagy a lelkiismeretre jogtalan bilincseket rakna, vagy ha csak a világi tekintélyhez hasonlónak tartaná magát, ez a bizalmatlanság, ez az érzékenykedés, a személyi önállóságnak ez a követelése létjogosultsággal bírna. Ti azonban tudjátok, hogy ez nem így van.

Ti, akikben megvan, vagy bírni szeretnétek az „egyházias érzületet“, nagyon jól tudtok két igen fontos dolgot ebben a vitában. Elsősorban is tudjátok azt, hogy az Egyházban, és ezért a vallásban, a tekintély nem magától keletkezett, hanem Krisztus alapította; az Ő gondolata, az Ő akarata, az Ő műve, és emiatt az Egyház tekintélye előtt, mint Krisztus tekintélye előtt állóknak kell tudnunk magunkat. „Aki titeket hallgat, Engem hallgat“ (Lk 10, 16), mondotta az Úr. És mindannyiszor, amikor támadni szándékoznak ezt az alapítást, amely az Egyház kebelén belül a megszentelés, a tanítás és a kormányzás apostoli hatalma, Krisztus szavába; Krisztus szándékába, Krisztus szeretetébe ütköznek.“

E tekintély támadása Krisztus szeretete ellen van

„Igen, Krisztus szeretetébe ütköznek, mivel az Egyházban a tekintély akkor is, ha az eredményesség érdekében erőteljes és szigorú, szeretetének az egyik eszköze. A tekintély az Egyházban az isteni adományok hordozója, a szeretet szolgálata szeretetből; tényleg, a szeretet nagy parancsának gyakorlására való az üdvösség érdekében; nem a büszkeség kifejezése, nem saját hasznú vállalkozás, mégcsak nem is a karddal felfegyverzett és dicsőségbe öltözött polgári tekintély utánzása. Lelki-pásztori ténykedés, vagyis mások vezetésére és boldogítására irányul; nemcsak hogy nem ellenkezik a lelkek méltóságával és lelki életerejével, amelyek fölött áll, hanem kimondottan arra való, hogy méltóságot és lelki életképességet adjon nekik, hogy biztosítsa számukra az isteni igazság fényét, hogy kiossa nekik a Lélek ajándékait, és hogy járhatóvá tegye részükre a helyes utat Isten felé. Jól mondja Szent Katalin, idézve az Istentől neki sugallt szavakat: „Azt akarom, hogy az emberek érezzék egymásra való rászorultságukat és hogy szolgálaim legyenek a tőlem kapott kegyelmek és ajándékok kiosztásában. Ezt az ember nem teheti meg, még ha szeretné sem, hacsak erővel nem cselekszi a szeretet cselekedeteit.“ (Dialogo, Ed. Ferrari, Roma, 1947, p. 19—20). Ezért gondviselészerű és nélkülözhetetlen a tekintély szerepe. Eszünkbe jutnak a főpapi szertartáskönyv szavai, amelyeket a papszenteléseknél mondtunk: minél törékenyebbek vagyunk, annál inkább rászorulunk sokak segítségére, quanto fragiliores sumus, tanto his pluribus indigemus.“

Hála Isten iránt, engedelmesség az Egyház iránt

„Kedves Fiaim! Szeretnők, ha a mostani kihallgatás az egyházi élet ezen arcvonása fölötti elmélkedésre készítetne titeket, hogy megerősítse bennetek az Úr iránti hálát, aki azt így akarta és alkotta; és hogy újraélessze bennetek az Egyház tekintélyéhez való szívélyes és gyermeki ragaszkodást, amely tekintélynek az erejével most teljes szívből megáldunk titeket.“

Mintegy ismétlésképpen, néhány eszme külön is kiragadható, a hozzáfűződő érzelmmel, hitből fakadó meggyőződéssel együtt abból a számos becses gondolatból és sziklaszilárd elvből, amely VI. Pál pápa beszédét eltölti.

A pápai tekintély szembeötlése, az erről az oldalról kapott benyomás pontos és teljesen megfelel a valóságnak. Nem képzelődés tehát, és nem hiú beképzelés.

Péter kulcsai, — csaknem úgy szeretném írni: „a péteri kulcsok“, ami azt jelentené, hogy az egyszer Péternek adott „kulcsok“, a kulcs hatalom, a „kulcshelyzet“ jogfolytonossággal száll a Péter-utódokra megszakítás nélkül, ugyanavval az erővel, mint amellyel Krisztus Péter főapostolnak,

az Egyház első látható fejének átadta. „Péter kulcsai vannak jelen mindenütt“, azok szerepelnek mindenben, azokból származik minden hivatal...

A hívek közössége bizonyítja a szóbanlévő kihallgatás alkalmával is, hogy az Egyház olyan szervezet, amelyben a pápa a látható fő, akinek legfelsőbb hatalma személyes jog és kiváltság.

A római székben nyeri ez az elsődleges hatalom legnyilvánvalóbb kifejezését.

Az Egyházzal együtt érző lelkiület, a „senso della Chiesa“, az Egyház megértése, az egyházas felfogás, a kíváncsiságon kívül vagy az érdeklődésen túl egyesekben talán ellenszenvet, bizalmatlanságot és sérelmes érzelmeket támaszt (A pápa számol vele).

Hosszú lenne megmagyarázni ezt a nemleges állásfoglalást; nem könnyű feladat minden részletre kiterjedően meggyőzni az ellenfeleket, vagy megnyerni a közömbösöket, még ma sem, amikor pedig történelmi súlyú és a jövőre példátlanul hatásos tárgyalások, „párbeszédék“, „dialogusok“ folynak a „felek“ között.

Korunk fejlődése és felfogása — fájdalom — sokszor ellenszegül a vallási tekintély létjogosultságának és ritka erejű varázsának. Pedig nincs mit félnie a mai kornak sem az Egyház tekintélyétől; nem kellene bizalmatlankodnia, hiszen nem földi hatalom, sem ideigtartó tekintély (non alla stessa guisa dell'autorità temporale...). Szinte idekívánczik a vízkereshti himnuszról:

„Crudelis Herodes, Deum Regem venire quid times?

Non eripit mortalia, qui regna dat coelestia.“

(Kegyetlen Heródes, mit félsz az Isten-Király jövetelétől?

Aki égi uralmat ajándékozik, az nem veszi el a földi javakat.)

Vagy vehetnének Szent Márton, a pannóniai szent ünnepének egyik antifónáját:

„Dominus Jesus Christus non purpuratum aut diademate renitentem, se venturum esse praedixit.“

(Az Úr Jézus Krisztus nem azt mondta meg előre, hogy bíborba öltözve és ragyogó fejéssel feldíszítve fog eljönni.)

A tekintély az Egyházban nem önmagától keletkezett, hanem Krisztus akarta, Ő alapította, tehát Krisztussal száll szembe, aki ezen tekintély ellen van. Aki hívő keresztény, az nem lehet ellene a tekintélynek az Egyházban, hacsak le nem mond a keresztény, de főleg katolikus hitről.

Ennek a tekintélynek az a jellegzetessége, hogy lekipásztori ténykedés, nem pedig világi hatalomra törekvés; nem akadály a lelkek számára, hanem előny; nem nyűg, hanem szabadság; nem kényszer, hanem az életerő gyarapodásának az előfeltétele:

„Spiritus Domini — libertas.“ (Az Isten Lelke szabadság.)

P. Rákos Raymund OFM Conv.

BOMBAY NAGY NAPJAI

Az eucharisztikus világkongresszus 1964 nov. 28.-tól dec. 6.-ig zajlott le. A szenzációéhes világ alig vett volna róla tudomást, ha figyelmét a pápa megjelenése föl nem hívja reá. A sötétben látók már előre csóválták fejüket: hogyan lehet oly messze keleten, egy pogány és köztudomás szerint nagy rétegeiben éhező nép országában fényes eucharisztikus kongresszust tartani? És lehetett! Hatása talán nagyobb volt, mint az eddigi 37 kongresszusé. „Az indusok-írja egy német résztvevő — fölülmúlták Münchent és önmagukat.“

Külséjében az indiai kongresszus nem sokat különbözött a többi-től. A város hatalmas, nagy terének, az „Oval“-nak közepén, 44 lépcső magasságában állt a díszoltár. Köréje gyülekezett a megnyitáskor mintegy 300 püspök és bíboros, 30 ezer külföldi katolikus és sok tízezer indus. A megnyitáson a pápai legátuson kívül ott volt Hussain is, a mohamedán vallású államfőhelyettes.

Tartalmában a kongresszus rendkívül gazdag és változatos volt. Megtárgyalták problémáikat külön-külön az összegyűjtött püspökök, a katolikus egyetemi hallgatók, munkások, Ázsia katolikus orvosai, a Mária kongregációk és végül, — ami talán egyedül áll az Egyház történetében — a nemkeresztény vallások képviselői is eljöttek nagy számban a „dialógusra“, a találkozóra a katolikus vallás képviselőivel, akiket a bécsi bíboros-érsek vezetett.

Különféle nemzetközi értekezletek tárgya: első napon, jellegzetesen — az éhség problémája. Az indus előadó rámutatott arra, mennyire veszélyezteteti széles néprétegek elégtelen ellátása nemcsak a társadalmi rendet, hanem a békét is. Sorra került aztán élő hit kérdése, amely annyira hiányzik millió és millió katolikus lelkéből; továbbá a szociális kérdés, a fajprobléma, a közvéleményt irányító eszközök, a keresztény munkavállalók ügyei, a valláserkölcsei értékek a mai világban, a katolikus missziók, a szenvedés problémája katolikus értelmezésben. A nemkeresztény vallások képviselői előtt — ezek mintegy 450 millió vallásos embert képviseltek — König bíboros az „Ecclesiam suam“ kezdetű pápai körlevél szellemében tartott előadást.

Egyes szentségek kiszolgáltatása nagyobb szerepet játszott Bombayban, mint eddig bárhol másutt. Nov. 30.-án, egy délutáni mise alkalmával, több száz gyermeket kereszteltek meg; másnap 130 papnövendék vette föl az egyházi rend szentségét; majd ötezer fiatal bérnalkozott; végül maga a Szentatya hat papot püspökké szentelt. Az egyik ünnepélyes szentmise alkalmával több ezer gyermek járult először a szentáldozáshoz.

Münchenben, mint emlékszünk, az áldozók részére szerény „agapét“, szeretet-lakomát adtak; Bombayban a kongresszus harmadik napján papok és világiak egész nap szeretet-adományokat osztottak szét

a város kórházaiban. Pénteken este keresztúti ájtatosság volt a „Hallgatás Egyházáért”; egy ideig maga a Szentatya is vitte a keresztet. (Hol gondolnak ilyesmire itt nyugaton a hittestvérek?) „Hallgató” helyett néha talán „haldoklót” is lehetne mondani?

A Szentatya megjelenése Bombayban, a kongresszus ötödik napján, világra szóló esemény volt. Először vállalkozott pápa egy 6450 km-es últra; évszázadok óta először lépett Ázsia földjére Krisztus helytartója. A fogadtatás fölülmúlt minden várakozást. A repülőtérről az Ovalig vezető 25km-es út mentén több mint egy millió ember állt sorfalat. A rendről és biztonságról 15 ezer rendőr gondoskodott, sikeresen. A kitörő lelkesedés nemismert határt. Egy baloldali indiai lap írta: „Megértük Eisenhower és Hruscsov, Tsu-En-Lai és a perzsa sah, Erzsébet királyné, Nasser, Tito, Sukarno látogatását, akik Nehru idejében ünneppélyesen vonultak át városainkon; de mondhatjuk, hogy ez az alázatos zarándok, Krisztus helytartója, olyan fogadtatásban részesült, amelynek a többi csak árnyéka volt.” Miért? — kérjük. A vallásérkölcsi értékeket még mindig megbecsülik Indiában. És aztán a Szentatya nem gazdasági, politikai előnyök megszerzésére jött, hanem hozott: megbecsülést, szeretetet, igazi békevágyat, önzetlen anyagi segítséget. Az államelnöknek tisztelgő látogatása alkalmával 70 ezer dollárt adott át India nyomorgói részére.

Látogatása eseményei közül első helyen említhetjük találkozását a nemkeresztény vallások képviselőivel. König bíboros kíséretében jelent meg köztük; szívélyesen elbeszélgetett velük; egy indus imából idézett nekik. Beszéde után a különböző vallások képviselői egyenkint eléje járultak; csaknem valamennyi megcsókolta a halászyűrűt. Egy szegényes ruhába öltözött Gandhi-tanítvánnyal hosszabban társalgott.

Az emberek összetartozását és testvériségét az üdvözlő beszédre adott válaszában emelte ki. „Mint a béke, öröm és szeretet zarándoka jöttünk ide. Üdvözljük India népét, annak minden egyes tagját, üdvözlünket küldjük innen Ázsia, sőt az egész világ minden népének. Azt kívánjuk, hogy soha meg ne feledkezzenek arról, hogy az emberek, mint Isten gyermekei, testvérei egymásnak, szeressék, becsüljék egymást, és kerüljék egymás jogainak megsértését. Igen, tartsák tisztelőben ezeket a jogokat, igazságban, igazságosságban, szeretetben.”

Az éhség, a nyomor elleni hadjáratra a kongresszuson egybegyűlt újságírók fogadásán hívta föl a figyelmet. Allítsák le — mondta — az államok a följegyverkezési versenyt; ehelyett fordítsák energiájukat és eszközeiket a fejlődő országok testvéri megsegítésére. Javasolta, hogy minden állam adja át hadi költségei egy részét egy nagy világalapnak, hogy az abból a nyomorgókat élelemmel, ruhával, lakással, orvosi kezeléssel segítse.

Hogy a pápa — szokása szerint — egy újabb világkatasztrófa

megelőzésére, a béke biztosítására is fölhívta a felelősök figyelmét, már szinte magától értetődik.

Végül, személyesen is találkozott a nyomorral. Egy reggel a szegénynegyed egyik plébániai templomában misézett; mise után meglátogatta a plébánia árvaházát és együtt reggelizett az árvákkal. Az árvaház további kiépítésére nagy pénzüsszeget adott a plébánosnak. Aztán meglátogatta India legnagyobb kórházát, amelyben kerekén 100 orvos, 700 ápoló gondoz 10 ezer beteget; ezeknek 60 százaléka a hiányos táplálkozás következményeit szenved. A nyomor, amelyet ott látott, könnyeket fakasztott az arcán.

A pápa látogatása Isten küldötteinek a harmadik nagy, és hisszük, korszakalkotó látogatása India ősi földjén; a második India nagy apostoláé, Xavéri szt. Ferencé volt. „VI. Pál pápa látogatásával — írja egy lap — széttrtek a bilincsek, amelyek a pápát saját államának foglyává tették.” Hogy a pillanatnyi nagy hatásnak milyen lesz a folytatása főleg az indiai egyház életében, a jövő fogja megmutatni.

B.

P. Varga Bertalan SDB írja Bengalia-ból:

A kongresszusból Ön többet látott, mint én. Én nem mentem el, nem is kértem; ha az előjárók küldtek volna, elmentem volna. De... 29 esztendeje vagyok itt, nem voltam én még csak szabadságon sem, csak az a néhány nap, amit a lelkiyakorlatokkal kapcsolatban töltöttem. Egyedül vagyok. November 30.-án beteg is voltam. Egy hétig azt hittem, most elmegyek, de úgy látszik, odafent még nem akarnak engem. Kolerafélém volt. Szerencsére, hogy van orvosság. Én megpróbáltam mindent, de csak a terramicina tabletták gyógyítottak meg. Szerencsére az orvos még időben rendelte, mert már nagyon legyengültem. Azóta sem vagyok olyan aktív, mint annakelőtte. Minden kifáraszt, azt hiszem, már nem sokáig bírom. Érzem, hogy erőim fogytán vannak. Még szeretnék kimenni a falvakba, ott nyugodtabb volnék. Itt sok a munka, de kevés az eredmény. Vannak keresztények, de mind idevándoroltak munkáért.

A Pápa fogadása nagyon szép volt. India kített magáért. Hatása Bombay-ben lesz, de errefelé nemigen. Itt Bengaliában nagyon anyagias a nép. Nem értik ezek a lelki dolgokat. Imáit kérem, hogy elviselhessem a szenvedéseket és hogy az örökéletet elnyerjem, az áldozat ne legyen hiába. Dolgozzunk, míg lehet Krisztusért és a lelkekért.

Tóth Veremund OSB

KRISZTUS ATLÉTAJA

„Zrínyi Miklós, a barokk kor katolikus főura.“ Megkönnyebbülve húzzuk ki rendszerező elménknek egyik skatulyáját, s a katolikus barokk címke alatt begyömöszöljük őt is a többiek mellé. Homályosan érezzük, hogy ott szorong mellette a kor többi jámbora: Pázmány, a két nagy Eszterházy nádor, Miklós és Pál; Zrínyinek bele kell törődnie, hogy a kegyeletes utókor kegyetlen ítélete melléje préseli még ezeket a neveket: Wesselényi, Nádasdy, Lippay prímás. (A halálban hátha csak megbékéltek ők is egymással!) De nem lenne teljes a lista, ha — a sok szürkébb név mellett — elfelejtünk a királyi felségeket: a két Ferdinándot meg Lipótot, a katolikus barokk megalapozóit és legfőbb őreit.

Ez az oly tarka kényszerközösség, mint valami fejtörős találós kérdés, szegezi felénk az értetlenkedést: mégis mi az a rejtélyes vonás, ami egybefogja ezeket az ellenségeskedésbe, intrikába, összeesküvésbe kirobbanó ellentéteket?

Katolikus barokk. Zrínyi ennek pompájában, ragyogásában nőtt fel a gráci és a nagyszombati jezsuiták kollégiumában: főúri kollégium főúri pompájában. A nagyszombati kollégium 1636. évi albumában együtt van az akkori Magyarország: mintha csak a pozsonyi országgyűlésre jelentek volna meg Magyarország jövődő nagyjai: Comes Nicolaus Pálffy de Erdőd — Emericus Priny de Peren Baro — Franciscus Forgach de Ghimes — Joannes Esterhazi de Galantha — Ladislaus Károli de Nagykároly — Stephanus Kohári de Kohár. Az album fejléce sem hagy kétséget afelől, hogy az alapító Pázmány az ország elitjét akarta fölnevelni nagy gonddal épített kollégiumában: „INDEX Academicorum Studentium Magnatum, Comitum et Baronum.“ — 1634-ben Bécsben találjuk a Zrínyi testvéreket, kiknek külön udvartartást rendeztek be a családi palotában, s nem mulasztották el „az ű fölségek előtt való udvarlást is“. Itt érte Miklóst az a kitüntetés, hogy az egyetem „natio hungarica“-jából rá esett a választás a Szent László-napi ünnepi szónoklat megtartására. Zrínyi a Szent István-Dómban az egyetem rektorának, tanári karának és diákságának, valamint a császár képviselőjének jelenlétében mondta el nagysikerű ünnepi beszédét, melyről az egyetem évkönyve is megemlékezik. Így öntudattal készült fel a főúri diák az élet nagy kompromisszumaira.

A nagy Pázmány katolikus restaurációja néhány évtized alatt az ellenkezőjére változtatta az ország vallási összetételét. Ilyen türelmes korszak, mint amiben most élni szerencsések vagyunk, nem is kíméli őt megbélyegezni a vallási viszályok szításának vádjával. Azt mindenesetre minden magyar ember tudja, hogy Pázmány nem vallásháború szításával vitte diadalra a katolicizmus ügyét, hanem a meggyőződésnek és a rendíthetetlen meggyőződésnek belső dinamizmusával. Emellett a protestáns származású családjának múltjára nemesi büszkeséggel tekintő *Pázmány eggyé vált a magyar nemzettel*: maga is magyar főúr volt. Tudta azt jól, hogy Magyarország a mágnesokon áll vagy bukik. A magyarság szeretete egy volt akkor a nemesi privilégiumok védelmével. Mint turóci prépost így ír a protestáns Thurzó György nádorhoz:

„Én szinte oly magyarnak tartom magamat, mint akárki; hazámnak, nemzetemnek böcsületit s csendességét szeretem és Istentől óhajtván kérem. Az nemességnek is privilegiumit szeretem és tehetségem szerint oltalmazom; mert noha most az sok hadak között megaprócsodott az Pázmány nemzetség, de azt megbizonyíthatom, hogy Szent István király idejétől fogva jószágos nemes emberek voltak az eleim.

Ezért volt Pázmánynak, a büszke magyar nemesnek, szabad bejárása a magyar főnemesi udvarházakba. Így nyerte meg Pázmány a katolikus vallásnak — sokak között — Muraköz urát, a fiatal horvátországi bánt, *Zrínyi Györgyöt* is. Zrínyi Miklós atyja aztán gondoskodott arról a kor bevett szokása szerint, hogy az ő birtokain már csak az ő meggyőződését kövesse minden hívő lélek. Kevéssel halála előtt beszámol Pázmánynak is buzgó igyekezetéről: „Mostan a heretikus prédikátorokat is, többet tíznél kikergettem s Isten kegyelmességéből csak az egy igaz kath. Religio hirdettetik.“ Nem kételkedem, hogy Pázmány a legnagyobb tetszéssel olvasott lelki gyermekének „buzgóságáról“. Az emberek — s éppen a legjobbak — még tűzbe tették kezüket a maguk igazságaért. Ez is katolikus barokk volt.

Ez a harcos magatartás — amely legalábbis egyes megnyilatkozásaiban, nem találkozhatik a mi helyeslésünkkel — csak úgy lesz érthető, ha a kor emberének ideáljából próbáljuk levezetni. Ez az ideál pedig a *keresztény heroizmus* volt. Csak fellengzős nagy szavak volnának ezek? Csak afféle kenetes igazolása egy brutális kor gátlás nélküli gáztatásainak? Kegyetlen ítélet volna ezt állítani. Azonkívül elfogult és igaztalan. Értsük meg a kort: vegyük tudomásul a külső történéseket, de vizsgáljuk a belső indítékokat, a nagy emberi szenvedelmeket is abban a korban. Hogy Mohácsnak hős vértől pirosult gyászterén nem 20.000 eszményi, keresztény lovag hullott el a pogány kezétől, abban nincs mit kételkedni. A zordon újhíttú pásztorok a Biblia igazságait hamarosan fejére olvasták a magyaroknak: bűneiért kell szenvednie. De ne gondoljuk, hogy Mohács után és az új pásztorok mérges prédikációi után egy csapásra minden megvál-

tozott. Az emberek úgy csereberélték hitüket és meggyőződésüket, akárcsak portékákat: ki ad többet, Ferdinánd király vagy Zápolya. A dícsoszorúkkal babérozott végvári vitézek között hány közönséges rablólovag volt, nehéz volna most már megszámolni. Az sem titok a történelem ismerői előtt, hogy a szigetvári hős alapozta meg a család nagy vagyonát, ugyancsak erőszakkal, a pórnép zsarolásával, árulással, orgyilkossággal. (Vö. Klaniczay Tibor: Zrínyi Miklós [Bp 1964] 11.)

Ez az érem egyik oldala. *De miképp éltek ezek az emberek?* Rájuk nem csupán költői képként áll a zsoltáros szava: „a halál árnyékában”. Vegyük csak a *Zrínyi-családot*. Zrínyi Miklós nagyatyja, György, még megért 53 évet. Panaszkodott is, hogy — eltekintve az elszórt csatározásoktól — nem nyílt alkalma hősiessége bebizonyítására: „Az jó hírnév keresve léssen meg — írja 1593-ban. Én magam is ugyan kívántam sokszor ilyen alkalmatosságot, kibem ember vehetnéje és mutathatnája magát, hogy kész hazájának szolgálni, de Sziget veszésétől ilyen alkalmatosság nem volt eféle dologban.” A hírnév nem volt kegyes a szigeti hős fiához: a halál messziről elkerülte. Megtalálta azonban az ő fiát, Györgyöt, ki Wallenstein táborában hadakozott, éppen nem a török, hanem Bethlen Gáborék ellen. 1626-ban két árvát hagyott maga után: a 6 éves Miklóst és öccsét Pétert. Zrínyi Miklós, kit a sors iróniájával nem a harcban, hanem vadászaton talált meg a halál, egyetlen fiúgyermeket hagyott maga után, az akkor éppen 2 éves Ádámot. Ádám sem érte meg a 30 évet, mikor 1691-ben elesett Zalánkemennél a török ellen. Nem lesz merész túlzás az állítás, hogy történelmünk e „vérzivataros századában” árvaként nőttek fel a magyar gyermekek anyjuk, a magyar történelem igazi „nagyszonyjai” mellett, kormányozták a birtokot, védték az árvák vagyonát, fenntartották a pusztuló házat, s bátor szívvel mentették gyermekeikben a hazát. Ők ojtották be az árvák lelkébe a haza szeretetét, mit hitvesi hűséggel őriztek az elhunyt férjtől: „Az mi az Magyarországot és annak koronáját illeti, nekünk minden eleink az Magyarországgal és az magyarországi igazsággal éltenek eleitől fogva. Az országért vérünk hullásával sokat próbáltak; *szegény hősünk érte meg is bala*, kit az ország is jól tudhat. Édes hazánknak, kinek eddig is sok javát vettük, mi sem lehetünk idegöni és háládatlan fiai.” (Zrínyi Györgynek, Miklós atyjának szavai.)

Ilyen volt ez a kor: szégyenletes gaztettek és csodálatraméltó hősiességek jellemezték egyszerre. Mert az ember „a halál árnyékában” élt. Kárpótolni akarta magát a rövid, veszélyes életért? Biztosítani akarta özvegye és árvái sorsát (hisz úgysem remélhette, hogy sokáig támaszuk lehet?) Vagy a büszke halálbamenők szomjúságával akarta habzsolni az életet?

Igy járnak a Végezés ormán
Ezer és ezer évek óta.
Mindent a Halálba loholtak
S el nem hagyta őket a nóta.

Miért? kiért? mikor?: erősen
Allták, mert így rendeltették el
S be szép ilyen végzetes néppel
Úgyanaznak tudni magunkat.

Fátum és dal népe, ha voltak
Sírok: te megbírtál a véggel,
Búsultál, ütöttél, nótáztál
S halsz és élsz: így rendeltették el.

(Ady: Nótázó, vén bakák)

Az Élet és a Halál mesgyéjen éltek a mi eleink. A Halál horizontjáról látták az Életet: azért akarták nagygyá tenni hírré, dicsőséggel a semmi kis, rövid életet. De a „nagyonélők” szomjúságával ki akarták szűrcsölni az élet minden örömét. És innét nyílnak az élet mélységei a halálbamenő hősök előtt. Így éltek a végbeli vitézek. Harcoltak, meghaltak nem az elmaradt, silány zsoldért, a rongyos ruháért, hébe-hóba akadt sovány prédáért, hanem azért, amit Balassi Bálint énekelt annyi vitéz társa szívével:

Oh én édes hazám, te jó Magyarország!
Ki kereszténységnek viseled paizsát.

Az édes hazáért tért meg keserves vándorlásából a sokat hányódó Balassi. Esztergom falai alá. Ott mondta el ezeket a nagy szavakat. „A Te katonád voltam, Uram és az Te seregedben jártam.” Nagy szavak ezek, de igazak: hitelességüket kiomló vérével pecsételte meg.

Ime a keresztény heroizmusnak egy példája. Ezt kapta családi örökségül Zrínyi Miklós is európai hírességre jutott elődeitől. A keresztény heroizmus szellemét szívta magába a jezsuita iskolában. S ahogy alig pelyhedző állal, korán abbahagyott tanulmányai után, visszament a családi várba, ebből a keresztény heroizmusból vett leckét az ifjú Zrínyi.

A hírnév varázsától megbűvölt fiatal főúr, mikor kiruccanásai szünetelésében előszedte a család elsárgult régi papirjait, ott találhatta egy régi levélen a *dédapának*, a nagy szigeti hősnék közlését, hogy „eltökélt szándéka Szigetbe zárkóznia, nem a maga javára, hanem a kereszténység hasznosabb megmaradására, mindenek előtt a jóságos Istennek, aztán a császári és királyi felségének, valamint a kereszténységnek és végpusztulásra jutott édes hazájának kívánva szolgálni híven, állhatatosan, derült arccal, vére hullásával s ha sorsa úgy hozza, a feje vesztésével is.” Az életnek ezt a leckéjét Zrínyi nem tanulhatta az iskolában, hanem csak otthon, beletemetkezve a család levéltárába.

A nagy szigeti hős is tehetett volna úgy, mint sok más: megmenti bőrét azzal a jó kifogással, hogy úgy sincs mit tenni a túlerővel szemben. Így vesztegelt Győrnél a jól felszerelt császári sereg, majd miközben Zrínyi elvérzett, sértetlenül visszavonult Bécsbe. Elmerült egyre égőbb szenvedély-

lyel a nagy ősi küzdelmében, s egyszercsak az ihlet szenvedelmében szablyaforgató kezébe ragadta a tollat, s költői lázzal papírra vetette nagy lelkének indulatait: FEGYVERT S VITÉZT ÉNEKLEK...

S írta nagy eposzát a véres csatákról, miközben maga is végigharcolta azokat, a szigetiak elszántságáról, ami az ő fiatal lelkét is megacélozta. Épp a kilencedik éneket kezdte írni, mikor 1646 koratavaszán megszólaltak a murai őrségek jelzőkürtjei, jelezve Zrínyinek a kanizsai török újabb támadását:

Engemet pedig, midőn írom ezeket,
Márs haragos dobja s trombita felzörget.
Ihon hoz házamban füstölgő üszöget
Kanizsai török; oltanom kell eztet.

A magyar végbeli vitézek hőrozmusa a Zrínyiászban emelkedett a legmagasabbra. Az ősei emléken felbuzduló vitéz keresztény ideálja magasztosul fel azokban a sorokban, hol Zrínyi a szigeti hős megdicsőülését rajzolja bátor halálában:

O, seregek Urának kedves szolgálja,
Egész kereszténységnek vitéz virágja!
Te voltál JÉZUSNAK megszentelt hadnagya:
Ihon az Istennek az ő koronája!

A 25 éves Zrínyi ifjú idealizmussal állította a nemzete elé a szigeti hős alakját. Benne nemcsak a magyar vitézt példázta meg, hanem hangoosan hirdette a török megszállásba belefásuló nemzetnek, hogy elérkezett az idő a haza felszabadítására: a szigeti hősök áldozatát elfogadta Isten a nemzetért, letelt a bűnhődés ideje, itt az ideje, hogy magunk megváltuk magunkat:

Ez mindaddig léssen, míg bosszút nem állók
Harmad-negyed ízig büntetés lesz rajtok;

De ha hozzám térnek, megbánván bűnöket,
Halálról életre ismét hozom őket.
Jaj, török, néked, haragom vesszejének.
Te vagy, de eltörlek, ha ezek megtérnek.

„Ime kiáltok, imé üvöltök. Hallj meg engem élő magyar.“ És Zrínyit nem hallgatták meg. A nádori széktől elütötte az irigység, a kisszerű emberek gyűlölködése. Másik nagy terve: a magyarországi fővezérség megbukott az udvar bizalmatlanságán. Ha csak kitalált történet is, de jellemző a Zrínyi fergeteges haragjában széttört kard Kanizsa császári parancsra félbehagyott ostromakor: az emberi hiúságokon, kicsinyes önzéseken, gonoszságon meghíúsult, nagyra hivatott életének értelme tört

ketté. Valóban elmondhatta életéről teljes keserőséggel: „Fátum gonosz.“ Zrínyi az a magyar volt, kiből legfeljebb egy akad minden században, kik a századok felett magason kiemelkedve kezét nyújtanak egymásnak, kik a késő utókor felé hirdetik az örök magyar szellemet. A magyarság tragédiáját olvasom egyik leveléből: „Hogy itt tespedek, annak nem én vagyok az oka, hanem a század gonoszsága...“

De egy nemzeti hős nagyságát nem csupán, s nem is elsősorban, a sikerek mérik le, hanem az a szellemi tanítás, az a mély tanulság, mely az egész életműből árad a késő századok felé.

Mikor a *nemzeti kishitűség* keríti hatalmába nemzeti tragédiák után a magyart, erőt sugárzó öntudattal kiáltja felénk:

„Egy nemzetnél sem vagyunk alábbvalók.“

Amikor *hamis próféták vakítják* a magyart, s megreked a belérögzött nemzeti bűnökben, ostorként pattognak szavai:

„Én nem hízelkedhetem, édes nemzetem, tenéked, hogy hazugsággal dicsérjelek.“

Mikor a *nemzeti életerő megcsappan*, s a gyáva megalkuvás, az áruló alkalmazkodás lesz a magyarok jelszava, Zrínyi szól a haza legjobbjaihoz:

„De ha nem bízik Istenében, szereti hazáját, vagyon egy csepp magyar vér benne, kiáltson fel az égben az Istenhez, énekelje velem az Debora énekét: . . . Akik Izrael fiai közül önként kiteszitek lelketeket a veszélynek, áldjátok az Urat . . .“

*

Zrínyinek soha nem volt iskolája az irodalomban. Sokáig feledték is egészen mint költőt, máskor nem akarták meghallgatni mint nemzetnevelőt. Valahogy mindig különálló volt, ahogyan Arany szép szavai mondják róla: „Ott áll zordon fenségében; arra nézve, ami benne jeles, nagyszerű: nem követve, meg nem haladva, utól nem érve senkitől.“ Mégis Zrínyi minden kornak tud üzeni, s a legjobbak nála tanultak elszánt hazafiságot, alkotó, férfias hazaszeretetet.

Lesznek, kik még megértik szavát a háromszázados évfordulón?

AZ EMIGRITIS TÜNETEI ELLEN

Pfeifer prelátus úr komoly gyógyszereket ajánlott lapunk hasábjain (MPE 9. számában). Ám a rég bevált, olcsóbb házi orvosságok sem megvetendők, hiszen „fűben, fában adta Isten az orvosságot“. Ki ne ismerné pl. a hársfavirág, kamilla, ezerjófű, stb. üdvös hatásait? A „gyökértelenek“ nehéz, beteg kedélyére gyógyír lehet *az ének, a dal is*.

A régi görögök nagy bölcselője, Platon, az éneket és zenét (a kettő náluk szorosan összetartozott) igen fontosnak tartja a nevelésben. Akinek ütem és dallamérzéke kifejlődött, annak erkölcei *szelidebbek* (hémeróteroi) lesznek; hozzászokva a zene helyes mértékéhez és a szép rendhez, szavaiban és tetteiben egyaránt meg fog látszani *a mérték és rend* alkalmazása (Protag. 326. B.). Az emigráltak beteg kedélyvilágában sokszor éppen ennek az eurythmiá-nak és euarmostiának, vagyis a lelki egyensúly-nak a hiánya nyilvánul meg.

Platon szerint továbbá az ütem és a dallam még legmélyebben hatol be a lélek belsejébe és azt *a jóra és nemesre ösztönzi*, amennyiben kifejleszti érzékét a szép és a rút közti ellentét iránt; megkedvelteti vele a szépet és jót, hogy azt az ember készséggel befogadja, hogy maga is lelkileg szép és jó legyen. A zene még akkor és ott is eléri hatását, amikor és ahol a szép szó nem sokat használ (Lásd Politeia III. 401 D.).

A *rezonancia-jelenséget* a fizikából ismerjük. Ha egy lantot beviszünk egy terembe, ahol hangosan szól a zongora, azt észleljük, hogy hangszereinknek majd az egyik, majd a másik húrja szólal meg, látszólag magától. Hasonlóan viselkedik az emberi szív is a zenével, dallammal szemben. „Lelkünk érzelmei — írja Szt. Ágoston — kellemes sokféleségben vannak fölhangolva. Ezeket a fölhangolt húrokat rezgésbe hozza mindaz a dallam, amely bizonyos rokonságban van velük“ (Conf. 16, 33). A dúr hangnemben szerkesztett dallam öröme, vidámságra, bátorságra, a moll hangnemben írt pedig komolyságra, szomorúságra hangolja a lelket. Ezen az alapon könnyű kiválasztani a megfelelő „házi orvosságot“.

A vallásos daloknak emellett még az az előnyük is megvan, hogy a *természetfeletti gondolatot* is beállítják a gyógyítás szolgálatába. Szt. Pál írja az efezusi híveknek: „Egymásközt zsoltárt, himnuszt és szent dalokat énekeljetek; daloljatok és zengedezetek szívből az Úrnak“ (Ef 5, 19). És a kolosszeieknek: „Énekeljetek hálás szívvel zsoltárt, himnuszt és szent dalokat Istennek (Kol. 3, 16). Sőt, ha emelkedett hangulatban vagyunk, ne zárjuk azt magunkba, ahogy szt. Jakab írja: „Jó kedve van valakinek? (Euthymeí tis?) Énekeljen zsoltárokat“ (Jak 5, 13). Görögben: psallito: zenéljen, vagy: énekeljen húros hangszer kísérettel.

Az éneknek, a dalnak jótékony hatását ösztönszerűen *megérezték a népek*. A magyar nép is, amely valóban énekes, dalos népnek mondható.

„Beatus populus — mondja a 88. zsoltár, — qui scit iubilationem“: boldog az a nép, mely tud jódlizni, ujjongani, dalolni. Aranyuszájú szt. János írja, hogy „a síró és durcás csecsemőket is dalokkal szokták elaltatni. A dajkák karjaikon tartva őket föl-alá járkálnak és gyermekdalakat dúdolnak nekik, míg szemüket le nem hunyják. Akik a forró déli napsütésben kocsikáznak, az utazással járó kellemetlenséget dalokkal teszik elviselhetőbbé. Dalolnak a munkások is, amikor a sajtóban a szőlőt tapossák, vagy amikor szüretelnek, vagy a szőlőt művelik, vagy bármi más munkát végeznek. Ezt teszik az evezőt húzó hajósok is, meg az asszonyok is szövés közben, amikor a fatűvel az összegabalyodott fonalakat szétválasztják“ (Hom. in Ps. 41).

Népünk ének-és dalkincse igen nagy. Bő választék van benne szenvedő, beteg lelkek részére. *Mily elvek szerint* válasszunk? Régen divatban volt a homöopathia gyógymódja: similia similibus curantur. Ezt alkalmazza népünk, amikor szomorú dallamokat énekel: „Szomorúan szól a magyar nóta . . .“ Talán hatásosabb N. szt. Gergely módszere, amelyről ez áll egyik homíliájában: „arte medicinae calida frigidis, frigida calidis curantur“ (Hom. in festo unius martyris). A betegséget *ellenszerével* az ellentéttel gyógyítjuk.

Lássunk már most *néhány példát* a gyógyszer megválasztására.

Előnt bennünket a keserűség végnélküli hazátlanságunk miatt; halálosan megúnjuk a gyökértelen, mindíg csak idegen ember életét: énekeljük el az ősmagyar pentaton-hangnemű, szép *székely éneket*:

Ó, én édes jó Istenem,
Oltalmazóm, segedelmem,
Vándorlásban reménységem.
Inségemben lágy kenyerem.

A bújdosó éneke:

Vándorlegény vándorbotját,
Vándor fecske sebes szárnyát,
Vándor székely reménységét
Jézus, áldd meg Erdély földjét.

Erdő mellett estvéledtem,
Subám fejem alá tettem,
Összetettem két kezemet,
Úgy kértem jó Istenemet.

Vándor legény hazatalál,
Vándor fecske fészkére száll.
Vándorlásunk igazgassa
Csíksomlyói Szűzmária.

Jó Istenem, adjál szállást,
Mert megúntam a bújdosást,
A bújdosást, ázást, fázást,
Erdőn, mezőn való hálást.

Földművesek dala:

Ha kel az ég szép hajnala,
Kezemben az eke szarva.
Ekém előtt négy tulok jár:
Csákó, Szilaj, Gyöngyös, Bogár.
Jézus segélj! Haj!

Kis pacsirta ég madara
Száll fölöttem, zeng a dala.
Párja vígan száll élémbe,
Le-le repül a fészkére.
Jézus segélj! Haj!

Trékely zarándok ének

Andante

O, én é-des jó Is-te-nem, Ol-tal-ma-zom, se-ge-
del-mem, Ván-dor-lás-ban re-men-y-ségem. In-ségem-ben légy
kernye-rem.

Földművesek dala

Ka-kel az ég szép haj-na-lá, ke-zem-ben az
e-ke suar-va. É-kém e-lőtt negy tu-lok jár: Csá-kó,
Pai-haj, Gyön-gyös, Bo-gár. Jé-zus se-gély! Haj!

A bűjdoso éneke

ör-dö mel-lett est-vé-led-tem, su-bómm fejem
alá lettem, össze-let-tem két ke-se-met,
ugy kér-tem jó Is-te-ne-met.

Talán megbomlott lelki egyensúllyal vergődünk az élet tengerén: emeljük föl szívünket a nagy, örök Istenhez, akinél nincs gyengeség, változandóság, aki a csillagok fölött trónol és aki a mi mennyei Atyánk. Énekeljük el Beethoven főszege szép himnuszát: Dicsőít Téged, nagy égi Teremtő . . ., vagy a mi épp oly fenségesen szép énekünket: „Minden földek Istent dicsérik” (Harm. Sacra). Ha gyengéknek, elhagyatottaknak, tehetetleneknek érezzük magunkat, sírunk föl az Úrhoz: „Uram Jézus, légy velünk . . .” (Különösen a 4. versszakal is). Esetleg a török idők szép dallama fog jól esni lelkünknek: „Felmutat égre szt. Gellért keresztje . . .” (Hozsanna 300, vagy Kodály mester magyaros remekműve: Hozsanna 294. B.).

De *világi dalainkat* se vessük meg. Akit a kétségbeesés kerülget, rágyújthat a régi katonadalra:

„Már ezután így élem világom:
A csákomat a jobb sarokba vágom,
Jobb sarokból a bal sarokba vágom,
Csak a szabadságos kis könyvemet várom.”

A kisebbrendűség gátlásai ellen is van recept: a közismert pajkos nóta:

„Tizenhárom ezüst pityke fityeg a mentémen;
A legelső hajdú vagyok Hajdú vármegyében . . .
Vikszos bajszom úgy áll, mint az öreg bika szarva,
A legelső hajdú vagyok Hajdú — meg Biharba.”

Árvának, elhagyottnak érzem magam: a homöopathia receptje szerint eldúdolom a régi betyárdalt: „Nincs cserepes tanyám, sem szűröm, se subám nékem . . .”

Vagy:
„Kimegyek a doberdói harctérre,
Föltekintek a csillagos nagy égre.
Csillagos ég, merre van a magyar hazám,
Merre sirat engem az édes anyám?”

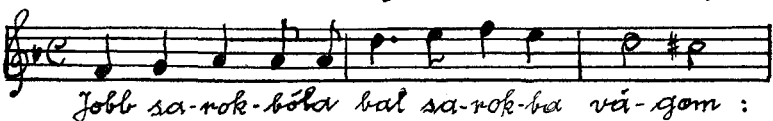
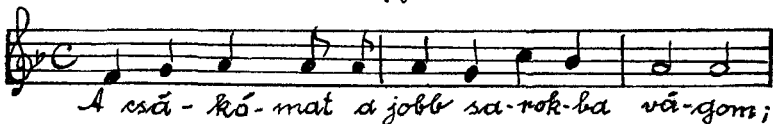
Platon szerint (Nomoi VII. 801.) az elpuhultságra valló, lágy dallamok, persze épúgy az ilyen szövegek meg iszákos társaságok dalai nem valók az ő államába. A magyar népdalok közt sok a *szerelmes nóta*. Ezek nem valók pap és szerzetes szájába, mert olyan érzelmeket keltenek és fejeznek ki, amelyeket pap és szerzetes nem tűrhet meg szívében, ha hivatása eszményéhez hű akar maradni. A helyes beállítottságú világiak meg is ütköznek azon, ha Istennek szentelt ajkáról ilyen dalokat hallanak.

Ápoljuk a *közös éneklést*, dalolást is; ha módunkban áll, gyakoroljunk be ünnepélyekre, összejövetelekre néhány jól megválogatott dalt és éneket. Ezzel szenvedő, beteges kedélyű, talán széthúzó honfitársaink szívét is gyógyítva a felebaráti szeretetet gyakoroljuk.

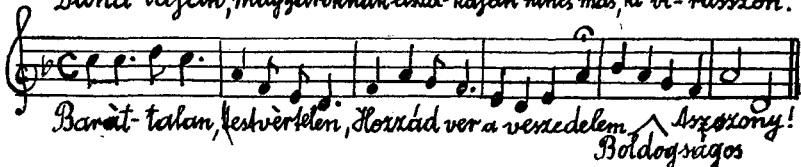
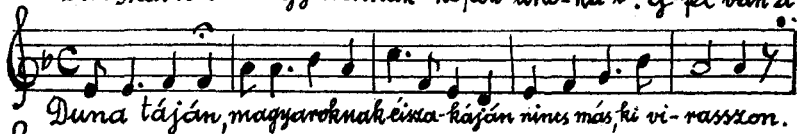
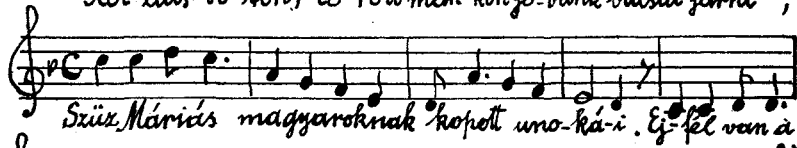
Baják Mihály SJ

Katonanóta

Vivace

Az andorsi Máriához (Sik Sándor B.M.)

ERDÉLY GYÖNGYE CSÍKSOMLYÓ

felragyogott Amerika földjén

A templomszentelési beszédben hallottuk, hogy a székelyek így üzentek a bújosó ferences atyáknak: „Ha mi sorban elhullunk, ha elárvulnak házaink, nektek kell átvészelní egy új Noé bárkájában a vízözönt.” Úgy érezzük, hogy a youngstowni erdélyi ferences atyák „Szomorúak Vigasztalója kegyhelyének” felszentelésével elkészült ez az új Noé-bárkája. Az Alverna nagy parkjában magaslik Szent István hatalmas szobra. Talpatátán bronzba vésve a magyar vármegyék címerei. Itt épült a csíksomlyói kegyhely. Szinte szimbolum. Nemcsak a székelyek, de Szent István egész népe ott ring a biztos bárkában és velük a Szomorúak Vigasztalója, a Stella maris, a Tengerek Csillaga.

Dr. Mészáros György atya, a kegyhely rektora megragadó tanulmányt írt „Csíksomlyó Amerika földjén” címen. Ebben olvassuk, hogy: „Ma a csíksomlyói kegytemplomban por és pókháló fed mindent — így írja valaki, aki mostanában járt Erdélyben. Találó szimboluma ez az istentelen uralom törekvéseinek. A feledés porával akarja befedni a csíksomlyói Máriát is, hogy kitörölje emlékét a székely lelkekből. De mi tudjuk, hogy ez nem fog neki sikerülni, mivel a Szűzanya szobrát nem fogja a por! A somlyói sekrestyés testvér, aki évtizedekig takarította a templomot, porolgatta berendezéseit, eskü alatt állította, hogy a csodás szobor arcáról soha sem kellett letörölni a port, mert az mindig tisztán ragyogott. Sem por, sem piszok nem fogta!”

A csíksomlyói Máriának azt az arcát, amely századok folyamán a magyar szívekbe vésődött bele, szintén nem lehet eltakarni, bemocskolni. Ha most rejtve is, de annál mélyebben él a székely szívekben. E mélységnek szép kilángolása a régi kegyhely az új világban.

A csíksomlyói Szűzanya csodás szobrát kétszer is menekítették őrei, az erdélyi ferencesek. Először 1916-ban, amikor a románok betörték Erdélybe; azután 1944-ben, amikor a szovjet hadsereggel jöttek vissza. De mindig csak Kolozsvárig jutott el a szobor, innen visszatért ősi hajlékába. Százados őrei, a ferences atyák közül azonban sokat messze sodort a háború viszontagsága. De bármilyen messze is mentek, szívük a csíksomlyói Szűzanyáé maradt. Amerikába is magukkal vitték a szívükbe véssett drága képet. A kegyyszobor művészí másával ékesített kegyhelyet a mult év október 4.-én, Szent Ferenc napján szentelte fel Emmet M. Walsh youngstowni püspök. A szentelési szertartás után Dengl Miklós delegátus provinciális mondotta az ünnepi szentmisét. A szentbeszédet pedig, a testvér-rendtartomány, a magyarországi kapisztránus ferencesek delegátus provinciális, Mandl Maximus atya. A kegytemplom felszentelését ünnepi vacsora követte. Itt az

ünnepi szónok tisztét Dr. Bátori József, a piarista rend delegátus generálisa töltötte be.

A csíksomlyói Szent Szűz népe pedig, amelynek ha valamikor, hát most igazából „az itala könny, a kenyere sár”, küldött egy drága ajándékot a youngstowni Szűz Anyának. Ez az ajándék a székely rózsafüzér, amelyet most újabban az erdélyi havasok vidékén szoktak imádkozni az örvendetes rózsafüzér után. A sok szenvedéstől megedzve így mélyednek bele az Úr Jézus életének szemlélésébe:

- 1. ... akit Szent János a Jordán folyóban megkeresztelt*
- 2. ... aki tanítványaival résztvett a kánai mennyegzőn*
- 3. ... aki körüljárt, jót tett, gyógyított, segített*
- 4. ... aki a mennyei örömhírt, evangéliumot hirdette*
- 5. ... aki a legszentebb Oltáriszentséget szerezte.*

Marosi László

Borbély István

A MAGYAR KATOLIKUS MEGÚJHODÁS EMLÉKEZETE (3.)

3. Az önzést, az erkölcsi eltompulást és a nyomában járó bántó társadalmi bajokat nem lehetett mindvégig eltitkolni, vagy a szebb jövő ígéretével lekicsinyelni. Az elégedetlenség hamar megmutatkozott. Közéleti vonatkozásban fegyverként használták a bajokat a kiegyezés szélsőséges ellenségei. Ide jutottunk, mert az osztrák gazdaság béklyóba vert bennünket. Még erősebben tiltakoztak olyanok, akik az uralomra jutott liberalizmust gyengének tartották. Tovább kell menni az úton — mondogatták. Az egyenlőséget gazdasági téren is elő kell segíteni megfelelő törvényhozással. Így hangzott a radikálisok követelése. Ehhez az irányhoz csatlakozott a szociáldemokrácia; követeléseit Marx tanára épültek, hangja a forradalmi demagógiáé volt.

A mélyebben látó keresztények is észrevették a visszasságokat. Az egyházpolitikai harc világossá tette, hogy van széles csoportokban elégedetlenség az uralkodó rendszerrel szemben. Ebből az elgondolásból született a *néppárt*. Szándékait úgy lehetne összefoglalni, hogy útjába állott a keresztényellenes törekvéseknek, félretette a szélsőséges követeléseket, e helyett józan, főleg a falusi nép érdekeit figyelembe vevő kormányzatot sürgetett. Különös, hogy a hatalom haragja éppen e csoport ellen fordult, viszont semmibe sem vették azokat a támadásokat, amelyek a másik ellenzéki irányzat felől jöttek. Mintha nem vették volna észre, hogy ez a sajtó nemcsak közéleti javaslatokkal jelentkezik, hanem az erkölcsöt, a kereszténységet s a társadalmi fejlődés alapjait döngeti. A lelki elvadás néha összeráncolta a szemöldököt, de komoly harcot a liberális arcvonalon nem indítottak.

E mulasztás okát részben ott találhatjuk meg, hogy maga a liberális érzület is sebet kapott, a régi hittel kevesen fordultak feléje. A kétkedés úgy fejeződött ki, hogy érzékeny lelkek hirdetni kezdték: sem az ipar termelés, sem az üzlet, sem az ígért egyetemes haladás nem elégíti ki a szív nyugtalanságát. Az u.n. dekadens költők komolyan vették az egyéni szabadságot, nem engedték magukat korlátozni az örömök keresésében s eredményképp bevallották, hogy nem találtak kielégülést. Izgalom helyett nyugalmat, új meg új örömök helyett átfogó lelki kielégülést sürgettek. Még erősebb vádakkal állott elő a szertelenségek és meg-hökkentő tételek bölcselője, Nietzsche. Kihívóan vágta oda ez embereknek: szeretném továbbadni, kiosztani bölcseségemet, míg az okosok nem érzik azt, milyen boldogság bolondnak lenni és a szegények meg nem tanulják, hogy ők voltaképpen gazdagok. Világosabban így fogalmazható meg az új tanítás: amíg csak másokhoz alkalmazkodva ügyeskedel, semmit sem érsz; akkor leszel valakivé, ha fegyelmezetten kidolgozod igazi emberi képességeidet. S ezt a bírálatot sokan helyeselték. Elismerték, hogy a polgári világnak nagyok az alkotásai, de egyre kisebbek az emberei. Érdemes volna arra ügyelni, hogy ezeket az embereket új feladatokra ébresszék: neveljék, tegyék önmagukat alkotókká, küzdőkké, újtókká, hőökké. Nietzsche gondolatjárása különös volt, igazságtalan és bántó, kihívta az ellenkezést. De a legkiválóbbak nem tagadhatták, hogy mélyen látott és sokban igaza volt.

*

Ime így mutatkozik meg a szellemi háttér, ha bőségebb árnyalással rajzoljuk meg. S mit nyerünk a munkával a katolikus újjászületés kutatása során? Ha mást nem, annyit igen, hogy a két nagynak, Prohászkanak és Banghának korukhoz való viszonyát jobban megérthetjük. Korban húsz év választja el őket egymástól. Mind a kettő pap, nagyjából ugyanazt a lelki előkészítést kapják, ugyanolyan tanulmányokat végeznek. Amikor megjelennek a magyar életben, első lépésüket egyformán teszik meg. Prohászka is hitvédelmi munkákkal indul meg, környezetét vizsgálja, bírálja, figyelmezteti és jobb utakra irányítja. Bangha is hitvédelmi előadásokkal mutatkozik be a magyar katolikusok előtt, folyóiratot indít és az egyház életében észlelhető visszasságokat emlegeti, az otromba budapesti sajtóval veszi fel a küzdelmet. Utaik azonban rövid tevékenység után másféle irányt vesznek.

Prohászka lesújtva állapítja meg, hogy kevés a magyar papokban a lelkeség, nem imádkoznak, nem látszik meg rajtuk, hogy az Evangéliumban, Krisztus szellemébe valamennyire behatoltak volna. E baj még nagyobb arányokban tárul ki a világiaknál: szólamokat emlegetnek, magasztalják a vívmányokat és becsempészik az erkölcsi romlást elveikkel is meg életükkel is a magyar társadalomba. A szentség keresője nagy lelki

megindulást talál a földhözragadt haldokló esztergomi fiatal anyában meg az ondavai vámosban. Prohászka figyelő szemmel utazik, olvassa az újabb írókat, érzésvilága nagyszerű felfogó képességgel hatol be nemzedékének panaszaiiba. A lelki ember mellett felébred benne a művész. Lassanként észreveszi, miképp lehet a hitetlen világot tökéletes biztonsággal zavarba hozni. Egyszerűen szemére kell vetni, hogy külső gazdagodása mellett koldussá tette sajátmagát. A háború alatt egy budapesti könyvtáros körkérdest intézett az ünnepeltebb magyarokhoz, mondják meg, milyen könyvek gyakoroltak rájuk mély és tartós hatást. Prohászka válaszában több szerzőt is megnevez, s közöttük van Nietzsche, azzal a megjegyzéssel: ellentmondást váltva ki. S hol volt ez az ellentmondás? Ott, hogy ő nem Nietzsche alaptalan emberi nagyozását fogadta el, hanem az Evangéliumban kereste az erős és szép, a mélybenéző és termékeny emberi élet titkát. Két legjobb munkája „Az Elmélkedések az Evangéliumról” és a „Diadalmas világnézet” ezt az alapélményt magyarázza. Az akkori időkben a hitvédelem, helyesebben talán: a keresztény életéről való hatalmas tanúságtétel e szempontja újnak tetszett, mert a szokásos módszerektől eltért. Ma Prohászka eljárását kidolgozottabban és elmélyítve, döntő jelentőségűnek ismerjük el. A személyes kiteljesedés vágya és a magasabb ajándékok felajánlása Isten részéről megragadja a ki nem elégült embereket. Különösen olyan időkben, amikor közönséges erőinkre támaszkodó törekvések elégtelennek bizonyultak. Az igazi hatáshoz azonban nem elegendő a magában véve nehéz gondolat ismételtetése. A győzelem akkor biztos, amidőn hirdetője az életével is megmutatja ezt a rendeltetést. Prohászka e kettős feladatot teljesítette. Hirdette, hogy van magasabb hivatásunk és magát nyújtotta például. A magyarok hamar megindultak. Legyőzte őket az a férfiú, aki kiváló adományokkal volt felruházva, tudós és művész volt egyszemélyben, a világ szépségeit élvezni tudta, szíve telve volt csodálatos megindulásokkal és mégis azt vallotta, azt mutatta, hogy nagyságát a Krisztussal való egyesülésből szerezte. Ennek a lelki kincsnek rendelte alá minden más képességét. Nyisztor igen helyesen látja, hogy valójában *apostol volt*. Apostol abban az értelemben, hogy feladatát úgy fogta fel, mint tanúságtételt az Isten Fiának közöttünk való megjelenéséről. Ennek a hatásnak érzékelhető megnyilatkozását, sajátságait és vonzóerejét egyéni emlékek alapján Nyisztor jobban leírja, mint akárki más eddig. Előadja, hogy az egyházi szónoklás lelki hatásához szükséges valamiképp megérezni az ige hirdetőjében az Isten emberét. S ez a különös megérzés Prohászka szavaira felébredt. „Aki egyszer is meghallgatta a szónokló Prohászkat, annak ez volt a benyomása róla. Az a széptartású férfias alak, amelyet sem büszkeség, sem alázat, sem siker, sem népszerűség-hajhászat nem kezdett ki; az az értelmet sugárzó, egyenesen átszemlélt fej és arc, amelyen egy diadalmas világnézet tüzei égtek; az a mélyzengésű, árnyalatokban tobzódó hang, amely gondolatait és érzelmeit szinte

megzenésítette; az a láthatatlan, de mégis megérzett felsőbb légkör, amit megjelenése a szószéken keltett, — mindez együttvéve volt, amivel Prohászka szónoki mesterkedések nélkül hallgatóit megejtette és elbűvölte“. Az író Prohászkról mondott ítélete is rámutat arra, hogy a nagy püspökben az író is apostol maradt. „De ha már az is mélységesen megfogta a magyar lelket, amit Prohászka írt, ezt az elbűvölést csak fokozta és az elragadtatásig emelte az, ahogyan Prohászka írt! A nyelv, a stílus, amely tollából zuhogó áradattal, az ihlet természetes könnyedségével folyt, nem volt az a bizonyos átlagos szép stílus, jól kiírt és fordulatós próza, hanem tüzes lélekáradás, egy zseni, vátesz, költő és misztikus csodálatosan finom, egyéni és magához hangolt szimfóniája, amely mindenkit megejtett és magával ragadott.“ Csakugyan így van a nagy püspöknél: belső tűz és eredetiség uralkodik lelkében, ezt a forrongást fejezi ki közvetlenül az írásművészet kidolgozott szabályainak a követése nélkül. Érezni lehet, hogy a gondolat hirtelen villant fel nála, a születés pillanatában papírra kerül, a kapcsolat inkább a képben és az egymásba fűződő megindultságokban van, nem a szavak gondos összeszövésében. Bizonyos tekintetben az idő el is haladt Prohászka íróművészete felett. Ma nehéz egyforma érdeklődéssel követnünk azt az egybefoglaló törekvést, amellyel nála természettudományt, bölcseletet, hitvallást, művészi élményt együttesen kapunk. Az olvasónak érzékkel kell bírnia és felfedeznie, hogy Prohászka a lelket akarja Isten közelébe emelni. Többre kívánja elvezetni, mint amire magától eljuthat, vagy amit a ma annyira magasztalt társadalmi hatásoktól várni lehet. A keresztény rendeltetésről nyújtott tanúság viszont ma is eleven Prohászkanál, elevenebb mint a múltban bármikor. Senki soha nem ígért annyit az embereknek, és senki soha ígéretei folytán úgy nem csalt és nem ejtett elégedetlenségbe másokat, mint a kommunizmus. Az elterpeszkedő, élvező kommunizmus nevetséges látvány volna, ha nem maradna ugyanakkor hazug, nemtelen és gonosz. Ezzel az emberontással szemben ismét Prohászkaéhoz nyúlhatunk vissza. Hadd szóljon ő arról, miképp lehet és kell nekünk szárnyalnunk és tisztulnunk az evangéliumi légkörben.

S most tekintsünk még *Bangha* apostolkodásának is a mélyére. A nagyon egyforma kezdet után külön utak. *Bangha* nem volt a nagy, az eredeti élmények embere. Újítók, érzékeny, elégedetlenkedő, kereső elmék nem hatottak reá sohasem. Az átlagos emberekkel érzett, a világosságot szerette, azt élvezte. Sokszor elmagyarázta, hogy amit mások kerülgetve, tapogatózva, kísérletezve próbálnak elmondani, azt ő egyszerre világosan tudja kifejezni. Tanulmányait már azzal az érdeklődéssel kísérte, hogyan lehetne mindezt a magyarakhoz is eljuttatni, akik szűköös hasznosításukban csak azt keresik, ami közvetlenül a konyhára is hoz valamit. A kor hatása alatt, büszkélkedés érdekéből, nagyotmondó szándékából, párthűségből vagy elfogultságból állítanak fel szempontokat s szerintük döntenek

fontos kérdésekben. A tetszelgő és felelőtlen nagyotmondásnak e mellett kivételesen kedvezett a század első évtizede. A sajtó és könyvkiadás emelkedőben volt, új áramlatok érkeztek hozzánk, a nyelv eljutott a könnyed és tetszetős kifejezőmódokhoz, az alanyiség divatját élte. Nyisztor példákat említ s ezek jól éreztetik, mennyire messzire mentek felelős férfiak könnyelmű vélemények egyszerű odadobásával. Mit lehetett akkor várni az újságíróktól? Bangha megkezdve munkáját Budapesten, ezzel a hányavetiséggel találkozott. Tehetsége folytán érezte, hogy könnyen tudna válaszolni ezeknek az okoskodóknak! Soha nem homályosult el elméjében az sem, hogy rendje és hivatása révén elsősorban a hit védelmére és terjesztésére kell képességét fordítania. Hamar eldöntötte, mit fog tenni: konferencia-sorozatot indít. Munka közben érte őt egy újabb tapasztalat, amelyet később gyakran megemlített. Az újszövetségi kutatás során egyre újabb és újabb alakban jelentkező Krisztus-kérdést akarta ismertetni. A Fővárosi Könyvtárba is elment, hogy utána nézzen olyan könyveknek, amelyek esetleg néhány magyar olvasó kezébe kerülhetek. S mit talált? A sokat magasztalt Szabó Ervin vezetése alatt e könyvtárban nem volt egyetlen komoly munka sem a Krisztus-kérdésről. A katolikus szerzőket még hírből sem ismerték, ellenben mint komoly tudományosságot tálták neki oda Binet-Sanglé nevű francia szerzőnek gyatra munkáját: La folie de Jésus. Később még bővültek tapasztalatai. Megismerte, hogy bizonyos körökben csak az ú. n. természet tudományos gondolkodás számított elfogadhatónak, s olvashatott ilyen szellemű durvaságokat újságokban. Egyszerre meglátta, milyen feladatok állanak itt előtte. Tanulmányait jól elvégezte és világos volt előtte, hogy sem a skolasztikus filozófiának, sem a katolikus teológiának szempontjait, kiindulásait, annyi gondos és részleges vita után kifomálódott megállapításait egy csöpp felelősséggel nem lett volna szabad úgy kezelni, ahogy egyes magyar körök tették. Amit 1920-ig elkezdett és esetleg be is végzett, azt mind ezen első lelkesedése folytán cselekedte. Könyveket adott ki, megalapította a Magyar Kultúrát, elkezdte a keresetény napisajtó szervezésének nagy művét, e mellett lelkes gárdát gyűjtött maga köré s buzgólkodott, hogy a fővárosi lelkipásztorkodás alkalmazkodjék az új időkhez. Később sem hagyott fel ezzel az irányzattal. Legfeljebb újabb veszélyeket vett észre, újabb fogyatkozásokat a katolikus gondolkodásban és gyarkorlati munkákban. A szó hatalmasan és megnyerően folyt ajkáról, tolla könnyedén működött. Néha talán gyorsan és szenvedéllyel dobta magát valamelyik területre, de mindig jó szándékkal, mindig a lelkek javára tekintve, mindig sejtve azt veszélyt, amely legfenyegetőbbnek látszott. Akik közelről ismerték őt, megcsodálhatták, hogy hírnév és megbecsülés magaslatán hogyan töltött el forró nyári délutánokat a Horánszky-utcai ház egyik felső emeletén, parányi kis szobában, javítva kéziratokat. Mivel könnyen dolgozott, nem adott magának számot arról, hogy szervezetét túlfeszíti a sok munkával. Ebből

származhatott, hogy néha csak saját magának írt, csak azt mondotta, amit hirtelen a teológia vagy erkölcstan alapján válaszolni lehetett, nem bontogatta szét értelmi és érzelmi összetevőkre a kérdéseket. Vannak azonban lapjai és írásai, fiatalkorból ugyanúgy mint korai öregsége idejéből, amelyek mindig szépek, meggyőzőek maradnak és valami hódító emberi bölcseséget, finom lelkiületet és nagy erkölcsi érzéket fejeznek ki. Nyisztor szemében lelkes lovasroham vezetője volt, ebben a küzdelemben áldozta fel teljesen önmagát.

Tóth Tihamér különbözik a két óriástól. Nem ömlő, áradó könnyed tehetségével, hanem szorgalmával munkálkodik. De úgy, hogy mégis megfelelt kora nagy szükségleteinek. Tanulmányai során ő is jól felkészül, biztos érzékeléssel gyakorolja magát, hogy a környező emberekhez, fiatalokhoz és felnőttekhez szólni tudjon. A háború idején volt katonalelkész. Kitűnő alkalom, hogy mások értékeit, és gyengeségeit megismerje. Sokat forgat könyveket is és azt kutatja bennük, miképp lehet a világháború utáni időkben a katolikus hitet és életet közelebb vinni a hívekhez. A módszeres felkészültségben és a szorgalomban nincs nála semmi fogyatkozás. A rádió szinte az ő számára jött létre. Időre kiszámított, széles hallgatóságnak szóló, világosan és könnyen folyó szentbeszédet kérnek tőle. Mintaszerűen megfelelt a feladatának. Más országok neves rádió szónokai mellett is övé az elsőség. Nemcsak Párizsról beszél, mint P. Lhande, nem annyira egyéni és viaskodó és tétovázó, mint a német Lippert. Kedvesen és hasznosan tanít, cseveg, nem fáraszt és mégis mindenki gazdagodva csavarja le rádiókészülékét. A szorosan vett magyar katolikus élet pedig különösen sokat köszönhet neki. 1920 után lépett fel a nyilvánosság előtt. A körülmények kedveztek a vallásos buzgóságnak. Prohászka és Bangha elvégezték a nagy áttörést, de szerteszét az országban még sok volt a tanácstalanság, a tétova elme. Nem sejtették, hogy hová tartoznak s ha keresztények akartak is lenni vágyban, buzgóságban, pontosan nem tudják, mi is az a kereszténység. Ezeket nevelte, világosította fel, nemesítette Tóth Tihamér. Nélküle nem jutottunk volna oda, ahol voltunk. Szívesen megemlétenők, hogy mellette még mások is tudatosan és felkészülten végezték azt, amit ő tett. Mennyire szükség lett volna ilyesmire? De a többiek nem egyszer bizony elveszítették a komolyságot, elhanyagolták a felkészültséget. Az oktató, nevelő, építő szentbeszédéből így lettek nagyon alkalomszerű buzdítások vagy viták. Nem a magukbaszállásra segítették az embereket, hanem az utcák és egyesületek vitáit folytatták velük. Ha többet és jobban tanítottak volna, bizonyára nagyobb eredményt érnek el s talán még maig is több hatásuk volna. Tóth Tihamér a jövőre is példakép! Ahogy az idők alakulnak és az Egyház élete a mai hatások között megindul, arra kell gondolnunk, hogy a közelgő új helyzet papjától ezt a rendszeres, állandó, jól átgondolt munkát kívánja. Azt az igazi lelkipásztort várja, aki számotvet a bajokkal,

megismeri híveit, végiggondolja, miképp lehet gondjaik, vágyaik, hibáik és elfogultságaik között is meggyőzően elvinni közéljük az evangéliumot.

Végezetül néhány megjegyzést teszünk a könyv egyik-másik adatára. Az elkeresztelés kérdésében jó tudnunk, hogy a hatóságok szerették volna csendben eltemetni a kérdést. A Kúria maga hozott egy döntést, amely úgy szólt, hogy a puszta elkeresztelés meg nem kifogásolható, mert a keresztséggel a megkeresztelt nem válik a katolikus Egyház tagjává, hanem csak az egyetemes keresztény Egyházba nyer felvételt. Rómában ezt az állítást nem fogadták el. Így lett az ellentét súlyossá. Ebben a helyzetben kérték Vaszary Kolos kinevezését, aki Rómával is megbeszélte a kérdést. Ott alakult ki a felfogás, hogy a meglevő kényszerállapot helyett törvény útján a szülők szabad rendelkezésének is helyet kell adni reverzálisok formájában. — A Zászlónk szerkesztői között Izsóf Alajos oldalán említve van Sebők Zsigmond. Sebők Zsigmond írt ifjúsági könyveket, a Tányértalpu koma kötetei tőle számaznak, de a Zászlónkkal soha összekötetésben nem állt. A Zászlónk derék munkatársa, Sebők Imre pap volt, budapesti tanár. Ő írta az „Öt világrészen keresztül“ c. nagyon érdekes művet, tőle van az „Én naplóm“ c. kedves diáktörténet. Ernst Sándor még a második világháború kitörése előtt meghalt. Marczell Mihály könyvének címe: A bontakozó élet, nem pedig Serdülő élet.

Ismeretünk hosszúra nyúlt. Ám ezzel is bizonyítjuk, mennyire érdemes volt a könyvet elolvasni s milyen jól tette Nyisztor Zoltán, hogy emlékeit közrebocsátotta. A multról szól, de nemcsak a multnak. Az emlékek mellett megindul a szellem munkája. Keressük, mi volt a jó és hol estek még hibák. Újra gondolkodni kezdünk azon, vajon megteremtett és megőrzött kincseket nem szórtunk-e szét könnyelműen? Magunkban kérjük, vajon nagy magyar apostoloktól, más népek között, más körülmények közé jutva, nem tudnánk mi még tanulni? Csak akkor találjuk meg önmagunkat, ha rájövünk, kiknek köszönhetjük azt, ami bennünk jó. Gyönyörű munkát végzett Nyisztor Zoltán azáltal, hogy a magyar katolikus világiakat és papokat ilyen tökéletesebb önismeretre segítette.

Franciaországból írja Szt. Angela egyik magyar leánya:

Valami sajátságosan új, természetfeletti örömet hoz számomra a Magyar Papi Egység minden egyes száma, mert más-más oldalról mutatja be azt a változatosan gazdag keresztény lelkiséget, mely Szt. István óta kivirágzott hazai földünkön, a négy folyó partján. — Kitünő gondolat volt Pázmány Péter lelkiségének egy külön számot szentelni. Éppen most feleleveníteni nemes egyéniségét, amikor Egyházunk kebelében ugyanazok a törekvések dolgoznak, mint amelyek a nagy bíborosunk lelkét foglalkoztatták: 350 évvel ezelőtt! Csupán a keret nagyobbodott azóta.

Napi imáimmal fizetek a Magyar Papi Egység-ért, kérve a jó Isten bőséges áldását főtisztelendő Atyámra és kedves munkatársaira.

M. Evangélista

SZÉLJEGYZETEK AZ ISTENÉRVEK PROBLÉMÁJÁHOZ

J. H. *Newman* írja valahol, hogy soha, egy percig se tudott kételkedni Isten létezésében. Olyan bizonyos Isten valós létéről, mint önmaga létezéséről. *Newman* szavahihető ember. Nagy tekintélye, példás élete, abszolút őszintesége áll jól szavai igazságáért. A neves angol bíboros szavaiban nyoma sincs a deizmus öntelt bizalmi mámorának. A deisták szerint Isten létezése a legbiztosabb, tudományosan a legjobban bebizonyított igazság (XVIII. sz.).

Ma a másik végét korát éljük: semmi sem biztos, még önmagunk világa sem, érzelmeink, képzeletünk, fogalmaink se biztosak egészen. Isten a legkevésbé az. (Most szándékosan nem szólunk azokról a jó-hiszemű, együgyű vagy fanatikus keresztényekről, akik gondolkodás nélkül, vakon, az egyistenhit keresztes hadjáratát akarják megvívni a rendelkezésükre álló minden erkölcsös és erkölcstelen eszközzel a Sátán és „csatlósai“, a pogányok, a hitetlenek ellen.) Még szerencséseknek mondhatjuk azt, aki érzelmileg, a művész, a költő vagy misztikus érzékenységgel „megérzi“, megszimatozza, megtapasztalja az isteni jelenvalóságot önmagában és a mindenségben. Akinek ez se adatott meg, be kell érnie az anyag, a test, a hús, a harc tudományos-történelmileg kimutatható, igazolható egyedüli valóság bizonyosságával.

Ezek szerint lejárt az istenérvek kora. *Kant* porrá zúzta a klasszikus istenérvek „bizonyító“ erejét. Azóta legfeljebb ha a katolikus filozófusok és teológusok ragaszkodtak még makacsul, becsületből a régi istenérvekhez (*Hector Hawton: Philosophy for pleasure. Adventure in Ideas, 1959*).

Nem tagadhatjuk, volt idő, amikor ideges feszélyezettség lett úrrá a társaságon, ha valaki véletlenül erre a témára terelte a szót. Isten sokáig nem volt szalonképes tudományos körökben. Sok helyen még ma is így van. *Teilhard de Chardin* érdeme többek közt, hogy kimutatta ennek a feszélyezett gátlásnak az alaptalanságát, sőt kimondottan tudománytalan jellegét.

Plátó

Az istenérv problémája úgy látszik nem új a történelemben. Már Szokrátesz és Plátó korában is aktuális volt. Legalább is Görögországban ismerték. Ott, az értelem szülőföldjén, merült fel először tudományos körökben Isten létének bizonyítása, vagyis jobban mondva a vele járó problémák bonyodalma. Plátó „*Nomoi*“ (Törvények) című művében talál-

juk meg a „status quaestionis“-t. E szerint három nézet van elterjedve az istenekkel (vagy Istennel) kapcsolatban (A félreértés elkerülése végett: Plátó meglehetősen pongyolán bánik az „istenek“ és „Isten“ szóval. Hol többszámban, hol egyszámban használja. A perdöntő, nagy kérdések konklúziójában azonban legtöbbször az egyszámot alkalmazza): egyesek megvetően, gúnyos mosollyal intézik el a kérdést: az isten(ek) kitalált mese. Emberekiszülte dajkamese. Se többszámban, se egyszámban nem létezik az istenség. *Mások* óvatosabbak: nem tagadják Isten létezését, csak elszigetelik őket légmentesen az Olympus felhős berkeibe. Az az istenek államilag védett területe, nagy, szent, nemzeti reservoir-já. Ott élnek a boldog, büszke istenek. Az emberek erénye-bűne vajmi keveset érdekli őket. Az erkölcs világába nem avatkoznak. Hogy is szennyeznék be magukat a föld és emberek mocskával? Az emberek lássák, mire vergődnek erőlködésükkel, mit aratnak bűnös kilengésükkel. Ismét mások fontoskodva tudni vélik: igenis vannak istenek, s nemcsak vannak, parancsolnak, jutalmaznak, büntetnek is, kinek-kinek az élete és cselekedetei szerint. De azért nem kell túlságosan szívre venni az isteni igazságot. Arra valók az áldozatok, az imák, a körmenetek, vezeklés, böjt, fogadalom, templomok látogatása s miegymás, hogy engeszteljük, magunk felé hajlítsuk őket, ha netán haragjukat érdemeltük volna. Ha meg egyenes úton nem jutunk dűlőre velük, hát varázslással, babonával, fenyegetéssel, jámbor csalásokkal mégiscsak megteszik akaratomkat. Csak érteni kell a módját . . .

Plátónak ez a higgadt, tárgyilagos leírása meglepően ráillik *az emberiség mai állapotára is*. Az emberiség egy jó részére, ha ugyan nem a nagyobbik részére. Ma is vannak szép számmal ateisták, istentagadók, gúnyolódók, jobbantudók: a tudomány feleslegessé tette az isteneket. Nincs Isten, nem kell vallás. Aztán ott vannak a deisták, az ésszel hívők. Istenük a Fogalom, az Eszme, természetet mozgó nagy, titokzatos Erő, Energia a dolgok végső Oka, Alapja, stb. Ebben ki is merül az Isten szerepe. Az erkölcstanba már nincs semmi beleszólása. Ez kizárólag az emberek, az állam dolga. Következésképpen a vallás luxus. Nincs rá szükség. Egyházra sem. Ha mégis van vallás, az nem Isten miatt, hanem kizárólag a magunk vigasztalására. A tudatlanok, az együgyűek csoportja meg (sajnos ilyenekben sincs hiány az istenhívők táborában) konokul hiszi, hogy holmi tömjénfüsttel, gyertyákkal, zarándoklattel, ájtatossági gyakorlatokkal s más egyébvel el lehet altatni az isteni igazságérzetet, meg lehet fordítani az isteni szent akaratot, akkor is, ha nem akarunk komolyan leszámolni a bűnökkel.

Plátó felelete erre az, amit az istenhívők ma nagyjából vallanak és tudnak. A *Biblia* még bővebben megmagyarázza Plátó megoldását, *kiegészíti*, a gyakorlatba átülteti: igenis van Isten (nem istenek, hanem egy Isten); igenis törődik az emberekkel, sőt minden egyes emberrel külön-külön; csak benne, az Ő szent akaratában van értelme a jónak, erénynek. Csak Benne értjük a rosszat, a bűnt. Ő az erkölcsi rend mérőőnya

és garanciája. Végül pedig: Isten szent és igazságos, végtelen, tökéletes: nincs szüksége a mi szegényes áldozatunkra, dicsőítő, magasztaló hódolatunkra: se becsapni nem lehet Őt, se Ő minket soha meg nem csalhat. Kinek-kinek a cselekedetei, szíve szerint fizet meg. Istenhez mindenek előtt hittel, bizalommal, alázattal, megtört szívvel, tiszta szándékkal kell közeledni. Ez az igazi vallásosság.

A probléma gyökerét nem annyira Isten létében vagy nem létében kell keresni, mint inkább *Isten megismerésében*. A többi ezen alapszik. Ettől függ a jó és rossz dilemmája, ettől a vallás létjogosultsága, szükségessége, lényege.

Megint Plátónak adjuk át a szót. A sok fontos dolog között különösen kettőt kell kiemelnünk, mondja Plátó a már említett „Nomoi” című művében. S e két dolog a legfontosabb az ismeret és cselekedet világában. Először: helyesen gondolkodni Istenről: hibátlan, helyes istenfogalommal, istenismerettel bírni. Másodszor pedig: ennek az ismeretnek megfelelően élni, cselekedni. Plátó ezzel az egy szavával többet és nagyobbbat mondott, mint a görög filozófusok együttvéve, sőt akkorát, hogy maguknak a keresztény filozófusoknak is nehéz volna ennél nagyobbbat mondani a kinyilatkoztatás nélkül ilyen rövid mondatban.

Ezen figyelemreméltó bevezetés után Plátó belekezd Isten létének bizonyításába. De rögtön mentegetni kezdi magát, mintha nem egy nemes ügy szószólója, hanem valami szégyelni való per ügyvédje lenne. A dolog azonban nem így áll. Plátó, a nagy filozófus, szégyenli, hogy ember létére, filozófus létére az Isten ügyvédjének szerepére vállalkozott. Először azért, mert ebben a szerepben ott lappang az emberek egy részének rejtett vagy nyílt kételkedése Istennel szemben. Ezt pedig nem gyerekjáték tiszta lélekkel, ártatlan jóhiszeműséggel kimagyarázni. Másodszor meg azért, mivel ilyen magától érthetődő igazságot kell bizonyítania. Görög és barbár egyaránt ismeri az Istent: mi szükség hát Isten létezésének bizonyítására? — Plátó érzékeny önérzetessége, szemérmes húzódkodása bizony nem egy túlbuzgó apologétáknak intő példaképül szolgálhatna.

Plátó következő megjegyzése meg biztosan megérdemelne egy egész traktátust a teológiai könyvekben. „Ugyan ki képes megőrizni nyugalmat és lélekjelenlétét, — tárgyilagosan, józan ítélőképességét, — ha Isten létezésének bizonyítására szólítják fel? Ki tudja magát türtőztetni, ki ne fordulna el irtózó gyűlölettel azoktól, akik érvcsinálásra kényszerítik az embert? (Nomoi, 887, c) Az embernek önkénytelenül is az a benyomása, hogy mintha Plátó erősebben és szilárdabban hitt volna Isten létezésében, mint az istenelvek jogosultságában, „abszolút” meggyőző vagy akárcsak elégségesen bizonyító erejében . . .

Csak ez után a finom lélektani kitérés után kezd bele Plátó Isten bizonyításába, — aránylag röviden végez vele, — majd rátér a probléma velejének tárgyalásába, ti. Isten lényegének, az isteni tulajdonságoknak csodálatosan szemléletes leírására. Sz. Ágoston sohase bánta meg, hogy

fiatal korában beleszeretett Plátóba. Még öreg korában is szívesen lapozgatott a mester könyveiben.

Nos, Plátó óta nem sokat változott a „status quaestionis“. A zsidók nem ide tartoznak. Ők nem filozófiával érvelnek, — ha ugyan érvelnek, — hanem theophániákkal. Minket azonban most az istenérvek érdekelnek . . .

Szent Pál és a teológusok

Szent Pál jól ismerte, mire képes az emberi elme istenismeret dolgában. Ő azonban nem az istenérvek metafizikai jogosultsága vagy bizonyossági foka mellett tör palcát, hanem csak a tényt szögezi le, miszerint az emberek kinyilatkoztatás nélkül is képesek eljutni — aminthogy „de facto“ sokan el is jutottak és jutnak ma is — az egy Isten ismeretére. Szent Pált nem szabad filozófiai argumentumnak kisajátítani. Pál jeles szövegének súlypontja nem az Isten létezésének bizonyításán nyugszik. A pogányok, bár felismerték az Istent, mégsem adták meg neki az Istennek kijáró tiszteletet: ezen van a főhangsúly.

Az apologéták, az *egyházatyák* meg a Szentírásra és a pogány filozófusokra fognak majd hivatkozni, anélkül, hogy eszükbe jutna az istenérvek helyességéről vagy kényszerítő erejéről gondolkozni. Ném annyira Isten létezésének bizonyítására törekszenek, mint inkább a helyes istenfogalom szabatos kidolgozására.

Túlzás nélkül elmondhatjuk: szent *Anzelm* az első, aki nagyszabású istenérven törte a fejét. Ám az utókor nem érzi magát kötelezve Anzelm bravúros istenérvének elfogadására.

Aquinói szent Tamás szolgáltatja a kész istenérveket megszokott világosságával. Ezzel azonban hosszú hagyománnyal szakított. Aristotelesből érvel. Pedig Plátó tanítványa egészen más utakon jutott az Első Mozgató birtokába. Szent Tamás és a keresztény (meg a mohamedán) filozófusok jól ismerik Istent. A filozófus született kíváncsiságát, tudásszomját akarják kielégíteni, a posteriori érvelésükkel. Amellett apologetikai indítóokok vezették őket.

A keresztény filozófus hasonló ahhoz az emberhez, akit helikopterrel repítettek a Mont Blanc csúcsára. Az „ő közreműködése“ csak annyiban állt, hogy engedte magát odavinni. Talán maga is vágyódott oda. A tény azonban nem változik: mások teljesítették kérését. Más erőknak, rajta kívüli okoknak köszönheti a szép panorámát.

A keresztény tudós, teológus, hívő ember a Szentírás, az Egyház, a kinyilatkoztatás helikopterén ülve emelkedik fel Isten Hegyére. Ez nem az ő érdeme és ereje jutalma. A kegyelem műve.

Tegyük fel, hogy az ilyen módon csúcsot ért ember kíváncsian letekint a nagy hegy tetejéről a völgybe, a lenti világba. Eleinte csodálkozik, szörnyülködik a mélységek, alacsony, lapos helyek kontrasztján. És lassan belenyugszik állapotába. Megelégedett. Vagy talán lenézően kezd el

gondolkozni a lent maradottakon, a lapos föld kicsi, hitvány lakóin. Türelmetlenül kérdi, miért nincs mindenki a csúcson, ahol ő van. És elítéli a lentieket. Máskor meg ellenállhatatlan vágy gerjedez szívében: szeretne leereszkedni a völgybe, szeretné megkísérelni, fel lehet-e jönni a hegyre onnan letről, egészen letről, a hegy lábától, minden külső segítség nélkül, emberi erővel, önnön erejéből, hegyet mászva. Félig kíváncsiság vezeti. Vagy talán a becsvágy dolgozik benne. Máskor meg a lent lakók miatt szeretne erre a kalandra vállalkozni. Ha neki sikerül helikopter nélkül felkapaszkodnia a hegyre, azoknak se lehetetlen az út. Be akarja bizonyítani nekik, az egész világnak: hívőknek és hitetleneknek egyaránt, a már fönt lévőeknek s a még lent lakóknak — a halál árnyékában sanyúlódóknak — a hegymászás lehetőségét. — Ez jelképesen az istenérvek történeti és lélektani háttere a keresztények, az istenhívők esetében. Ők felülről nézik a problémát. Ők nem kételkednek a hegy csúcsában. Anzelm és vele együtt sokan le sem szálltak a hegyről. Csak ott fenn disputáltak szokatlan szellemességgel a hegyre jutás lehetőségeiről. Szent Tamásék már megpróbáltak leereszkedni, de ők se tették meg gyalog az egész utat. Részlményeiket alkalmazták, kiterjesztették az egész útra; ügyes szillogizmusokkal, dedukciókkal, analógiákkal s más efféle furfangos okoskodással hidalták át a keresztény és pogány közti különbséget.

A pogányok, a hitetlenek, akik még nem ismerik Istent, fordított helyzetben vannak. Ők még nem voltak fenn a csúcson. A csúcsot nem lehet jól látni innen letről. Azt felhők takarják. Ha meg derűs az ég, akkor olyan magasan fúródik bele a magasságokba, hogy a szem nem követheti gyenge tekintetével. A lejöttek beszéde nem szükségképpen meggyőző. Már csak azért sem, mert ha egyszer leszáll valaki onnan felülről, semmiben sem különbözik — legalább is külsőleg nem — a völgy lakósaiktól. Bizonyítékot meg nem lehet onnan felülről magával hozni az embernek. Fényképek nem léteznek a szellem világában, tapintható, fogható, látható, érzékelhető, megmérhető, ellenőrizhető tárgyi bizonyíték sincs még csak egy se. Szavakban, bizonyítékban nincs hiány, a bökkenő csak az, hogy Őt magát, az Istent nem lehet megmutatni. Ha együtt mennének, megbizonyosodhatnának a hívők szavainak igazságáról. A nehézség azonban ott van, hogy ha le is száll valaki nagy kegyesen, kivételképpen a hegyről, — s azt se mindig a logika természetes útjain teszi, — felmenni mindenképpen a hit, a kinyilatkoztatás kényelmes szárnyaival megy. Szinte nincs senki, aki keresztény türelemmel, igazi emberbaráti szeretettel és a hegyi vezető kitartásával, ügyességével tudná, merné, akarná kalauzolni a kereső pogányokat, eltévedt hitetleneket. Legtöbbször csak hitegetik, nagyokat ígérgetnek, útközben elpártolnak, előrefutnak, türelmüket eleméztik s nem egyszer magukra hagyják a tétovázó kishitűeket. Máskor meg éles megjegyzésekkel leckéztetik, fenyegető, lesújtó ítélezéssel riasztják el a gyenge, ingadozó kapaszkodókat.

Arisztotelesz

Arisztotelesz volt az első híres filozófus, akinek sikerült először felmászni egész a csúcsig, egyedül az ész, a logika lábain. Neki nem voltak előre bebiztosított, érinthetetlen igazságai, elvei Istenre vonatkozólag. Nem akart semmit se „bizonyítani“. Nem vezették apologétikus célkitűzések. Csak egyszerűen ment, egyre feljebb a nyitva álló úton. A logika, a teremtmények, a rend, az okozatok lépcsőit követve, makacs kitartással. Arisztotelesz konklúziója a legtermészetesebb konklúzió a világon, talán éppen azért, mert nem előre tudott, nem feltételezett, nem akart zárókö lenni az okoskodás körörszás ablakán. Annyira logikus, annyira természetes, hogy még a fölfedezés izgalma is hiányzik belőle. Viszont tárgyilagos. Senki se volt eddig higgadtabb, tárgyilagosabb Arisztotelesznél istenérv dolgában. Ezt A. N. Whitehead is csodálkozva elismeri.

Sz. Tamás őt s nem Plátót választotta kiindulópontnak. Mégis nagy a különbség Tamás és Arisztotelesz érvelése között. Arisztotelesz számára a legnagyobb meglepetés nem annyira az Első Mozgató felfedezése lett volna, hanem az út, a mód, ahogy Tamás és társai oda jutottak, feltéve, hogy ott a célban összetalálkoztak volna a keresztény, hívő filozófusokkal. Tamásék már „in possessione“ voltak a hit és kinyilatkoztatás erejéből. Sz. Tamást viszont Arisztotelesz teljesítménye lepte volna meg a szenzáció erejével, ha a hit látomásából hirtelen előbukkant volna a görög filozófus 12 fejezetes *Metafizikájával*. Később szent Tamás is megtanulta, — először csak Páltól tudta, — mint lehet az ész létráján Istent megközelíteni a Szentírás karfája nélkül is, de Arisztoteleszben találta meg először az igazoló példát. — Két világ, két út: egy eredmény. Mégis más.

Szent Tamás

Sz. Tamás egyébként rendkívül óvatos. Isten bizonyításának öt útját is felsorolja a *Summa Theologica*-ban, de a *Summa contra Gentes*-ben nem mulasztja el a nagy fundamentális igazságot leszögezni: Isten mindig több annál, amit Róla gondolni vagy mondani tudunk. Egy hasonlat, egy érv se képes még csak megközelítően sem kimutatni, abszolút erejű, az értelmet kényszerítő bizonyossággal elélni Isten valóságát. Mégis épületes, hasznos az effajta erőlködés: mármint Istenről beszélgetni, vele érvelni, föltéve, hogy nem kérkedünk a teljes megértés vagy a biztos igazolás hamis győzelmével (*Sum. c. g. I, 1, 8*).

Kommunista vezérből katolikussá lett *Douglas Heydének* — 8 éven át az angol kommunista párt lapjának, a *Daily Worker*-nek volt a szerkesztője, — igaza van, mikor ezt írja: Sz. Tamás 5 istenérve megcáfolatlan ugyan, de nem képes Istent elevenné tenni. Azaz nem képes hitet adni a hitetlennek. Ezt Tamás is ellentmondás nélkül aláírta volna. Arisztotelesz istenérve csakúgy, mint Tamás 5 útja, sem nem tudja, sem nem akarja a hitet pótolni. Csak útjelzők, útmutatók az istenkeresés

úttalan útjain. — Hegel istenére még ez sem áll: nemcsak hogy nem eleven, nem egyéb az abszolút Fogalomnál (ha ugyan van ilyesmi a létezők világában), sőt egyenesen bálvány, az ész desztillált bálványképe.

Leibniz óta divat a keresztény apologéták és teológusok között Isten ügyvédjét játszani. (Leibniztől való a „teodicea“ elnevezés. Ez szószerint istenvédelmet jelent). Ebben jórészt az ateisták a bűnösök. Ők csábították rá a keresztényeket az „érvcsinálásra“. De talán az istenhívők sem egészen ártatlanok: miért engedték magukat olyan könnyen belerántani ebbe az emberfeletti kalandba?

Leibniz klasszikus megfogalmazásában az istenérvek az elégséges ok elvén nyugszanak. Az elégséges elv (ratio sufficiens) principiuma magától érthető igazság. Mindenesetre vele áll vagy bukik az istenérvek jogosultsága és bizonyító ereje.

Kant erre csak ennyit szólt: igen, a tapasztalat, az érzékek világában érvényes ez az elv, már mint az elégséges ok elve. A probléma azonban nem itt van, hanem az átmenetben. *Kant* szerint a tapasztalat, az érzékek világából kölcsönzött tényekből bizonyítani Isten létezését nem igaz eljárás. Tilos átmenet, önkényes átugrás a tapasztalat világából a tapasztalatfeletti világba. Isten nem a tapasztalati valóság egyik vagy másik jelensége, hanem egy egészen más valóság. *Kant* ezzel nem Isten létét tagadja, — ebben egy percig sem kételkedett, — hanem csak az elégséges okon alapuló istenérv metafizikai bizonyító erejét kérdőjelezi meg. És nem egészen ok nélkül. Ő is elismeri azonban, hogy az elégséges ok principiumán alapuló istenérv a legjobb istenérv a filozófia világában. Egyelőre nincs ennél jobb istenérvünk. Isten létét ilyen módon sem bizonyítani, sem tagadni nem lehet abszolút bizonyossággal. Így *Kant*.

Épp eleget volt alkalmam már *Japánban kipróbálni* az istenérvek használhatóságát, átűtő erejét. Igen sokszor negatív eredménnyel. Egyszer pl. a következőképen érveltem egy egyetemi tanárnőnek: ha egy szép verset olvasunk, vagy szép szobrot, képet látunk, önkénytelenül az alkotóra, az íróra, a művészre gondolunk. A technika vívmányai is a teremtő lángelme beszédes bizonyítékai. A teremtett világ is ilyen remekmű. Minden jel arra mutat, hogy az, sőt több, jobb is az emberi remekműveknél. Ha ezt megengedjük, a Teremtőre való következtetés nem észellenes. Ellenkezőleg: kézenfekvő okoskodás. A Bölcsesség könyve is a teremtett dolgok szépségéből és nagyszerűségéből vonja le a következtetést: ha ezek ilyen szépek, tökéletesek, mennyivel szebb, tökéletesebb kell legyen az Alkotójuk. Ez persze nem akar szoros értelemben vett istenérv lenni. A Szentírásban aligha találunk akár csak egy istenérvet is — a szó igazi értelmében. Egyedül arra mutat rá a szent szerző, hogy Isten nagyobb is, tökéletesebb is a napnál, holdnál, csillagoknál, sőt az egész univerzumnál, amely olyan csak előtte, mint a harmatcsepp a nyári reggelen (Bölcs. 13, 3—5; 11, 22). Ám az én japán ismerősöm erre a nagyszerű érvelésre csodálkozva nézett rám: „igen, igen, ez mind szép, de nem világos, miért

kell a világot „alkotásnak”, „remekműnek” tartani.” A világ csak világ: ez az egyetlen definíció. A fenyő csak fenyő; a hold csak hold. A fenyő azért szép, mert fenyő; a hold szépsége se másról van, csak önmagától. Maga a tény, hogy fenyő vagy hold, a szép. Ez az egyetlen igazság.

Vagyis a japán nem látja a világ és a Teremtő közti összefüggés szükségességét. Az elégséges ok elve a legtöbb japánt hidegen hagyja. Ha látja is helyességét, nem látja az összefüggést közte és az istenért között. Számára a természet csak természet, az ember csak ember. Isten pedig, — ha van, — sem nem természet, sem nem ember. Ha az volna, látni, tapasztalni, érezni, tudni lehetne. Ámde sehol sincs jelen: sem a természetben, sem az emberek között. Ha meg jelen volna, mi szükség van az istenértre? Hogyha pedig se a természet nem Isten, sem az ember nem az; ha sem az egyikben, sem másikban nincs „adva” az Isten, akkor teljesen hiábavaló a természet jelenségeivel, vagy az emberi életből vett példákkal érvelni. Okoskodásnak talán érdekes, szellemes okoskodás, de semmi esetre sem meggyőző érv. Ugyanakkor a japánok legnagyobb filozófusa, NISIDA KITARO nem talál semmi akadályt Isten elfogadásában, mint a dolgok végső magyarázatában.

Ugyanezt alkalmazhatjuk a deisták fizikai, matematikai érveire is. Ezek szerint Isten órák, csillagász, matematikus, gépészmérnök, geometrikus zseni, stb. (cf. Sir Jeans). Ezek mind a tapasztalati világból lopott hasonlatok Istenbe áthelyezve, Istenre alkalmazva. A kérdés: vajon jogosult-e, szabad-e ilyen módon argumentálni? A keresztény filozófus erre a kérdésre az analógiával felel. Az analógia azonban új problémák zsílipjeit szakítja fel. Erről itt most nincs szándékunk szólni.

A *bizonyosságnak* is vannak fokai. Az észé lenne a legnagyobb fontosságú az istenért sorrendjében? Láttuk, hogy a keleti ember más sorrendben látja, más értékskálával méri az emberi képességeket. Mégis úgy tetszik, — tárgyilagosan ítélve — mintha az érzelmek, a belső tapasztalat bizonyossága foglalná el az utolsó helyet az érvek hierarchiájában. Még ez a legingadozóbb, legmegbízhatatlanabb. Mégis ki tudná pontosan megszabni a határt pl. a tisztán érzelmi és az ösztönös, vagy misztikus élmény között? Pascal szerint a szív antennái olyan finom hullámhosszakra is reagálnak, amelyeket a pusztá értelem képtelen fölfogni („Le coeur a ses raisons que la raison ne connaît point”, *Pensées*, 277) Szent János azonban jobban tudja: Isten szívünknel is nagyobb (1 Ján. 3, 20).

Korunk neves matematikus filozófusa, *Whitehead*, akit Bochenski a huszadik század legnagyobb istenteoretikusának nevez, a matematikus világos eleganciájával „igazolja” Isten létét. Két érvet hoz bizonyossággul. Az egyik a változás, a levés, a fejlődés mögött dolgozó „teremtő erő” argumentuma. A fejlődés, a változás (creative continuity, creative process, the process mint actuality) a legelvitathatatlanabb tudományos igazság.

Nos, ennek a levésnek, folytonos változásnak, a teremtő erők, éppen ilyen és nem másféle játékanak elégséges értelme, magyarázata kell legyen. Különben becsukhatjuk a tudomány boltját. És éppen ez a magyarázat a második érv, vagy jobban mondva, az első érv folytatása és befejezése. Az elgondolkoztató tény, hogy a végtelen sok elképzelhető lehetőségből mindig csak egy bizonyos forma, faj, irány, stb. valósul meg, s nem egy ugyanúgy lehetséges ezer és ezer más faj, forma, szín, irány, csak akkor érthető, ha valami eldönti, meghatározza a megvalósulásnak éppen ezt s nem másik formáját. Azt a formát, amelyet a tudomány ismer és feltérképez. Az erők maguk nem lehetnek az elégséges ok, a végső, kielégítő magyarázat, mert rájuk is áll a tétel első része: ezek az erők is valami egészen más, független erő hatására hatnak, dolgoznak úgy, ahogy ismerjük őket. Összefoglalva: csak két felelet lehetséges: Isten, mint a „concretisation” egyetlen elgondolható, értelmes magyarázata („God is the ultimate limitation” cf. A. N. Whitehead: *Science and the modern World and Dialogues of A. N. Whitehead*, as recorded by Lucien Price), vagy a dolgok értelmes, magyarázható természetének tökéletes tagadása (mint pl. Sartre és Camus teszik). Ez azonban a tudomány halála, árulása a szellem világában, értelmi öngyilkosság.

Az Egyház

Az Egyház egyedül azt szögezi le szent Pál nevezetes szavaira támaszkodva (Róm. 1, 19—20), ami tapasztalati tény, tudott dolog: az emberi elme — vagy mondjuk inkább így: az ember, mint értelmes, gondolkozó lény — képes a rendelkezésére álló képességek birtokában a Szentírás és a kinyilatkoztatás fényessége nélkül is eljutni Istenhez, mint konklúzióhoz (a világmindenség, a dolgok rendje, a lelkiismeret által, stb.). Ahhoz, hogy tényleg minden ember, minden körülmények között tévedhetetlenül megismerje Istent, kinyilatkoztatásra van szükség, nem ugyan metafizikai, de erkölcsi szükségszerűséggel. A zsinatok nem törnek veszőt az istenérvek — ennek vagy annak az istenérvnek — bizonyossági foka, jogosultsága, meggyőző ereje fölött. Ebből több praktikus dolog következik:

a) Nincs egyetlen abszolút érvényességű istenérvünk sem, olyan értelemben, hogy mindenkinek, azonnal, szükségképpen bevilágítana. Az istenérvnek nem hivatása hitet adni, a hitet pótolni. De nagyon is hasznos útmutatók az istenkereső lélek titkos útjain. Nagy megnyugvást, nem egyszer nagy biztonságérzést tudnak belénkönten a életút nehéz pillanataiban. Ha ez igaz, akkor meglehetősen nagy lehetőségek előtt állunk, egyre újabb, egyre jobb, egyre megbízhatóbb, kielégítőbb istenérvek felfedezése, felkutatása dolgában, vagy a már meglévő érvek alaposabb megértésében, kibővítésében, értékesítésében.

b) Tapasztalatból tudjuk: sem a hit, sem annak erőssége nem igen függ az istenérvektől. A kettő közt sokféle kapcsolat lehetséges, kivéve az ok

és okozat kapcsolatát. Pasztorális szempontból *nem volna okos dolog egyedül az istenérvekre helyezni a fősúlyt* a hitoktatásban. Még olyan környezetben sem, ahol Isten léte vagy nem léte égető, aktuális probléma és gyakori viták témája. Az istenérvek ritkán perdöntők a hit dolgaiban. Viszont igen sok jó szolgálatot tehetnek s nem egyszer egyenesen nélkülözhetetlenek az egyén és az Egyház életében.

c) Az istenérvek nyújtotta *bizonyosság* sem nem matematikai, sem nem metafizikai bizonyosság. Ha az volna, nem volna lehetséges kételkedni az érvelés útján. Már pedig az istenérvek sohasem tudják teljesen kioltani, elhallgattatni a kereső szív kételkedő kérdéseit, a hit homályát. Mégis nagyobb bizonyosságot kölcsönöznek, mint az erkölcsi vagy akár a természettudományos érvek. Azokat új, biztosabb, erősebb érvekkel le lehet verni, meg lehet cáfolni, ki lehet lúgozni; a hitet azonban, ha szilárd, sem látszólagos észérvek, sem erőszak, sem kínzás, sem kérlelés nem képes megingatni. Úgy látszik, mintha az istenérvek bizonyossága valahol a metafizikai bizonyosság és az erkölcsi bizonyosság között volna. Nem annyira árnyalat dolgában, mint az érv fájánál fogva. Önálló kategóriát képeznek.

d) Két dologra képtelen az ember, mondja Pascal: abszolút bizonyossággal tudni valamit és az abszolút kételkedésben megrekedni (Pensées, 72). Ez az istenérvekre is áll. Aminthogy nem képesek az abszolút bizonyosság érzetét adni, ugyanakkor azonban *az abszolút kételkedés* (Isten létében) *érvényes tilalomfái*. Senki sem képes ezeket a tilalomfákat büntetlenül ledönteni anélkül, hogy erőszakot ne követne el az emberi természetén. Az istenérvekről is elmondhatjuk, amit Pascal általában a hit világosságáról ír: „Azoknak, akik őszintén látni óhajtanak, mindig áll elegendő fény a rendelkezésükre. Azoknak azonban, akikben ez az akarat hiányzik, elég homály marad ahhoz, hogy elfogja a látást. (Pensées, 430).

Platónak igaza volt: a probléma gyökere végeredményben a helyes ismeretben és az ennek *megfelelő életben* rejlik. Ha ez a kettő megvan a hívőben, ez lesz a legnagyobb, legbeszédesebb istenérv a hitetlenek számára.

Vagy hogy Newmannal fejezzük be elmélkedésünket: „Nem tudós viták, sem nem éles argumentumok, sem nem a csodákról szóló testimonium fogja Anglia lelkét meghódítani. Hanem férfiak, akik az apostolok módjára Krisztus szolgálatainak mutatják magukat.“ (Apologia pro vita sua.)

Tegyük hozzá: nemcsak az angol lélek ilyen igényes. *A magyar lélek sem kevésbé érzékeny, kevésbé finom az angolnál.*

„Lelket csak lélekkel lehet fogni“ (Gertrud von le Fort). Krisztus Lelkével, a Szentlélekkel. Az istenhívőkben élő eleven Lélekkel...

Béky Gellért SJ

TERMÉKENYSÉG ÉS ÖNURALOM A HÁZASSÁGBAN

Az újabb időben egyre többet vitatkoznak katolikus körökben a születésszabályozásról, a házasság természetéről és a házasság élettel kapcsolatos erkölcsi kérdésekről.

Az Egyház tudatában van annak, hogy igen fontos kérdésről van szó.

Maga a *Szentatya* 1964 jún. 23-i beszédében, amelyet a bíborosokhoz intézett, kitért erre a tárgyra: „A születésszabályozás — mondotta —, amelyről ma mindenki beszél... rendkívül súlyos probléma: az emberi élet forrását, a férfi és a nő legintimebb tapasztalatát, érzelmeit és érdekeit érinti. A kérdés rendkívül bonyolult és kényes. Az Egyház elismeri, hogy számos szempontot kell figyelembe venni, számos illetékességet kell megkérdezni. Ide sorolandó mindenekelőtt a házasság szabadsága, lelkiismerete, kölcsönös szeretete és köteleességtudata. De az Egyháznak állítania kell a saját illetékességét is. Isten törvényét az Egyház értelmezi, tanítja, óvja és védi meg. Az Egyháznak ezt az isteni törvényt a tudományos, szociális és pszichológiai igazságok fényénél kell hirdetnie, amely tudományok az újabb időkben sokat fejlődtek és gazdagodtak. Szembe kell néznünk a fejlődés elméleti és gyakorlati eredményeivel. Az Egyház éppen ezt teszi most. A kérdést már tanulmányozzák, mégpedig a lehető legszélesebben és legmélyebben, hisz ilyen fontos problémánál a legnagyobb komolyságra és alaposágra van szükség.”

„A kérdést tanulmányozzák — folytatja a *Szentatya* — és reméljük, hogy hamarosan megkapjuk a számos kiváló szakemberből álló kutatócsoport munkájának eredményét... De pillanatnyilag — ezt határozottan kijelentjük — nincs elégséges ok arra, hogy túlhaladottnak tekintsük és következésképp ne tartsuk kötelezőknek azokat az irányelveket, amelyeket XII. Pius pápa állapított meg ebben a kérdésben.” VI. Pál pápa utal itt XII. Pius néhány beszédére. Ezek a következők: 1951 okt. 29-én az olasz szülész-nőkhöz intézett beszéd; 1956 máj. 19-én a termékenység és meddőség kérdésével foglalkozó II. világkongresszushoz, 1958 szept. 12-én a Hämatológiai (= vértani) Társaság VII. kongresszusához intézett beszédek. Ez utóbbi alkalommal XII. Pius meg nem engedettnek jelentette ki az anti-ovulációs (peteképződést felfüggesztő) pilula használatát a gyógykezelés szükségességén kívül.

*

Zsinat tárgyalni fogja a kérdést a 13. *schéma* keretében.

A *schéma* ide vonatkozó szakasza ekképp hangzik: „... A házasság nem csupán a gyermeknemzés eszköze. Felbonthatatlan életszövetség-jellege és főleg a gyermekek java azt követeli, hogy a házastársak valóban szeressék egymást..., hogy készek legyenek nagylelkűen közreműködni a Teremtő

szeretetével, aki általuk növeli és gazdagítja családját... Ami a gyermekek számát illeti: a keresztény házaspárok tudják, hogy nincsenek alávetve a vak ösztönnek, hanem igazán a teremtető Istent dicsőítik és Krisztusban tökéletesednek, ha gyermeknemző hivatásuknak teljes öntudattal és felelősséggel Isten ajándékának megfelelően és az igazi szerelem normái szerint tesznek eleget. Ebben a kérdésben csakis imádság és erőfeszítés árán lesznek képesek a helyes gyakorlati ítéletre az egyes konkrét helyzetekben.“

A harmadik ülészen (okt. 28-án és 29-én) fontos felszólalások hangzottak el a házassággal kapcsolatban. De a vita nem volt megszervezve és nem nyúlt le mélyre. Több felszólaló azt az óhajt fejezte ki, hogy a ma felvetődő kérdéseket külön bizottság tanulmányozza, amely teológusokból, orvosokból, filozófusokból, pszichológusokból és szociológusokból állana. A Szentatya közölte — láttuk —, hogy már összehívott egy szakemberekből álló csoportot a kérdés tanulmányozására. Az alaposabb vitákra kétségkívül a negyedik ülészen kerül sor.

A kérdés felülvizsgálását csaknem minden zsinati Atya fontosnak tartja, hiszen az emberrel foglalkozó tudományok igen nagy fejlődést tettek az utóbbi évtizedekben.

P. Congar OP szerint a reflexióknak főleg három pontra kell irányulniuk:

1. A „*házasság céljai*“: A klasszikus teológiának e „címkéje“ alatt lényegében a házasság természetéről van szó. A házasság életszövetség, kölcsönös önátadás, amelyet a társadalom és a jog szentesít. Ezért azt is mondják: szerződés. A szerelem, amelynek fogyasztkozásai vannak és amely könnyen tárgyat változtathat, nem lehet egyedüli alapja e szerződés létrejöttének és érvényességének. De lehet-e azt mondani, hogy a szerelem nem tartozik szorosan a házassághoz, hogy ettől idegen? A józan ész és a tények alapján nem állíthatjuk ezt. Európában legalább is az emberek általában azért házasodnak, mert szeretnek. Az igaz, hogy a teológusok és velük az egyházjogászok ezt mondják: ez *szubjektív* indíték (cél). Az ember a másik nemből a kiegészülést keresi, testi és lelki közösséget: azért házasodik, hogy szeressen és mert szeret. De a házasságnak mint *sajátos* szövetségnek és *intézménynek objektív* célja az, hogy biztosítsa az emberi nem szaporodását. A teológusok megkülönböztetnek tehát a házasságban egy elsődleges célt: a gyermek-nemzést és gyermek-nevelést, és egy másodlagos célt: a kölcsönös kiegészülést a testi-lelki közösségben.

E megkülönböztetés helyes, feltéve, ha nem jelent szétválasztást. Ha valahol, akkor itt érvényes az elv: „*distinguer pour unir*“, — megkülönböztetni, hogy egyesítsünk. Az elvonatkoztatás nem hazugság, mondják helyesen a skolasztikusok; de a feltétel az, hogy ne válasszuk szét azt, ami egységet képez és ne állítsuk az absztrakciót a valóság helyébe. Az egész mai törekvés, amelyet a pszichológia és az orvostudományok

támogatnak, éppen arra irányul, hogy meglássuk a két cél, a két szempont *egységét*, vagyis figyelembe vegyük az *emberi* szexualitás sajátos feltételeit, amelyek elválaszthatatlanok a szerelemtől. Szerelem, gyermek-nemzés, a házasfelek közössége és a családi egység, vagyis a férfi és a nő szerelme és a szülői-gyermeeki közösség csak együtt teljeshetnek ki. Ezer és ezer ember tapasztalata bizonyítja ezt és ezt akarja jobban meglátni a 13. schéma is.

2. Az élet *egészét* és a szándék *teljességét* egyszerre kell figyelembe vennünk cselekedeteink erkölcsi minőségének megítélésénél. Természetesen, az erkölcsi kérdést nem lehet visszavezetni kizárólag a szándékra; a cselekedet „matériája”, objektív természete is (az, *amit* teszek) lényeges a megítélésnél. Pl. Akkor is gyilkolok, ha csak szánalomból oltom ki egy nyomorult ember életét (euthanázia). A körülmények és az emberséges érzések intenzitása legfeljebb csökkenti az elkövetett bűn súlyosságát.

Mármost, ha a házaseletre alkalmazzuk ezt a megfontolást: Igaza van azoknak, akik hangsúlyozzák, hogy a házasfelek nemi viszonyában nem csupán az aktus „mechanizmusát”, a tett materialitását kell figyelembe venni. A szexuális adottságok, azok jelentése és a törvényes ház-as-egység lehetőségei messze túlmutatnak azokon a feltételeken, amelyek a termékenységet biztosítják... Viszont egyesek túloznak, amikor kétségbevonják az emberi szexualitás természetéből folyó kritériumokat, amelyeket a klasszikus teológia a természetjoghhoz kapcsolt. A kérdéseket gondosan tanulmányozni kell. Több felszólaló hangsúlyozta, hogy a kérdés még „nem érett” és hogy nem kell elsietni a végkövetkeztetéseket.

3. Tanulmányozni kell még azt is, hogy milyen *történelmi tényezők* játszottak közre az egyház erkölcsi irányelveinek kialakulásában. Minden relativizmus nélkül állíthatjuk egyes felszólalókkal, hogy pl. Szent Ágoston erősen befolyásolta a Középkort. Márpedig az ő erkölcsi felfogásában fellelhetők a platonizmus, az anyagot és a testet megvető manicheizmus nyomai. Később pedig a monachális élet, a középkor aszkétizmusa, a női természet és a szexuális problémák ismeretének hiánya, stb. mind-mind befolyásolhatták a nemi erkölcs megfogalmazását. Figyelembe kell venni az újabb tudományos felfedezéseket. De ugyanakkor azt is hangsúlyozták az Atyák, hogy — minden naturalista törekvés ellenére — a keresztény házások nem hagyhatják figyelmen kívül az áldozatot és a keresztet. A keresztény szerelem és termékenység csak Jézus Krisztusban, vagyis a Jézus halálában és feltámadásában való részvétel által valósulhat meg, miként az egész keresztény élet is halál és feltámadás Krisztusban.

STERILIZÁLÓ HORMONOK II.

Az alábbiakban rövid áttekintést nyújtunk az újabb idevágó irodalomról, illetőleg a kételkedőkre való tekintettel tisztázunk néhány kérdést.

Lapunk nem elméleti teológiai szakfolyóirat, tehát nem közlünk benne hosszú elméleti fejtegetéseket és egyéni magánvéleményeket, amelyek nem mondhatók erkölcsileg bizonyosaknak.

Az a nő, aki igazságtalan szekszuális *erőszak áldozata*, nem köteles a terhesség vállalására, ha ezt el tudja kerülni abortus okozása nélkül. Mert 1) csak a házasság (feltételezve a házasság érvényességét és a házasság jog gyakorlásának a megengedett módját) kötelese vállalni a gyermekáldást. A házasságon kívülieknél és házasságon belül jogtalanságot szenvedőknél nincsen kellő jogcím ilyen kötelesség kimondására; 2) mindenkinek joga van hírnevének a megvédésére jogtalan megbecstelenítés esetében; 3) nem új tan a morálisban, hogy az igazságtalanul megtámadott nő öblítést végezhet, mielőtt még a fogamzás megtörtént; 4) ugyanezt a célt elérheti sterilizáló hormonokkal is, amelyek nem abortív hatásúak, tehát nem hesperidin vagy histamin segítségével, mert hiszen a sterilizáló hormonok önmagukban nem rossz eszközök és igénybevételük ebben az esetben a szervezet integritása érdekében arányosan kellő okból történik; 5) a házasságon kívüli nőnek nincsen is joga a gyermek önkéntes vállalására, már pedig ez történnék, ha nem tenne meg minden tőle telhetőt — ami megengedett — a fogamzás meggátolása érdekében; 6) itt nincsen szó direkt sterilizálásról, mert a XII. Pius pápa által megtiltott sterilizálás feltételezi az önkéntes testi kapcsolatot a házasságon belül és hogy az illetőnek nincs kellő indoka a sterilizálásra a kettős okozás vagy a szervezet épsége fenntartásának az elvei alapján; 7) érvényes házasságon belül a házasság jog gyakorlása nem korlátlan: a férjnek nincs joga a feleség életét, egészségét, vagy a gyermek életét és egészségét önként veszélyeztetni és ha ez mégis megtörténnék, a feleség védekezhetik ellene nem önmagukban rossz eszközök felhasználásával, amilyenek a hormonok is. Mindez nem magánvélemény; pozitív értelemben írnak erről a kérdésről Palazzini, Lambruschini, Hürth, Ph. de la Trinidad, M. Zalba, J. Farraher, Al Peinador, D. Squillaci, J. Navarro, J. Müller, J. Fuchs.

Van természetesen *olyan moralista* is, aki nem engedi meg a sterilizáló hormonok igénybevételét még gyógykezelés céljából sem, de az ilyen pápább akar lenni a pápánál és extra chorum cantat meggyőző érvek nélkül. Hiszen az Egyház megengedi a csonkító műveleteket szükség esetén az egész szervezet épsége, egészsége érdekében.

Újabb hormonszintmennyek: Orgasteron, Dienoestrol, Nilevar, Estradiol, Orgametril és Gestanon Hollandiában; Noracyclin és Enavid Svájcban; Planovin Dániában; Etalontin és Norlutin USA-ban stb. A Norlutate kétszer hatásosabb, mint a Norlutin. Mindezeknek a *pontos hatásmódja* még nincs véglegesen tisztázva. Egyes orvosok szerint közvetlenül csak

az agyfűgglékre hatnak, mások pedig azt tartják, hogy egyenesen a petefészkek működését befolyásolják. Olyan tabletta szinte nincs is, amely minden orvosi szempontot kielégítene. Azok a mellékhatások, amelyek a normális terhességgel is velejárnak, előbb-utóbb talán kiküszöbölhetők lesznek. A későbbi utóhatások, amelyek esetleg hosszú éveken át való használat után lépnek fel, ma még nem ítéltetők meg tudományos bizonyossággal. Természetes, hogy csakis orvosi előírás és ellenőrzés mellett szabad ilyen hormonokat használni. Az Anovlar pl. állítólag megszünteti a libidót. Sok készítmény ma még a kísérletezés állapotában van, bár az illető országok egészségügyi hatóságai forgalomba helyezésüket engedélyezték. Óvatosságnak mindenesetre helye van használatuk tekintetében éppenúgy, mint a többi modern gyógyszerre vonatkozólag is. Ha nincs más megoldás, akkor az ember a kisebb rosszat választja nem azért, mert ezt helyesli, hanem csak mert kénytelen eltűrni. Akinek egyszerre többféle betegsége van, az ne használja őket, nehogy a szív, a máj vagy a vese esetleg helyrehozhatatlan kárt szenvedjenek.

A legtöbb készítményt nem szabad szoptató anyának szedni, bár van olyan hormontabletta is, amely Dr. J. Rötzer szerint ilyenkor sem árt. Általában azonban azt ajánlják, hogy szoptatás idején csak a már háromszor magától fellépő havi vérzés után szabad megint elkezdni a sterilizáló hormonkezelést, ha egyébként megengedettségeinek egyéb feltételei megvannak, vagyis általában gyógykezelés céljából.

Terhességi fóbia esetén előfordul, hogy jóllehet a baj a hormonhatás alapján teljesen nem gyógyul meg, az illető mégis hajlandó lesz élni normális házasság életet és tudja a gyermekáldást vállalni. Idegzetére a hormonok megnyugtatóan hatnak.

A sterilizáló hormonkezelés nem lesz azon okoskodás alapján megengedett, hogy a fogamzásgátlás kisebb rossz, mint az abortus. Önként nem szabad a kisebb rosszat sem vállalni és helyeselni. Ez a gondolkodásmód és eljárás a tilos direkt sterilizálás kategóriájába esik.

Nincs kellő, elégséges ok ilyen hormonok igénybevételére csak azért, hogy egy esetleges soronkívüli, u. n. spontán ovuláció ne következzen be a havi periódus közepe és vége közötti időben.

Arra sem megengedett eszközök a hormonok, hogy a világ népessége túlságosan meg ne szaporodjon (birth control), bár a protestáns, mohamedán, hindu és shinto vallás követői erre a célra is igénybe veszik őket.

Egyébként azonban sokhelyütt, Indiában, Réunion, Mauritius szigeteken stb. hosszabb kísérletezési időszak után abbahagyták a sterilizáló hormonok vételét nem erkölcsi aggályok miatt, hanem mert ott nem váltak be; a primitív műveltségű lakosság azt is soknak találja, hogy nem szabad még 3—4 napra sem felhagyni a tabletták vételével, különben hamarosan fogamzás áll be. Inkább rátértek a mechanikus szerek használatára, amilyen a Gräfenberg-féle gyűrű, amelynek a méhbe való bevezetése annyira izgatja a méhfalat, hogy ott a megtermékenyített pete nem tud

megtelepedni. Természetes, hogy ez a módszer közönséges abortív hatású és erkölcsileg tilos. Ezeknél a népeknél azután visszatértek a férfi és a nő művi sterilizálására, a vasectomiához, amelyet százezres tömegeknél akarnak végrehajtani, mert ez aránylag egyszerű és végleges „eredményt” biztosít. Ez az eljárás is direkt sterilizálás és így elvetendő. Tunis-ban is felhagytak a Synagen elnevezésű hormonkészítmény terjesztésével.

A változás éveinek utolsó vérzései már nem tartalmazznak érett petét és ha az ilyen vérzések rendellenességeket okoznak, amelyekre a hormonok jótékony hatással vannak, akkor önmagában véve nincs ok ennek a megtiltására.

Dydrogesteron néven is szerepel a Duphaston, amelynek az előnyei közé sorolható, hogy megszünteti a sterilitást, a fájdalmas vérzést, az elkerülhető terhességi zavarokat, sőt a spontánabortus veszélyét is és kedvezően hat a magzat kiviselésére.

Bár Dr. med. W. Umbricht a hormonális sterilizálást ideiglenes kasztrálásnak nevezi, mégis elismeri, hogy a hormonok sokszor hasznos szolgálatot tesznek a már ismert előnyök mellett kisebb myomák és izomszövetdaganatok kezelése esetén, jóllehet tartós hatásuk még nincs véglegesen beigazolva. Ugyanő felsorol azonban egész sereg hátrányos következményt is hormonkezelés nyomán, így: gyomor-és bélbántalmak (15—20 %-ban), hányás, rosszullet, vérzések. Noracyclin adagolása esetén azonban kevesebb a nem kívánatos mellék-és utóhatás. Van pszichikai és vegetatív reakció is hormonkezelés nyomán: teltség érzés, feszültség a mellben, izgatottság, migrän és erős súlygyarapodás. A legtöbb orvosi megfigyelő azonban azt írja, hogy a megszokás révén csökkennek a kellemetlen tünetek. Enovid vétele nyomán megfigyelték, hogy nemcsak a peteérés maradt el, hanem a tartalék néhány petehólyagocska is elpusztult a petefészekben. A női magzatok másodlagos férfi jellege leginkább akkor lép fel, ha az anya a terhesség idején is szedi a tablettákat. Részleges agyidegbénulás is előfordult újszülöttnél, akinek az anyját hormonokkal kezelték. Viszont nincs exakt módon megállapított összefüggés rák, carcinoma és hormonadagolás közt. Az természetes, hogy húsz év múlva majd több orvosi tapasztalat fog ezen a téren rendelkezésünkre állni. Már most kontraindikált a hormonkezelés azoknál, akik májbajosak és trombózisra hajlamosak. Születésszabályozás céljára az erkölcsi tilalmon kívül orvosilag azért sem megfelelőek a sterilizáló hormonok, mert miután nincs gyógyító szerepük — egyébként egészséges szervezetet feltételezve ebben az esetben — a szervezetet pathológiás állapotba helyezik és kibillentik a normális egyensúlyi helyzetből.

A havi periodus csekély ingadozásai magában véve nem indokolnak hormonális beavatkozást. Ha az ilyesmi fiatal házasoknál lép fel, akkor a legjobb szabályozó az első szülés minden hormon kezelés mellőzésével. Bár a hormon magában véve segíteni tud ezen a bajon, de eredménye csak

akkor lesz, ha az illető, egyúttal a többi rendellenességi okokat is kiküszöböli, pl. hosszú és fáradságos utazásokat, erős kedélyfelindulást, depressziót stb.

B. Häring azt ajánlja, hogy ne használjuk az antibaby pilula elnevezést, mert ez az angol birth-control-lelkület szolgálai követése. Az eddigi fejtegetések azt is mutatják, hogy a sterilizáló hormonokban nem lehet a házasság élet problémáira általános és minden bajt megszüntető gyógyszert találni, különösen pedig nem tudják a sterilizáló hormonok az önfelegyedeztettséget, a házasság hűségét és az önfelegyedező szeretetet pótolni.

Irodalom: Periodica de re morali canonica liturgica 53 (1964) 186—259: M. Zalba, De regulatione prolis generandae et de usu compositorum progestationalium; 444—449: St. de Lestapis, De „pillula contraceptiva”: an eius usus florere iam desierit. — Stimmen der Zeit 89 (1963/64) S. 401—418: J. Fuchs, Die Diskussion um die „Pille“. — Theological Studies 25 (1964) 611—636: F. F. Cardegna, Contraception, the Pill and Responsible Parenthood. — Theologie der Gegenwart 7 (1964) 125 bis 133: L. M. Weber, Zur Frage der Geburtenregelung; 134—139: J. M. Reuss, Hinweise zur pastoralen Behandlung der Fragen um Ehe und Elternschaft; 211—214: B. Häring, Zu den neuen Theorien der Ehepraxis. — J. Miller, Moraltheologisches zur „Pille“ (é. n.). Német Béla SJ

Japán misszionárius írja:

A Papi Egység-re akárki büszke lehet: kevés országnak van ilyen tisztességes papi lapja.

A nyáron találkoztam egy magyar apácával. Van egy pár itt Japánban is. Panaszkodott, hogy magyar apáca ismerőse nem akar Papi Egység-et, mert nem tud érte fizetni. Az önérzete tiltakozik az ellen, hogy csak úgy könyörületből adják, ha ő nem tudja meghálálni. Magyaráztam neki, hogy ne féljen, a nővérek lehetőleg ingyen kapják. De úgy vettem ki a beszédéből, hogy a bökkenő nem annyira a pénzzel, mint inkább a főnöknőkkel van, akik számára se a magyar nyelv, se a Papi Egység nem merült fel az ignorantia vizeiből a tudat állapotába. Szegény nővérek meghalnak, mire a Vatikáni Zsinat áramvonalasítja a női szerzeteket és a régi jó, — vaskalapos — superiorissakat. Nem egyszer nem mernek engedélyt kérni a nővérek: az eddigi tapasztalatokra támaszkodva jobbnak látják hallgatni. Szóval van még tennivaló a status perfectionis terén is.

Japánból írja egy Szt. Szív szerzetesnővér:

Köszönöm jószágukat és fáradságukat, hogy számomra is eljuttatják a füzeteket. Valahányszor olvasom, mindig kérem a jó Istent és a magyarok Nagyasszonyát, hogy áldja meg munkájukat és adjon sok jótevőt, aki segítségükre van. Sajnos, már kezdem elfelejteni a magyar nyelvet, de mióta magyarul olvasok, érzem, hogy egyre jobban belejövök, amiért itt a messzi távolban igen hálás vagyok. Jól esik a hazai hírekről értesülni és az ismerős nevekkel legalább így találkozni.

HAZAI HELYZET

1964 szeptember 15-én másfél évig tartó tárgyalások után Mons. Agostino Casaroli a rendkívüli egyházi ügyek kongregációjának helyettes titkára az Apostoli Szentszék nevében és Prantner József miniszter, az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke a Magyar Népköztársaság kormányának nevében Budapesten aláírták a Vatikán és Magyar Népköztársaság közötti megállapodást. A Budapesten aláírt okmányok természetét Mons. Casaroli az Osservatore Romano 1964 szeptember 19-i számában ismertette. Eszerint a Szentszék és a magyar kormány között nem jött létre *modus vivendi*, még szoros értelemben vett megállapodás (*accordo*) sem, hanem egy, nemzetközi viszonylatban „*agreement*” — nek nevezett egyezség, amely néhány kérdés gyakorlati megoldásához vezetett, anélkül, hogy e kérdésekkel összefüggő jogi problémákat sikerült volna megoldani.

A Megbeszélések eredményeként két dokumentum került aláírásra: egy okmány (atto), amely azokat a kérdéseket tartalmazza, melyekben a tárgyaló felek gyakorlati egyezsége jutottak és egy jegyzőkönyv (*protocollo*), amely a függőben maradt, megoldatlan problémákat foglalja magában.

Egyezsége sikerült jutni a következőkben:

1. Öt magyar püspök kinevezésében és Hamvas Endre csanádi püspök kalocsai érsekké való előléptetésében. A Szentszék azonban csak címzetes és segédpüspököket nevezett ki és nem töltötte be a megüresedett püspöki székeket. Az új püspökök: Bánk Józses c. materialai püspök, győri segédpüspök, Brezanóczy Pál c. rotariai püspök egri apostoli kormányzó, Cserháti József c. melzsi püspök pécsi apostoli kormányzó, Ijjas József c. tagaratai püspök csanádi apostoli kormányzó, Winkler kinevezése már 1959- ben megtörtént, de eddig a kormány ellenállásába ütközött.

2. A püspökök és papok államesküjének helyes értelmezésében.

Az aláírt megegyezés értelmében a püspök és papok esküje csak akkor érvényes és kötelező, ha az alkotmány és a törvények, amelyekre esküsznek, nem ellenkeznek a keresztény elvekkel.

3. A Pápai Magyar Egyházi Intézet jövőbeni helyzetében.

A magyar kormány most elismerte az Intézet létjogosultságát. A Szentszék írásos biztosítékot kapott, hogy a jövőben minden magyar

egyházmegye küldhet egy-egy fiatal papot az intézetbe, amelynek zavar-
talan működését az eddigi keretekben a magyar kormány szavatolja.

Az Intézet a Palazzo Falconieri-ben (Via Giulia 1) van elhelyezve,
a palota második emeletén. A földszint, az első, harmadik és negyedik
emelet a kommunista ún. Magyar Akadémia birtokában volt eddig is.
Az Intézet előjárósága 16 éven át nehéz körülmények között védte létét
és jogait a magyar kommunista kormánnyal szemben. A magyar kormány
az Intézet újbóli elismerése fejében a régi előjáróságnak leváltását kérte.
Magasabb érdekekre való tekintettel a Szentszék kénytelen volt ezt a
kívánságot teljesíteni. Az Intézet igazgatójául az idén 60 éves Dr. Zemplén
György ciszterciát, a Katolikus Hittudományi Akadémia morális pro-
fesszorát nevezte ki a Szentszék. Az új igazgató jan. 22-én letette Dobi
István elnök előtt a magyar alkotmányra az esküt és február elején
Rómában elfoglalta hivatalát. A megállapodás értelmében 11 fiatal magyar
pap jönne Rómába a Pápai Magyar Egyházi Intézetbe, hogy ott kiegészítő
tanulmányokat folytasson. Az első hat ösztöndíjas febr. 15-én utazott
repülőgépen Rómába: Borovi József, Csanád Béla, Fábián Árpád, Fila
Béla, Kökény László és Kredics László.

Nem sikerült egyezsége jutni a következőkben:

A jegyzőkönyvet (protocollo) egyik fél sem publikálta. Abból a tényből
azonban, hogy a tárgyalások folyamán a magyar egyház összes függő
problémái szőnyegre kerültek, következtethetünk azokra a kérdésekre,
amelyekben nem jött létre megegyezés. Ezek:

1. Mindszenty József bíboros ügye.
2. A püspökök szabad érinkezése a Szentszékkal. A vatikáni zsinat III.
ülésszakán még mindig nem jelenhettek meg az összes magyar püspökök.
Az egyházmegyéjükből kitiltott Pétery József váci és Badalik Bertalan
vezprémi püspökök nem térhettek vissza székhelyükre. Bárd János és
Endrey Mihály segédpüspökök sem. Nincs az új püspökök között Bellon
Gellért sem, akit a Szentszék már évekkal előbb kinevezett.
3. Az egyházmegyei kormányzat szabadsága. A magyar kormány
továbbra is ragaszkodik eddigi jogtalan eljárásához, amely minden egyházi
kinevezés érvényességét előzetes állami hozzájárulástól teszi függővé.
4. A papi békemozgalom ügye. Ennek káros hatása többek közt az, hogy
megbontotta a papság sorait és aláasta az egyház belső fegyelmét, állami
támogatással, politikai érdekek alapján, saját tagjainak juttatja az egy-
házmegye vezető állásait.
5. A hitoktatás és szabad vallásgyakorlat. A törvényben biztosított
fakultatív hitoktatás és az alkotmányban biztosított szabad vallásgyakorlat
terén fennálló súlyos sérelmek nem nyerhettek orvoslást.

6. A szerzetesrendek visszaállítása és működési szabadsága.

7. Iskolák, kórházak, sajtó, karitás kérdése.

Az egyezményrel kapcsolatban a Neue Züricher Zeitung azt írja, hogy a szerződés aláírása előtt Mons. Casaroli felkereste Mindszenty tóbort. Igy bizonyosra vehető, hogy a bíboros az öt magyar püspök kinevezését jóváhagyta.

A New York Harald Tribune szerint „az első pillanatra úgy tűnhetik, hogy a római katolikus egyház és egy kommunista rendszer között békét kötöttek: sokkal helyesebb azonban, ha azt mondjuk, hogy két ellenséges és ellenkező felfogású fél fegyverszünetet kötött egymással és a fegyverszünet kompromisszumon alapul. A Vatikán nyilvánvalóan arra a meggyőződésre jutott, hogy egy kompromisszum, bár fenntartásokkal, még mindig jobb, mint a semmi“.

Amikor e sorokat írjuk aggodva figyeljük azokat a híreket, amelyek arról számolnak be, hogy szinte még alig száradt meg a tinta az aláírt okmányokon, Budapestén már felborították ezt a fegyverszünetet. Budapestén és a vidéken éjnek idején ismét házkutatásokat tartanak. Papoknál, volt szerzeteseknél apácáknál és világi katolikusoknál kutatnak. Több mint negyven jezsuitához, cisztercita atyához, testvérhez hatolt be a rendőrség. Valószínű, hogy a kormány által előre összeállított vádirat számára kutatják az anyagot. A Nyugatról hazatért látogatókat a rendőrség nem egyszer megidézte, kihallgatta. Főleg a Nyugaton szerzett negatív benyomásokról akartak beszámolót. A kellemetlen rendőri kihallgatásoknak eddig nem voltak súlyosabb következményei. Most fordult elő, hogy két visszatért papot a rendőrség röviddel hazaérkezésük után lefogott. Ez a két pap a pécsi egyházmegyéből Dr. Galambos József és Elm György. Eddig még a következő papok letartóztatásáról tudunk: Rózsa Elemér, Emődi László, Mócsy Imre, Werner Alajos, Rózsavölgyi László, Keglevich István, Cserepes Péter, Dombi József, Morlin Imre, Bálint József, Takáts Sándor. Főleg jezsuiták, ciszterek és regnumista papok szerepelnek a listán. Kérjük a paptestvérek imáit értük.

PÜSPÖKSZENTELÉS BUDAPESTEN

A püspök-szentelésre hazatérő zsinati atyák repülőgépe 1964. október 26.-án délután gördült be a ferihegyi repülőtérre. A szentelés belső és külső előkészületei még Rómában megtörténtek. Itt végezték el a szentelendők lelkigyakorlatait és tették le a püspökszentelés előtt előírt két esküt is Ottaviani és Coppelio bíborosok előtt. A Szentatya minden püspök számára teljes püspöki díszöltözetet küldött: fehér és aranyozott mitrát, ezüst pásztorbotot, püspöki gyűrűt, finom művű mellkeresztet.

Október 28.-án délelőtt a Szt. István bazilikában ment végbe a

püspökszentelés szertartása. Hamvas Endre kalocsai érsek társszentelői Kovács Sándor szombathelyi megyéspüspök és Kovács Vince váci apostoli kormányzó voltak. Több mint négyezer hívő szorongott a bazilikában, de százak és százak a bazilika előtt követték a szertartást. Már reggel 8 órakor bezárták a bazilika kapuit, hogy helyet biztosítsanak a meghívottak számára. A bazilika óriási szentélye kicsinek bizonyult, hogy mindenkinek befogadjon, akinek állása és kapcsolata közelebbi helyet indokolt volna. A magyar püspöki kar, a káptalanok és egyházmegyéik képviselői mellett ott találjuk Prantner József minisztert, az Állami Egyházügyi Hivatal elnökét is. A Szentélyben foglalnak helyet Bánk püspök szülei és testvérei, Brezanóczy püspök édesanyja, Cserháti püspök testvére, Ijjas és Winkler püspökök testvérei. A szertartás után Hamvas érsek felolvasta a Szentatya levelét. A levelet a hazatérő püspökök magukkal hozták. A Szentatya ugyanis kifejezte óhaját, hogy elsőnek akarja köszönteni levelével az új magyar püspököket. A latin nyelven írott levél szövege a következő: „Lélekben jelen lévén magyar fiaink között ebben az ünnepélyes pillanatban, köszönteni szeretnénk az öt újonnan felszentelt püspököt és atyai üdvözlünket akarjuk kifejezni nekik, az egész hierarchiának, a papoknak, a szerzetesrendek férfi és női szolgálóinak, a keresztény hívőknek és a nemes nemzet minden tagjának. Amikor kifejezzük legjobb kívánságainkat az új prelátusoknak, amikor imádkozunk értük, hogy maradjanak erősek Isten Lelkében és legyenek mindig egyek az Apostoli Székkal és paptestvéreikkel, egyben arra is bátorítjuk őket, hogy mutassák meg igazi hazaszeretetüket — különösen abban, hogy a keresztény hagyományokat sértetlenül megőrzik és ezeket a keresztény hagyományokat hűségesen átadják az új nemzedékeknek. Ezek a keresztény hagyományok, amelyek tulajdonképpen Magyarország ezeréves dicsőségét jelentik, lesznek a jövő évszázadokban a gyarapodás és haladás erődtényezői Magyarországon.

Könyörögve kérjük áldott Szűz Anyánk közbenjárását, aki Magyarország Pátrónája, valamint Szt. István és a többi magyar szentek közbenjárását. Valamennyiteknek pedig meleg szívvel küldjük apostoli áldásunkat.“

Az új magyar püspökök:

Brezanóczy Pál. Aknaszlatinán született 1912 január 25.-én. Kassán a premontrai gimnáziumban tanult, a teológiát pedig az innsbrucki egyetemen végezte. Itt szerezte a doktori címet is. Kápláni évei és katonai szolgálata után a kassai Hittudományi Főiskola tanára lett, de emellett vállalta még az Orsolya gimnázium igazgatását is. 1941-ben Madarász püspök titkára lesz, 1942-ben irodaigazgató, 1946-ban pedig a kassai egyházmegye magyarországi részének általános helynöke. 1951-ben kanonok, pápai prelátus és a rozsnyói egyházmegye magyar részé-

nek is apostoli kormányzója. Czapik érsek elhunytá után őt választja meg az egri főszékeskáptalan káptalani helynöké, 1959-ben XXIII. János pápa az egri főegyházmegye és kormányzatilag csatolt részek apostoli kormányzójává nevezi ki. Pápai meghívás alapján vett részt a második vatikáni zsinat eddigi ülésszakain. Itt érdemes megemlíteni, hogy innsbrucki doktori értekezésének címe: „A magyar püspökök részvétele a trienti zsinaton“. Püspöki jelmondata: Fide Petri — corde Pauli (Péter hitével — Pál szívével).

Cserhádi József. A Tolna megyei Lengyel községben született 1914 április 19.-én. Középiskolai tanulmányait Bonyhádon kezdte, majd a pécsi cisztereknekélt folytatta. Teológiai tanulmányait Rómában a Gregoriana egyetemen végezte. 1940-ben szentelték pappá Pécsen. Mint fiatal pap Újpetrén káplán, Dombóváron hittanár. 1946-tól 1952-ig Pécsen, 1952-től Győrben tanít teológiát, 1956-tól Budapesten a Hittudományi Akadémián a fundamentalis professzora. Rogács Ferenc pécsi püspök halála után, a pécsi székeskáptalan helynöke. Az Egyházról szóló hatalmas könyve csak nemrég jelent meg. Jelmondata: In servitio populi Dei — (Isten népének szolgálatában).

Ijjas József. 1901 november 5.-én született Baján. 1925-ben szentelték pappá. Rövid káplánkodás után főpásztora Rómába küldi az Institutum Biblicumba. 1929-ben érseki szertartó, 1935-ben pápai káplán és a Szent Imre kollégium prefektusa. 1937-ben a jeruzsálemi zarándokház vicerektorává nevezik ki és mint ilyen két évet tölt tudományos munkásságban a Szentföldön. Visszatérése után hamarosan Budapestre kerül, ahol a Központi Szeminárium prefektusa és a Pázmány Egyetem tanárhelyettese. 1962 óta bajai plébános. Választott jelmondata: Tempus agendi Domino — (Az Úrért való munkálkodás ideje).

Bánk József. A Heves-megyei Adács községben született 1911 január 26.-án. A gimnáziumot Gyöngyösön, majd Esztergomban végezte. A Pázmány Egyetemen szerzi meg a teol. doktori fokozatot kitüntetéssel. 1936-ban szentelik pappá. Kánonjogi tanulmányok végzésére állami ösztöndíjjal a római Collegium Hungaricumba kerül és az Appolinare egyetemen jogi doktorátust szerez. Tanulmányokat folytat a Rota Romanan és a Szt. Kongregáció közigazgatási kurzusán. 1939-ben primási levéltáros, 1942-ben főszentszéki jegyző. 1943-ban a Pázmány Péter Egyetem kánonjogi tanszékére nyer rendkívüli tanári kinevezést. 1945 december 15.-én nyilvános rendes tanár lesz. Pápai kamarási, majd préposti címet nyer. Több alapvető munkája jelent meg. Ezek külföldön is nagy elismerést szereztek számára. Jelmondata: Pie severus — graviter mitis — (Szelíd a szigorúságban — határozott a gyengédségben).

Winkler József. 1905 október 18.-án született Nagyszentmihályon. Középiskoláit a kőszegi bencés gimnáziumban végezte. Érettségi után Rómába kerül a Collegium Germanicum Hungaricum-ba és teológiai tanulmányait a Gregoriana Egyetemen végzi. 1927-ben a bölcselet, 1931-ben pedig a teológia doktora. Pappá Rómában szentelték 1930-ban. Hazatérve 1933-ban jáki káplán. 1934-től 1937-ig a budapesti Szt. Imre kollégium prefektusa. 1937—1945 években Szombathelyen szemináriumi prefektus és teológiai tanár, majd spirituális. 1952-től 1956-ig teológiai tanár Győrött. 1956-tól Szombathelyen a Szt. Erzsébet plébánia kisegítő lelkésze és az egyházmegyei művészeti bizottság titkára. Jelmondata: Sanctificetur nomen tuum — (Szenteltessek meg a Te neved).

Új püspökeinknek Isten bőséges áldását kívánjuk a magyar lelkekért végzendő nehéz és felelősségteljes munkájukban! Ad multos annos!

Az új püspökök közül Ijjas József csanádi apostoli kormányzó 63 éves, a többi még hatvanon innen van. Jó volt ez a vérfrissítés, mert a magyar püspöki kar bizony már idős. Mindszenty József esztergomi bíboros hercegprímás 73 éves, Hamvas Endre kalocsai érsek 75, Svoy Kálmán székesfehérvári püspök 86, Papp Kálmán győri püspök 79, Badalik Bertalan veszprémi és Pétery József váci püspök 74—74, Kovács Sándor szombathelyi püspök 71, Dudás Miklós hajdudorogi püspök 62 éves.

DR. HÁSZ ISTVÁN TÁBORI PÜSPÖK 80 ÉVES

Születésnapját, 1964. december 12.-én bensőséges keretek között ünnepelte meg a svájci magyarság és számos külföldről érkezett magyar, valamint Unterägeri városka, amelynek a Püspök Atya díszpolgára.

Az ünnepelt főpapi mise keretében mondott hálát a kapott kegyelmekért. Evangélium után Msgr. Vargha Gábor köszöntötte magyar és német nyelven a jubilánst. A mise utáni banketten számos üdvözlés hangzott el. P. Fekete Géza OFM a Szent László Társaság nevében a fatimai kálvária képét adta neki át a következő szavakkal: „a magyar emigráció kőbe öntötte kálváriajárását és most a kálváriajárás Cirenei Simonjának, — Excellenciának, aki a kálváriáskereszt cipelésében segítségünk és támaszunk, hódolattal adom át ennek a kálváriának a fényképét“.

A MPE hasábjairól különösen meleg szeretettel köszöntik Püspök Atyát volt tábori lelkészei, akik sohasem tudják elfelejteni, hogy amikor a magyar honvédekkel kint voltak „Valahol Oroszországban“, a Püspök Atya meleg, biztató, atyai szeretettel írt levelei mennyi reményt, vigaszt és otthont hoztak a rideg orosz frontra.

Hála az isteni Gondviselésnek, hogy még mindig közöttünk van a magyar tábori püspök és kérjük is a jó Istentől, legyen még velünk ad multos annos!

PAPI JUBILEUMOK

Gyémántmisét mutatott be:

Kulás Miklós ny. tábori főesperes július 5-én a vecsési óplébánia-templomban. Szónoka Benkő István budapest-lágymányosi plébános volt, kézvezetője pedig a templom esperesplébánosa, Kovács István.

Kauzli Gyula apát, ny. esperesplébános július harmadik vasárnapján a Balaton menti Ábrahámhegyen, a kolostorrom és a szőlő-kápolna között, saját külön kis szőlőkertjében, családi háza előtt fölállított oltárnál. Klempa Sándor apostoli kormányzó meleg hangon üdvözölte az ünnepeltet. A veszprémi és szombathelyi egyházmegye számos papja, a rokonok és ismerősök mellett ott ünnepelt az a nyolc pap is, akiknek hivatását ő egyengette.

Tóttóssy Miklós pápai prelátus, c. prépost július 19-én az általa alapított budapest-középférencvárosi plébániatemplomban. A papság Peisz Lajos budapesti helynökkel az élén nagy számban vett részt a szentmisén.

Aranymisét mondott:

Kiss Péter c. prépost, ny. esperesplébános június 28-án a kúnszentmártoni Szent Márton templomban. Kézvezetője Lázár Pál esperesplébános, szónoka pedig Katona István füzesabonyi apátplébános volt.

Németh Károly ny. lelkész június 30-án Pécsen.

Vezér Gyula érseki tanácsos, ny. lelkész a sashalmi plébániatemplomban. Kézvezetője és szónoka Babocsa Endre c. apátplébános volt.

Köhler Béla ny. esperesplébános július 5-én a zalaegerszegi főplébániatemplomban.

Széll József c. apát, kisteleki plébános július 5-én. Kézvezetője Klivényi Lajos prépost, ünnepi szónoka Kiss István püspöki tanácsos volt.

Tomka Agoston ny. hittanár július 3-án Makkos Márián.

Pálóczy János püspöki tanácsos ny. vésztői plébános, aki hosszú ideig nagyszénási plébános volt.

Korének József főegyházmegyei tanácsos, aki sokáig a budai Szent János kórház lelkésze volt a városmajori Jézus Szíve plébániatemplomban.

Kátai Béla pápai kamarás július 19-én a Mátyás templomban. 28 évig volt e templom plébánosa. Kézvezetője Barth Lőrinc mesterkanonok, szónoka pedig Tóth János budavári esperesplébános volt.

Szomolányi József ny. piarista igazgató, a piaristák budapesti kápolnájában.

Badalik Bertalan veszprémi megyéspüspök hejcei kényszer-magányában szintén a nyáron, júliusban mutatta be aranymiséjét. A Szentatya hosszú, meleghangu táviratban üdvözölte a jubiláns és sokat szenvedett főpásztort.

- Ujhelyi Tivadar* aranymisés premontrei tanár május 2-án Pécssett.
- Kovács István Kandid* premontrei alperjel, a Széher-úti kórházban (82).
- Gombás Miksa József* ciszterci tanár, Pannonhalmán (69).
- Piskolti Ferenc c. prépost*, vállaji esperes (64, 42).
- Palla Béla* esperesplébános (60, 37).
- Fazekas István* söppei lelkész (60, 37).
- Rubovszky Ferenc c. apát*, ny. ózdi plébános.
- Lenyovszky Armand* vasmisés esperesplébános (91, 67).
- Osvald János* ny. nagykölkedi esperesplébános, Sümegcsehiben (75, 51).
- Sigmond Loránt László* szerzetes tanár, júl. 8-án (53, 35, 29).
- Szalay János Albert* OSB, Celldömölkön (64, 48, 39).
- Veszelyovszky Gábor* ny. tábori főesperes, júl. 11-én, Alagon (85, 64).
- Faludi Marcellin* OSB főapáti irodaigazgató (67, 50, 44).
- Szekér Antal* pápai kamarás, kanonok, volt rábahidvégi plébános (79, 56).
- Pethő Miklós* püspöki tanácsos, győri hitoktató (63, 39).
- Klein Béla* püspöki tanácsos, vágssellyei plébános (60, 38).
- Kárpáti József c. esperes*, újfahértói plébános (74, 52).
- Németh Péter* ny. lelkész (63, 37).
- Somogyi Ferenc c. esperes*, ny. plébános, Szeghalmon (74, 50).
- Szabó János SJ*, a vatikáni rádió magyar bemondója (38, 16, 7).
- Lengyel Zoltán* erdélyi örménykatolikus apostoli kormányzó (56, 33).
- Kujáni Ferenc* protonotárius, kalocsai nagyprépost (74, 51).
- Kovács Vince* kanonok, Kalocsa-belvárosi plébános (58, 35).
- Mihályfi István* mb. főesperes, a kalocsai Szent Imre templom plébánosa (53, 29).
- Sztrilich Károly* mb. főesperes, keceli plébános (47, 23).
- Péter Antal* kanonok, volt brassói plébános, Gyulafahérváron (84, 58).
- Kiss Gyula*, az Amerikai Magyar Katolikus Liga ügyvezető alelnöke, a trentoni Szent István magyar egyházközség plébánosa (65, 40).
- Borsányi Balázs OFM*, perui magyar lelkész, Limában (74, 50).
- Dr. Szalay Jeromos* bencés, volt kolozsvári egyetemi m. tanár, Párizsban (69, 43).
- Dr. Magyar József* hittanár, Neunkirchen (51, 24).
- Scharfenberger János* ny. vemédi esperesplébános (82).
- Véghegyi Zoltán István* ciszterci paptanár (71, 47).
- Pór József* bonyhádi plébános, c. apát. nov. 28-án (82, 58).
- Kovács Péter* pápai kamarás, főesperes Budapesten (80).
- Blandl György* pécsi egyházmegyei ny. plébános (86).
- Deáky Hónor István* ciszterci paptanár, Csákváron (80, 55).

Kovács Péter pápai kamarás, ny. sopronhorpácsi plébános (82, 59).

Súly Szaléz ferences, Esztergomban (77).

Niemetz Sándor esperes, tési lelkész (74).

Zuber Zefirin ferences atya (69).

Süle Antal ikervári plébános

Perr Viktor szentszéki bíró, bonyhádi plébános (73, 49).

Dr. Brückner László pápai prelátus, Sopronban

Elhunyt paptestvéreinket foglaljuk mementóinkba!

MSGR. LENGYEL ZOLTÁN

erdélyi örmény apostoli kormányzó

Az ízig-vérig magyar főpap halála nagy veszteség híveinek és az erdélyieknek. Október 8-án, a szamosújvári örmény katolikus főtemplomból vitték örök nyugalomra. Teológiai tanulmányait Gyulafehérváron végezte. 1930-ban a bécsi mechtaristáknál sajtátította el az örmény rítust és az örmény nyelvet. Pappá is ott szentelték 1931-ben. Az Apostoli Szentszék 1939 július 25-én kinevezte az örmény katolikusok erdélyi és romániai adminisztrátorává. Vezetése alá öt egyházközség tartozott: Szamosújvár, Gyergyószentmiklós, Erzsébetváros, Csík-szépvez és Bukarest. Fáradhatatlanul gondját viselte a szamosújvári örmény árvaháznak és aggok házának. Szépen fejlesztette az örmény múzeumot és könyvtárt.

A kereszténység Örményországba már az első században eljutott és Tiridates király megtérésével (a IV. század elején) hivatalos vallássá lett. A jakobiták mesterkedései folytán egy részük később a monofizita eretnekségbe esett. A keresztes hadjáratok idején a római egyházzal közvetlen kapcsolatba kerültek és IV. Jenő pápa (1439. „Exultate Deo“ bulla) Örményországnak az Egyházzal való egyesülését proklamálta. Zavargó elemek azonban újraébresztették a szakadást.

A magyarországi örmények úniója Okszendi Vezireszki Rómában tanult örmény pap lelkesedésének köszönhető, aki Erdélybe visszatérve az unio apostola lett. XI. Ince pápa Okszendit püspökké és az örmények apostoli vicariusává nevezte ki. Ő alapította az örmények számára Szamosújvár városát. Gerla falu helyén, 1700-ban rakták le Armenapolis (Szamosújvár) alapkövét. Ide azután tömegesen telepedtek le az únióra lépő örmények. (3000 család, ezek leszármazottja kb. 30.000—40.000 lélek.) Lipót király megadta nekik a katolikus papok és hívek által élvezett jogokat és kiváltságokat. Mély vallásosságuk ma is közzismert.

Marosi László

KOVÁCS KANDID ISTVÁN

jászópremontrei vikárius-alperjel

(1882. december 8 — 1964 május 29)

A Dunántúl szülőtte volt, Devecserben látott napvilágot. Élete legnagyobb részét távol szülőföldjétől élte le. Leginkább a Felvidékre eső Jászón és Kassán, majd a trianoni béke után Erdélyben, Nagyváradon működött.

1907 június 27.-én szentelik pappá. Mint kezdő tanár Kassán tanított. Innen Jászóra rendelte prépostja a rendi növendékek újoncmesterének. A jászóvári prépostság 1919-ben a párizskörnyéki békeszerződéssel három részre lett szétosztva és három országban kellett továbbélnie. Ekkor került Kovács Kandid is Nagyváradra az 1920-ig még működött gimnáziumhoz, mint hittanár, majd mint hitszónok. E munkakörében az elszakított magyarságnak egyik csendes, de buzgólelkű apostola lett. Takács Menyhért prépost Leéb Bertalan vikáriusa elhunytával őt nevezi ki prépostsága román területre eső részére vikáriusának, Erdélynek 1942-ben történt visszacsatolása után ismét Jászóra került újoncmesternek. A visszacsatolt felvidéki rész 1945-ban való újra elvesztése után került Gödöllőre. A rendek 1950-ben történt szétosztása után a szomszédos Mária-besnyő egyik lelkészségén húzódnak meg és működött magas kora és törekeny egészsége ellenére is mint igen buzgó lelkipásztor a kis nyájának, szinte halála napjáig. Keresett papi lelkiatya, rekollektációs előadó, megbecsült hitszónok és lelkivezető volt. R. I. P.

Paulai Károly Imre O. Praem.

DR. SZALAY JEROMOS OSB

(1896—1964)

Az emigrációban élő magyar papságnak egyik legmunkásabb és legértékesebb tagja fejezte be életét az elmúlt év decemberében Párizsban. Életének utolsó két évtizede világosan mutatja, milyen emberfeletti küzdelmet folytat az a pap, aki kiszakadva a hazai környezetből, a szerzetesi közösség biztos korlátai közül, a magánosan élő és harcoló ember sorsát választja.

A veszprémmegyei Nórápon született, amikor az ezeréves fennállását ünneplő Nagymagyarország görögtüzes fénnel igyekezett felejtetni súlyos sebeit. Ez az ezeréves Nagymagyarország és kilencszázéves rendje, a Szt. Benedek rend, voltak félvszázadon keresztül életének vezércsillagai. Ezeknek szolgálatában dolgozott, fáradt és harcolt 1914-től, amikor belépett a rendbe, 1964-ig, utolsó lehetőségig, amikor le kellett tennie véglegesen a tollat, amelyet egy életen keresztül olyan szorgalmasan forgatott.

A pannonthalmi főiskolán folytatott tanulmányainak befejezése és pappászentelése után, 1921-ben, szülőfalúja közelébe, Pápára került tanárnak, ahol egyéves megszakítással (franciaországi tanulmányút) 1929-ig működött. Pályája pontosan két szakaszra oszlik, a választóvonalat a második háború képezi. Egész életére döntő jelentőségű volt az első világháború elvesztése és a második háború utáni összeomlás, a trianoni béke és a kommunizmus uralomra jutása. Utolsó tanulmányi éveire esett a monarchia felbomlása; első tanári éveiben szemlélője volt a megcsönkített ország szomorú politikai és gazdasági küzdelmeinek, amelyek rányomták bélyegüket egyéniségére és bizonyos keserű alaphangulatot adtak neki.

Írói működését korán kezdte. Már 1924-25-ben a Pápa és Vidéke c. hetilapnak a főszerkesztője. A lapszerkesztés szoktatta hozzá az állandó és rendszeres íráshoz és a sokoldalúsághoz, hiszen sok mindenhez hozzá kellett szólnia és véleményét nyilvánítania.

1929-től 1942-ig, a második világháború alatti párizsi kiküldetéséig, a pannonthalmi főiskolán volt a francia nyelv és irodalom előadója, később a

kolozsvári egyetem magántanára. Ezekben az években bontakozik ki tudományos működése és egyéniségének harcos jellege, amelyek éppen a veszített háború következtében súlyos veszteségeket szenvedő rendje életére nyomasztóan nehezedtek és sok belső válságnak, harcnak voltak az okai. Tudományos érdeklődése rendje multjára, jelen életére, a francia katolicizmusra, irodalomra és nyelvtudományra terjedt ki. A Szt. István könyvek sorozatában jelent meg a Szt. Benedek élete és műve és A katolikus gondolat útja az újkori Franciaországban c. műve. Azonkívül a Francia irodalom és katolicizmus c. könyve is ebben az időben látott napvilágot és a Grammaire Française á l'usage des Hongrois, amelyet a francia Akadémia jutalommal tüntetett ki.

Amint Pápan a hetilap szerkesztése foglalkoztatta, Pannonhalmán a Pannonhalmi Szemle adott neki állandó munkát. Kezdetben hosszabb-rövidebb lélegzetű tanulmányai jelentek meg a pápai reálgimnázium értesítőjében, később a P. Szemlében, de gyakran francia folyóiratokban is. Elsősorban rendjének élete foglalkoztatta, a benediktinus család és a római familia hasonlósága, a rend tudományos élete, Maredsous és Solesmes. A rend történeti jelentősége nagyobb tanulmányra ihleti.

Legtöbbet a francia vallásos élettel és irodalommal foglalkozott. Cikkai során kibontakozik előttünk az egész francia katolikus élet, multja a 17. és 18. században, jelene, a vallási megújulás, az ifjúság a háború előtt, az ifjúsági Szövetség, a katolikus iskolák és az iskolaproblémák, a ker. munkás- és földművesifjúsági mozgalmak Belgiumban és Franciaországban. Az Action Française éppúgy érdekli, mint a vallásoktatás és katolikusok jogi helyzete, a hadifogoly papok, Ancelet-né Houstache Janka. Hosszabb tanulmányban értekezik az újabb francia irodalom katolikus szelleméről és a Mihelics Vidtől szerkesztett „Katolikus Fejekben” ő írt Ernst Psychariról, Ozanamról és Mauriacról.

A középiskolai és főiskolai tanárt érdekelték a lélek szerint való nevelés, a nyelvtanítási kérdések és hosszabb tanulmányt szentelt a francia nyelv tanításának a reálgimnáziumban. A bencés és francia vonatkozású cikkek mellett írt Tihamér püspökről, az eucharisztikus kongresszusról és a Szt. Imre jubileumról. Megjelenik azonban már ekkor nála revízió kérdése, a katolicizmus szerepe a revízió szolgálatában, az igazságtalanul büntetett Magyarország helyzete és mutatkozik a polemizáló hang is.

Munkatársa volt a Katolikus Lexikonnak, a Dictionnaire de Histoire et de Geographie ecclésiastique-nek és nagyon sok könyvismertetést és bírálatot írt a Phalmi Szemlében. A franciaországi lapokban a magyarországi katolicizmus helyzetével, a hitvallásos iskolákkal és Phalmával foglalkozott.

A második világháború végzetett ennek a nyugodt tudományos munkálkodásnak és élete második szakaszára döntő jelentőségű lett Franciaországba való kiküldetése, amely nemcsak egyéni életét állította gyökeres változás elé, hanem tudományos munkásságának is új irányt szabott. A háború alatt és után a lelkipásztori munka egy időre háttérbe szorította a tudományos munkát. Nemcsak Párizs magyarjainak gondozása volt feladata, hanem a fogolytáborok magyarjainak segítése tölti ki életét. Fáradhatatlanul küldte, sokszor maga hordta személyesen a csomagokat, és csak a világ minden tájára szétszórtak százai tudnának beszélni arról, hogy hány emberen segített. Látszólag szigorú külseje mindféle segíteni akaró jóságos szívet takart és akik közelebből bepilanthattak egyéniségébe és munkájába, tudják csak igazán értékelni és nagy-

rabecsülni. Külön tanulmánynak képezhetné a tárgyát, hogy mennyien éltek vissza, néha nagyon csúnyán, ezzel az atyai szívvel. Volt, aki hiszékenységet kihasználva először kölcsönt ajánlott fel neki könyvei kiadására, hogy aztán nemcsak az adott pénzt, hanem annak háromszorosát is kölcsönkérje. És ő adott mindenkinek és segített mindenkin, aki szerényen hozzáfordult.

Amikor a háború után némileg rendeződött a menekültek helyzete, elkezdte élete nagy munkáját, amelyen haláláig dolgozott, és amelynek jellegje volt: „Építsük fel azt, amit leromboltak.” Ennek a gondolatnak és megvalósításának lett a megszálottja haláláig. Mint írja: „Jancsó Benedek, a magyar ügynek több mint félévszázadon keresztül fáradhatatlan és széles látókörű munkása áldotta meg halála előtt néhány nappal és buzdította új út követésére. Az új út nem érzélgős érvekre, hanem szigorú igazságra épült, kitartó, önfeláldozó munkára, alapos tudásra.” Úgy ahogyan írta egyik röpiratában: „Magyar Testvérek! A magyarságnak nem csínytevéseitekre van szüksége, hanem izzadásgútokra, a becsületes munkátokra!” Szalay Jeromos a legmodernebb szellemben akarta, gyűlöletből mentesen tárgyalni a magyarság perét a románokkal, szerbekkel, horvátokkal, szlovákokkal, csehekkel és osztrákokkal. Erről szót volna nagy munkájának harmadik és negyedik kötete. Sajnos, ez a munkája befejezetlen maradt, csak az anyaggyűjtést kezdte el.

Természetesen körülvették őt is a magánosságba szakadt ember veszedelmei. A nagy távlatok mellett mintha elvesztette volna érzékét a mindennapi élet adottságaival szemben. Egy másik világban élve nem törődött a legelemibb életszükségletekkel. A Gare de l'Est melletti tanyáját látva elszégyelhetne volna magát még Diogenes is. Maga kotyvasztotta magának egy hétrevaló ennivalóját, hogy még az étkezés ideje is a legrövidebbre korlátozódjék. Minden magánélet és pihenés vagy szórakozás nélkül dolgozott, gyűjtötte hangyaszorgalommal az anyagot a könyveihez. Mint egy megszállott hadakozott megcsonkított és rabságbajettett hazája igazságáért és nagy eszményképeiért: Mindszentyért és Márton Áronért. Ha valaki támadta fajtáját, személyében érezte magát megtámadottnak és legszenvedélyesebben válaszolt, vagy sokszor könnyekre fakadva szenvedett.

Mivel alapjában nem volt magános természetű ember, legtöbbször megosztotta lakását másokkal, nem mindig arra érdemes emberekkel, akik jószívét, segíteni akarását sokszor kihasználták és szívtelenül kifosztották. Innen magyarázhatók aztán időnkinti szenvedélyes kitörései és kiméletlen vagdalkozásai. Néha még nála is betelt a pohár! Nem egyszer goromba visszautasításban volt része éppen azoktól, akiknek a kapott jókért viszontszolgáltatást kellett volna adniuk, hogy tovább segíthessen másokon.

A 4 kötetre tervezett munkájából 2 kötet készült el és a Mindszentyről és Marton Árontól szóló kötetek. Saját kiadásában 66 ezer — mint írta — „magyarvédő” könyvet, más kiadóknál 15 ezret adott ki. Mivel egy ideig a rend bizonyos anyagi ügyeit is ő intézte, sokat kellett utaznia. Elképzelhető, mennyit dolgozott, mikor a lekipásztori és tudományos munkához még a gazdasági ügyek intézése is társult, amely nem túlságosan illett az ő egyéniségéhez. A lakásán halála után megtalálható jegyzeteiből lehetett látni, hogy a látszólagos nagy rendetlenségben mennyit foglalkozott kimutatásokkal és elszámolásokkal, amelyek azonban a munka sodrában elkallódtak. Valóban úgy dolgozott, „mintha Zrinyi Miklós unokája lett volna” és úgy harcolt, „mintha egyedül rá támaszkodott volna

hazája!" Könyveit nemcsak magyar nyelven jelentette, meg, hanem németül, franciául, angolul és spanyolul is. Mint sok esetben előfordul, könyvei megírásától és kiadásától kezdve a postai szállításig mindent maga végzett. Egész lakása tele volt a kiadott könyvekkel, mozogni sem lehetett tőlük. Ha valaki le akart ülni, előbb félre kellett takarítania a jegyzetek, újságkivágások és levelek garmadát, hogy helyet találjon. A mi feladatunk ezeknek a munkáknak terjesztése, mindenekelőtt azonban könyveiből megismernünk a magyar igazságot és a nemzetünket ért igazságtalanságokat, amelyeket kevesen ismertek olyan jól mint ő.

Még súlyos betegen is hazaszökött a kórházból, mihelyt kissé jobban érezte magát, azzal a megjegyzéssel, hogy neki még két könyvet kell megírnia. A szó szoros értelmében ágyához kellett kötözni, hogy ismét el ne menjen. Szélütése után öt héten keresztül kínlódott bénultan és tehetetlenül ez a pihenésnélküli energia, míg a halál meg nem váltotta kegyetlen szenvedéseitől, amelyeket bizonyára forrón szeretett hazájáért ajánlott föl.

A tárgyilagos tudományos bírálat hivatása lesz lemérni munkáinak tudományos értékét, a szíveket és veséket vizsgáló Bíró joga megítélni emberi értékeit és gyarlóságait. Azonban ezeket egymásmellé állítva toronymagasan áll előttünk szenvedélyes hazaszeretete és mindig segíteni kész jósága. Az isteni Gondviselés kivette ugyan a kezéből a tollat és nem engedte befejezni tervezett munkáját, példája azonban itt maradt, hogy csüggedésünk pillanataiban buzdítson bennünket folytatni és befejezni munkáját: „felépíteni, amit leromboltak“, önző érdeket nem ismerő eszményi hazaszeretettel.

Temetésén Nagymagyarország szláv nemzetiségei is képviseltették magukat. A horvátoknak nemcsak a koszorújuk volt a koporsó mellett, hanem szónokuk is búcsúztatta Középeurópa újjáépítésének önzetlen és nagy munkását. Akik az új Európa születését, Középeurópa igazságos rendezését és magyarságot ért igazságtalanságok jóvátételét megérik, nem feledkezhetnek meg ennek egyik legmunkásabb úttörőjéről és előharcosáról, Szalay Jeromosról.

Sümegh Lotár OSB.

SIGMOND LÓRÁNT LÁSZLÓ CISZTERCI (1911—1964)

Budapesten született, a ciszterciek budai gimnáziumában tanult. 1929-ben öltötte fel a ciszterci noviciusok fehér ruháját. 1935-ben szentelték pappá. Folytatván tanulmányait, magyar és francia nyelvből tanári oklevelet szerzett. Tanári működését 1937 szeptemberében kezdte meg a budai gimnáziumban. 1944 tavaszán tábori lelkészi szolgálatra hívták be. 1945 őszén tért vissza Budapestre, és akkor a Rend pesti tanulmányi házában, a Bernardinumban lett a rendi növendékek tanulmányi felügyelője. Csakhamar a legfelölöségteljesebb feladatra kapott megbízást: 1946 augusztusában noviciusmester és a teológus növendékek spirituálisá lett Zircen. Ebben a munkakörben működött 1950-ig, a Rend feloszlatásáig. Attól kezdve mint önálló nyelvtanár és alkalmi fordító élt Budapesten, igen szerény körülmények között Gazdag lelkének kiáradását talán az azóta eltelt csaknem másfél évtizedalatt érezhették a legjobban azok, akiket a Gondviselés az ő lelki sugárzásának körébe vezetett. 1961 elején, amikor a magyarországi kormányzat mintegy nyolcvan katolikus papot tartóztatott le,

ő is börtönbe került. Ott rövid idő után megbetegedett és súlyos veseműtéten esett át. Attól kezdve egészségi állapota lassan, de állandóan romlott. 1963 áprilisában az amnesztia révén ő is kiszabadult és a pannonhalmi Szociális Orthon lakója lett. A rákos betegség egyre jobban elhatalmasodott rajta, 1964 áprilisától kezdve már állandóan fekdünie kellett. A halál 1964 július 8-án vetett véget súlyos szenvedéseinek.

Mély lelkiségét családi környezetéből hozta magával. Édesapja, 'Sigmond Elek műegyetemi tanár és európai hírnő agrokémikus, hitvalló, igen buzgó katolikus volt, aki felesége korai halála után is olyan vallásos nevelést adott két fiának, hogy mindkettő szerzetes lett. Kisebbik fia, Andor, rendi nevén Rajmund, jelenleg a Domonkosrend római Sz. Tamás egyetemének, az Angelicumnak rektora.

Lóránt atya a tudományos élet légkörében nőtt fel, és várható volt, hogy kitűnő képességeit a szellemi munka területén bontakoztatja ki. Bár szívesen és hivatott szakértelemmel foglalkozott nyelvészettel, irodalommal és esztétikával, élete feladatát azonban mégsem a tudományos alkotó munkában kereste. Értékelése szerint ez minden nagyszerűsége mellett is csak földi mértékű és tartalmú.

Tanári működését nagy felkészültség, széles szellemi látókör, lelkiismeretes gondosság és kiváló pedagógiai érzék tette értékké. Akkori felettesei azt mondták róla, hogy minden órája mintatanítás lehetett volna. Lóránt atya azonban nem is pusztán a tanításban látta munkája célját. A lelkek belső értékét akarta növelni, Isten felé akarta vinni azokat. A tudás mesteri átadása, a bontakozó ifjú lélek szellemi kiművelése mellett pedagógiáján mindig átfénylött a természetfeletti cél gondolata. És nemcsak a tanítás munkáját végezte teljes papi odaadással: a szószék és a gyóntatószék is kedves munkahelye volt.

A természetfölöttibe kapcsolódó, mélységes hittől és istenszeretettől átfűtött nevelő munkájával ki tudta alakítani a vezetése alá kerülő fiatal lelkekben az élet természetfölötti céljának tudatát, és sok értékes papi és rendi hivatást tudott ébreszteni. Ezért is vezette aztán őt a Gondviselés arra a munkára, amelyet ilyen eredményesen csak ő tudott elvégezni.

Mint noviciusmestert és lelkipélesztőt a kiváló emberismeret, a tárgyilagos és világos ítélőképesség, higgadt okosság jellemezte. Nem szerette a hangzatos szavakat, a túlzó lendületet, sem pedig a buzgóságnak azt a fajtáját, amely szélsőségekhez vezet. Az eszményt, amelyet szavaival és élete példájával növendékei elé állított, józan mértéktartás és ugyanakkor minden kompromisszumtól való mentesség jellemezte. Előjáróként önzetlen volt abban az értelemben is, hogy személytelen tudott maradni: nem esett azoknak a lelkipélesztőknek a hibájába, akik a rájuk bízottak eszményt kereső buzgóságát a saját személyükhöz kötik.

Bölcsen, tapintattal, eredményesen tudott vezetni és munkára lelkesíteni másokat. Mindig következetes volt és megbízható; okosságára, reális érzékére, alaposságára rá lehetett volna bízni az egész világot. És valahogy élete gondviselésszerűen úgy is alakult, hogy nagy időket kapott élete háttéréül és keretéül, nagy feladatok kértek tőle megoldást.

„Sinceritas, justitia, charitas” — ezt választotta jelszavának nagy feladatok megvalósítása küszöbén. Célkitűzéseiben világos látású, tudatos és határozott volt. Figyelme minden körülményre kiterjedt. Készségesen és türelemmel hallgatta meg mások véleményét, — a magáét megfontoltan, minden szempont tárgyilagos

mérlegelésével alakította ki, függetlenül személyes hangulatoktól. Nem parancsolt, inkább meggyőzött okosságával és szelidségével. Nagyon jó tudott lenni azokhoz, akiknek segítségre volt szükségük. A mások iránti szeretet nemcsak együttérzést, hanem gondoskodást és áldozatkészséget jelentett számára. Szíve melegségét ünnepi alkalmakkor apró figyelmességekkel mutatta meg. És amikor a legszerényebb körülmények között élt, akkor is örömet szerzett neki, ha a vendéglátás aprólékos szolgálatait gyakorolhatta.

Egy hozzá igen közel álló személy így jellemezte Lóránt atyát:

„Már első látásra is megragadó volt benne egyéniségének, lelkiségének és műveltségének lenyűgöző fensőbbsege, kegyelmi és szellemi gazdagsága. Sohasem ismert kicsi és könnyű pillanatokat, állandóan a mélység felé tartó szándékaiban megnőtt minden. Erős és rendületlen következetességgel fejlesztette és tartotta belső egységét. Ezt a szinte szuverén tudatosságot elsősorban hatalmas és nyugodt értelmi erői adták meg számára. Az értelem vaslogikájú embere világolt benne és belőle. Talán ezért is lett a gondolat embereinek sorsával mindig magányos. Hasonlított a hegyekhez, amelyek magányukkal fizetnek nagyságukért. Am ha személyiségének határozott és mindig fegyelmezett körvonalai búvósnek és tartózkodónak is hatottak, kedélyvilágát nem zsarolta meg: szeretett mosolyogni és tudott kacagni.

Az az ember volt, akit, ha az ember egyszer lát, nem tud többé elfelejteni, akihez az ember mindig visszatér, mert mindig több és nagyobb lesz tőle.”

Hosszas és kínzó betegsége nagy áldozat és nagy próbatétel volt számára. Betegsége egyre jobban elhatalmasodott rajta: a vese után a gerincoszlopban, a tüdőben, majd a hasnyálmirigyben is áttételek képződtek. Előbb jobb, majd balkeze, később mindkét lábszára és dereka megbénult; legvégül már nyelni sem tudott. Fájdalmakról sohasem panaszkodott, hangos szót sem szólt betegsége alatt, csak egyenes kérdésre vallotta be, hogy „Fáj”. Halálküzdelve csaknem három napig tartott. Amikor július 8-án este 11 órákor végre elpihent, fájdalomtól megkínzott arcán szelíd mosoly jelent meg.

Élete minden kis részletében és minden nap öntudatosan Istennek szentelt élet volt: szent célért hozott áldozat. Isten elfogadta és megszentelte ezt az áldozatot a végső szenvedésben. Isten nagy ajándéka volt ő mindazok számára, akik érintkezésbe jutottak vele.

Köszönjük Urunk, hogy megajándékozta vele bennünket!

SOCist.

KALOCSA NÉGYES GYÁZSA

Az elmúlt év október 28.-án történt az 5 új püspök felszentelése a budapesti Szt. István bazilikában. Kalocsa erősen képviseltette magát. A szentelő főpap az új kalocsai érsek, dr. Hamvas Endre s az egyik szentelendő püspök is kalocsai megyés, Baja belv. plébánosa Dr. Ijjas József volt. Az ország minden részéből igen sokan utaztak Pestre erre az ötös püspökszentelésre és természetesen Kalocsáról is számosan vettek részt az ünnepségen: ki vonaton, ki gépkocsin, autóbuszon, motoron ment föl. Az egyik kalocsai csoportot Mihályfi István, a kalocsa-eperföldi plébános, tb. főesperes vitte a kocsiján: Dr. Kujáni Ferenc apost. protonotárius nagyrépostot, Némédi Kovács Vince Kalocsa belv. plébános-kanonokot és Sztrilich Károly esp. plébános megbízott főesperest.

A szentelés megszervezése körül hibák mutatkoztak, ami miatt az amúgyis erősen cukorbeteg Mihályfi István erősen felizgatta magát. Ez a kalocsai csoport is résztvett a szentelés utáni ebéden s utána indultak haza, hogy Kujáni nagyprépost a káptalan nevében fogadhasa az érkező s székhelyét átveendő új érseket. Több forrásból tudjuk, hogy az est beálltával Szalkszentmárton község határában történt a szerencsétlenség: Mihályfi István állítólag nagy sebességgel behajtott egy parkoló tehergépkocsiba. (Egyesek szerint a parkoló kocsit szabályosan ki volt világítva, mások szerint nem. Hogy Mihályfi ura volt a kocsinak — írja valaki —, azt bizonyítja a féknyom, amely az ütközés előtt csak méterekkel látható. A szembenjövő autók miatt csökkentett fénnel ment, ennek a világítási távolsága nem több mint 15—20 méter. A sötétben álló kocsit csak a határon belül vehette észre. Szerk.) A szerencsétlenség halálos volt. Az elöl ülő Mihályfit és Sztrilichet erősen megroconsolta. A két hátsó ülésen utazó az ütésektől tört össze. Némédi Kovács Vince is azonnal meghalt, míg Kujáni protonotárius még jó pár percet élt. 25 perc múlva ért oda Ijjas püspök kocsija. Felfigyelt a tömegre, rosszat sejtett, kiszállt a kocsiból és látta a borzalmas tragédiát. Két holttest már kint az árok szélén feküdt, ezután vették ki a kocsi hátsó részéből a másik kettőt. Akkor már a helyszínen volt a dunavecsei plébános, aki feladta mind a négynek az utolsó kenetet. A szerencsétlenség megrendítette az egész országot. A Szentatya Cicognani államtitkár útján fejezte ki részvétét Hamvas érsek úrnak.

Mihályfi István: 1911-ben Baján született. Több helyen segédlelkészkedett, Mindenütt közkedvelt, kedves, jómodorú, kedélyes paptestvér volt. 1954-ben került a kalocsai eperföldi plébániára plébánosnak. Nehéz időkben kifestette az új neoromán stílusú Szt. Imre templomot. Hívei igen szerették. Kitűnő szónok volt. 1964-ben lett tb. főesperes. A kalocsai segédpüspök írja róla: „nagyot veszített benne az egyházmegye. Pista maga volt az agilitás. Legutolsó műve, amely egyszersmindenkorra hirdeti nevét s megőrzi emlékét, a szépen kifestett emploma.“ Egyik paptársa szerint: „Elnémult a mi egyházmegyénk legszébbszavú papja, szeretett missziótársam, aki mindig mindenkinek csak használni akart és szándékosan soha, senkinek sem ártott.“

Sztrilich Károly: 1917-ben született Zentán, ahonnan annyi derék magyar pap került ki. A teológiát Szarajevóban végezte. Szabadkán volt káplán, majd Kalocsára került. Hosszú ideig volt aulista, szertartómester, érs. titkár, későbbben megbízott irodagazgató. 1951—1956 között Grósz érsek úrral és a többi elítélt kalocsai pappal a börtönben szenved. 1964 júniusában lett Kecel plébánosa, esperes és főesperes. Derék, kedves jóbarát, kedélyes társalgó és kötelességtudó, pontos munkása az Úrnak. Mindenki szerette, mindenkire volt egy meleg szava. Mindössze pár hónapig volt csak plébános, de közvetlenségével, nyílt szavával, barátságával, egyenes beszédével meghódította híveit.

Némédi Kovács Vince: szintén zentai születésű (1906). 1943-ban a szabadkai Szt. Györgyre került plébánosnak. Rövid ideig volt itt az összeomlás után, 1945-ben lelkész lett Homokmégyen, majd Kalocsán a szemináriumban vicerektor. 1951 után az egyházmegyei szemináriumban Szegeden rektor. Grósz érsek kiszabadulása után, árveve az egyházmegyéjét, kinevezi őt Kalocsa-belvárosi plébánosnak és kanonoknak. Komoly és lelkiismeretes papi lélek volt, amelle

szíves jóbarát, igazi bácskai ember. A teológiát kitünően ismerte és állandóan képezte magát. Országszerte sok ismerőse, barátja akadt. Mindenki becsülte és szerette papi lelkesége miatt.

Dr. Kujáni Ferenc Géderlakon született 1890-ben, Kalocsa mellett. Apostoli protonotárius, nagyprépost, főszékesegyházi kanonok. A tehetséges, kiváló tanuló főpásztora Innsbruckba küldi, ahol nagyon szép sikerrel végezte el teológiai tanulmányait. Pappászentelése után több helyen káplán, tábori lelkész, hittanár, majd teológiai tanár Kalocsán. 1937-ben kanonok lesz, 1944-ben ap. protonotárius és az év decemberében Horváth Győző segédpüspök halála után érseki helynök. 1951–56 közötti években, — Grősz érsek bebörtönözése idején, — káptalani helynök és ordinarius. Mint pap, tanár és kormányzó, megmaradt mindig mélygondolkodású, együttérző embernek, aki nagy-nagy élettapasztalattal, széleskörű tudással, megértéssel és új meglátásokkal, józan és bölcs intézkedésekkel tölti be hivatalát és kezeli a rábízottakat: paptestvéreit, tanítványait, híveit, a legényegyletet, a patronázst. Szíve mindig maradt szűkebb hazája, Kalocsa és Géderlak népe iránt. Ez a meleg szeretet hozta létre a kalocsai népművészet házát, ő lelkesítette s talán mentette meg a pompás színekben oly gazdag kalocsai kézimunkát, csipkét, tűmintát, faragást. Egészen kiváló latinista volt, de épp oly jól beszélte a német és az olasz nyelvet is. Erdemes volna kiadni latin levelezésének másolatait. Meleg szeretet lobogott szívében mindenki iránt. Az internáltakkal szemben határtalan megértést és részvétet érzett, ahol csak alkalom nyílt hivatalosan, magánúton, titkon küldötte segítségét. Nagy volt abban, amiben oly sok ember nem képes nagy lenni: mindenkit megérteni és senkit sem elítélni. Koszter Atya, közismert író és nevelő közölte halálakor: „Nagy volt benne az a nagyon ritka fajtája a jóságnak, hogy az esetekkel és megtörtékekkel is törődött és minden erejével igyekezett lábra állítani őket. Mások elítélik az elbukottakat és ez könnyű, ő a hóna alá nyúlt és segítette őket; és az nagyon ritka. Én kedves barátomat veszítettem el benne.” Ezt a szép vallomást magam is megerősíthetem. Kintlétem éveiben sokszor kellett kérésére Kalocsát Róma felé, egyes hivatalok és külföldi főpapok felé képviselnem. Az iratokból, a nekem szóló utasításokból láttam, hogy minden egyes ügyet a legmegértőbb, legelnezőbb szeretettel ajánlott s mindent megtett védencai ügyében. Jellemző erre az atyai szeretetre az eset, amikor egyik pártfogoltja ügyében hozzám fordult, hogy a magam nevében, a magam tehetségével és eszközeivel egyenlítsem ki szerencsétlen pártfogoltjának számláját. Jóságomra appellált, hogy a terheket vállaljam és így ketten adjunk új életet, új lehetőségeket egyik szegény paptestvérünknek. Ez a megértő, megbocsájto szeretet nagyon megfogott, óriásit épített a lelkemen. Egyformán karolta fel a papokat, világiakat, alkalmazottait, ismerőseit, szomszédait. Mindenkit számon tartott, azokat is akik Géderlacról, Kalocsáról Budapestre származtak. A legényegyletnek volt tagjait, a patronázs leányait ő eskette. Ő keresztelte gyermekeiket, soknak ő volt a bérmaatyja, iskolában támogatója, ügyes-bajos dolgaikban eljárta a hivatalokban és sorsukat valóban szívében viselte.

Csak így értjük meg, hogy a temetésen tízezrek szorongtak, még Budapestről is autóbuszokon jöttek le elbúcsúzni tőle és megadni a végtisztességet ennek a valóban nagy embernek. Egyik kalocsai, de Pesten élő munkás írja: „Egyszerűen elképzelhetetlen, hogy Kujáni Atya nincs már közöttünk. Nem hishetjük, hogy már nem él. 25–30 éve szakadtam el Kalocsától, de ő velünk együtt élt, tudta

merre, hol vagyunk, hol dolgozunk, életünket úgyszólván most is irányította mint akkor, amikor még a futballcsapatban velünk volt. Jövőre is, ha Isten segít, elmegyek feleségemmel a sírjához s a Tisztelendő Úr nevében is viszek egy szál virágot, mert nagyon szerette Tisztelendő Urat s nagyon készült Riedenburgha Önt meglátogatni. Pótolhatatlan veszteség ez Kalocsának, többé nem lesz ilyen papja.“ De ugyanígy írnak róla a borbély, a szakácsnő, a volt takarítónő, a napszámosok. Egyikük ezt jegyzi meg a temetésről: „Mindenki megsiratta; még a rendőr is, aki mellettem állt, megkönnyezte.“ Nagy gyászunkban van egy vigasz is: aki így szerette földi életében övét, az ott fönt sem fog szereteteiről megfeledezni. Nyugodjék ő is, három paptársa is békében!

Anisich Jenő

DR. MAGYAR JÓZSEF

(1913 május 29 — 1964 december 5)

Édesanyját akarta meglátogatni, aki kórházban feküdt. Óvatosságból nem saját kis autójával indult, hanem egyik volt tanítványa ajánlatát fogadta el, aki Mercedes kocsival Budapestre készült. A Mindenhátó mégis úgy döntött, hogy halálos áldozata legyen ennek az útnak. Dorog közelében, december 5-e hajnalán történt a szerencsétlenség. A szentkenet szentségét még megkapta, mielőtt kilehelte nemes lelkét. Elsőpéntek volt, amikor elindult és csütörtökön a sachsenbrunni küsszeminárium növendékeinél gyóntatott, mint már évek óta, előkészületül az elsőpéntekre. Így az Úr biztosan megjutalmazza szolgája hűségét, akinek utolsó papi ténykedése lelkipásztori szeretetgyakorlat volt.

Tolna megyében lakott élete elején, bár Székesfehérvár a szülőhelye. Nagy odaadással, hihetetlen akaraterővel és áldozatkészséggel tanul, keres lehetőségeket kiképzése biztosítására. Maga töri útját, hiszen a huszas és harmincas évek nem engedik a szegény gyerek könnyű és gondtalan tanulását. 1940-ben szentelik pappá. Fiatal papként bejárja az egész országot és az akkor visszacsatolt vidékeket: előadásokat tart, apostolkodik. Később, már a háború vége felé, nem egészen fiatalon, megint tanulni kezd, egyetemre jár. A háború után „summa cum laude“ doktorál Werfel Ferenc műveiről írt munkával és középiskolai tanári oklevelet nyer a magyar, német és bölcsélet szakokban. Majd néhány évig a csilei főváros, Santiago egyik legismertebb középiskolájában a Liceo Alemà-on tanít. Betegeskedése kényszeríti a visszatérésre. Zell am See, Salzburg-Gnigl az első állomásai itt Ausztriában. Majd Bécsben és Kremsben tanít. Az utolsó tíz évben pedig a neunkircheni (N. O.) gimnázium hittanára. Az ottani Volkshochschule előadója, amelyen majdnem az egész teológiát átveszi sohasem fogyó csoportjával. A sachsenbrunni küsszeminárium állandó gyóntatója és kisegítője. Sok-sok Istent keresőnek pásztora és idegenek szakadt honfitársainak és paptestvéreinek odaado és mindig készséges tanácsadója. Jó szíve és szorgalma, problémákat nyíltan és bátran boncoló szelleme utat mutattak, mindazoknak, akik megismerhették. Őszintén és komolyan kereste Istent, soha feltűnést nem keresve, vagy dicséretet nem várva. Ezért marad a mienk Istenben, ha haló porai nem is itt közelünkben, hanem — hazáját szerető szívét ismerve Isten ajándékeként — Budapesten nyugosznak. Temetése nagy papi részvétellel 1964 dec. 17-én volt.

Unzeitig Tivadar SVD.

Ragyogó napsütéses őszi délután, 1964 szeptember 29-én, nem közönséges temetési menet indult el a zamsi kórházból. Iskolás fiúk és lányok hosszú sora nyitotta meg a menetet. Azokat követte az asszonyok és a férfiak hatalmas csoportja, majd a kórház apácai közül mindenki, aki csak szabadná tudta magát tenni egy órára s végül a viszonylag feltűnő nagy számban képviselt világi és szerzetes papság. Mély áhitattal imádkozta az egész temetési menet a temetőkapuig az elhunyt lelke üdvéért a halottak rózsafüzérért: „és áldott a Te méhednek gyümölcse, Jézus —’ adj Uram neki örök nyugalmat, és az örök világosság fényeskedjék neki! ’— Asszonyunk Szűz Mária, Istennek szent Anyja...” Kiről és miről volt szó? Abszolút idegenben, tragikus körülmények között meghalt egy magyar jezsuitapáter, akinek temetésére megmozdult az egész község.

Zams Landecknek, a híres tirolai téli sporthelynek közvetlen szomszédságában fekszik kb. 3 ezer lakossal. A jőnevű kórházat Ausztria Svájcba vezető autófőútvonalra választja el a merészen égbeszökö hegycsúctól, a Silberspitzétől, amely nem hagyott békét a fiatal magyar jezsuitapáternek. Szobája ablakából mindennap megbámulta a csábító hegycsúcsot a gyönyörű kék éggel. Nyár volt, vihartól félni nem kellett. Bár nem volt hegymászó cipője és többoldalú, komoly lebeszélés ellenére is, magyaros elszántsággal mégis megmászta egyedül a Silberspitzét. Egy német turista házaspár éppen lefelé tartott a csúcsról és igyekezett a pátert szándékáról lebeszélni. Mikor ez hiábavalónak bizonyult, följáhlották neki, hogy megvárják, míg a csúcsról visszaérkezik és majd együtt teszik meg az utat le a községbe. Szabó János az ajánlatot nem vette igénybe azzal a megokolással, hogy ő majd a hegynek város felé eső oldalán fog a kórház közelébe leereszkedni. A hegycsúcsról még integetett a házaspárnak. Akkor még nem is sejtette, hogy ez búcsúzás volt az életől. A csúcson a kereszt alatti vendégkönyvben megörökítette első és utolsó ottjártát ezekkel, az ő lelkiességét jellemző szavakkal: „17. 8. 64. Ad maiorem Dei gloriam! Szabó János SJ Miklósfal (Ungarn), Budapest, Rom. Hazádnak rendületlenül légy híve, óh magyar!”

Zamsból a csúcsot két úton is meg lehet közelíteni. A leereszkedésnél a két út közti választás tévesztette meg a pátert. A meredek oldalon kezdett leereszkedni. Néhány száz méteres igen nehéz és veszélyes ereszkedés után olyan ponthoz jutott, hogy jobbra is, balra is már keresnie kellett a kitérőt. De úgy látszik, célszerűbbnek tartotta, hogy folytatja a további vakmerő leereszkedést, semhogy visszamásszon a csúcsra, s a már ismert úton, amely őt a csúcsra fölvitte, nagyobb kerülővel térjen vissza Zamsba, ahol este a kórház kápolnájának szokásos ájtatosságát kellett volna megtartania. Végzete úgy hozta, hogy már mindössze alig száz méter hiányzott az országútig, amikor lezuhant. A merev és járhatatlan terep tele volt szakadékokkal, amit a magas fű miatt nem vehetett idejekorán észre.

Holttestét egy hónapig hiába keresték szakvezetés mellett, hatóságilag, önkéntes vállalkozókkal, rendőröktyákkal, repülőgéppel, helikopterrel. Senki sem gondolt arra, hogy a végcélhoz olyan közel érte el végzete. Csak mikor 5 héttel később néhány német turista ásványokat keresett az országút fölötti hegyoldalon, véletlenül rábukkantak a már oszlásnak indult, ragadozó madaraktól megtépázott holttestre. A lelőhely olyan közel volt a kórházhoz, hogy ha a páter a zuhanás

után még életben maradt volna és lett volna annyi ereje átkiáltani a kórházba, hangját föltétlenül meghallották volna.

A koporsót a kórház halottas kápolnájában tették kegyelet tárgyává. Az egész község búcsút akart venni az idegenben elhunyt magyar pátértől. Innen indult el az a szép temetési menet, amelyhez hasonlóban Szabó Jánosnak még szülőfalujában, Miklósfalván sem lett volna része. Ez a spontán, őszinte és ilyen nagy számú részvétmegnyilatkozás fényt vetett lelkemben az Úr Jézus ígéretere és annak beigazolódására még ilyen különös körülmények között is. Szabó János hallgatva a kegyelem hívó szavára 21 éves korában, 1948-ban elhagyta atyját, anyját, testvéreit és belépett a Jézus Társaságába. Rendi tanulmányainak befejezése után lekerült Rómába mint a vatikáni rádió egyik magyar bemondója. Tisztaelkű pap volt, aki szerette a nyelveket és főképp az irodalmat. Lelkét két fókusz fűtötte: Isten nagyobb dicsőisége és lankadatlan hazafias érzése. Gyomorfekély miatt már 1963 nyarán is Zamsban kezelték meglehetősen sikerrel. Hogy egészsége teljesen helyreálljon, 1964 nyarán újra fölment Rómából Zamsba, — ezt így mondanánk — hogy ott teljes idegenben haljon meg. A megrázóan szép szertartással Isten azonban azt akarta megmutatni, hogy Szabó János kapott Jézus követéséért még a temetésben is „százszor annyit“, utána pedig „az örök életet“ (Mt 19, 29).

Akit az istenszeretet, „ad maiorem Dei gloriam“, és a hazaszeretet, „hazádnak rendületlenül légy híve, óh magyar!“ lelkesít, az lélekben a csúcsok világában él. Lelki magasabbrendűségének nyomait megtaláljuk már ifjúságában. Tanulmányi éveinek legnehezebb szakaszában, az ötvenes évek elején, segédmunkásként dolgozik egy raktárban. A hivatalnoki állást elhárította magától, hogy kivegye részét a fizikai munkából. Többször meg is akarták nősíteni, de ő megalkuvás nélkül, rendületlenül követte kitűzött életeszményét, Jézus közvetlen szolgálatát. A szociális kérdések, a kisemberek sorsa, azok problémái nemkevesebbé képezték érdeklődését, mint a irodalom és a középkor nagy alkotásai. A vatikáni rádió mellett betöltött szerepét a magyarországi hallgatók elismerő leveleinek áradata dicséri. Tehetségét jellemzi az emberi történet és együttélés helyzeteiről alkotott éles ítélete. Azonban a rövidebbet húzták nála a „szellemi vagy lelki kisiparosok“, a „sottosviluppati“, ahogy ő azokat találó olasz kifejezéssel nevezte. Őnzetlenségére vall, hogy Mons. Dell'Acquatól kapott rózsafüzérét, amelyet még a b. e. XXIII. János pápa áldott meg, tovább ajándékozta, hogy azzal is örömet szerezzen másoknak.

Boldog annak a papnak a halála, — ha mindjárt ilyen tragikus körülmények között is, — aki nem is sejtve utolsó óráját, szívből írhatta az emlékkönyvbe: „Mindent Isten nagyobb dicsőségére!“

Gallus Tibor SJ

BORSÁNYI BALÁZS

Limában, Peru fővárosában 1964. szeptember 4.-én elszenderült az Úrban a jószágos Balázs atya. Mint Krisztus jó katonája, a vártán halt meg. Előző napon még egyhuzamban három órán át gyóntatott. Első pénteken jött az Úr hűséges szolgájáért. Balázs atya reggel ötkör felkeltette a szomszédos cellában levő testvért és hívatta vele a főnök atyát. A főnök atya azonnal jött, szépen meggyónt. 5 óra 20 perckor a főnök atya feladta az utolsó kenetet. Jó Balázs atya csendesen, szinte észrevétlenül elhagyott. Árván hagyott bennünket.

1890 november 13.-én született Szanyban, Sopron megyében. A budai kapisztrán ferencesek tagja volt. Majdnem 15 éve, hogy Peruban élt és azóta mondotta a magyaroknak rendszeresen a vasárnapi szentmisét. Igen jó szónok, mélyen vallásos lélek volt, széleskörű tudással rendelkezett és izzó szeretettel csüngött hazáján. Az egész magyar kolónia gyászolja, a magyarok szép számban jelentek meg temetésén. A püspöki requiem a „Csoda-templom“-ben volt, ahol a páter vasárnaponként misézett magyarjainak. A beszterlést a Szt. Antal konvent előljárója végezte a magyar kolónia meleg részvételével, akik a végén elénekelték a magyar Himnuszot. Beszédet mondott a perui magyar kultúrkör elnöke: Dr. Emődi István és P. Eraso az emigránsok nemzeti igazgatója. Temetésén lelki gyermekeinek nagy serege vett részt.

A gyóntatószék apostola volt. Sok pap és apáca kereste fel. Az elmúlt évben a nagylelkigyakorlatok alkalmával a papok legnagyobb része nála gyónt meg. De sok-sok világi hívő is lelkiatyjának választotta.

Az utóbbi időben nagy örömet okoztak neki azzal, hogy megválasztották a Perui Magyar Kultúrkör tiszteletbeli és a Limai Magyar Rádióbizottság rendes tagjának. Mindnyájan azon voltunk, hogy szeretetünket és nagyrabecsülésünket minél jobban kifejezésre juttassuk iránta. Már készültünk papságának 50 éves jubileumára. Úgy érezzük, hogy most már a mennyországban ünnepel és onnan áld meg bennünket jószágos mosolyával.

P. Tóth Miklós

a perui magyarok lelkésze

P SZELENYI IMRE OFM Conv.

(1906—1964)

A vele való személyes találkozásra már nem emlékszem, levélileg azonban igen összebarátkoztunk bár legtöbbször csak egy röpke „ölel druszád“-ra szorítkozott.

Hihetetlen szorgalmas és sokrétű munkás volt. Egy-egy jelentősebb politikai vagy társadalmi esemény alkalmával csak úgy ontotta magából a cikkeket, úgyhogy legtöbbjüket nem is voltam képes leköszölni. Betegségéről alig tudtam valamit. Váratlan halála mint a felhőtlen égből való villámcsapás hatott.

Álljon itt néhány száraz adat sokat hányatott életéből.

1906-ban született Győrben s így érthető, hogy cikkeiben többször említést tesz Pannoniáról. A pesti piaristáknál jelesen étettségizett, majd Páduában, Rómában folytatta tanulmányait, 1931-ben szentelték konventualis ferencrendi (minorita) pappá. 1932—35 Egerben igazgatja rendjének Sz. Antal és Sz. Imre kollégiumát, Közben szónokol, vagy 44 helyen tart missziót, s Serédi bíboros-hercegprímás őt 1936-ban „legeredményesebb magyar missziós atya“ címével tüntette ki. P. Kerkaival együtt megalapítja a KALOT-ot s szerkeszti a Dolgozó Fiatalság-ot, melyben a földreformért küzd. Hét évig volt táborig lelkész, számos kitüntetés ékesíté mellett. A hírhedt amerikai légi támadás alkalmával (Dréza, 1945 február 12-13 éjjelén, melyben 200.000 ember pusztult el) hősiessé módon vett részt a mentési munkálatoknál. Erről egy megrázó elbeszélésben tett említést, amely a VI-ben jelent meg.

Háboru után foglya volt a CIC-nek, majd Párizsban, az ottani nunciushoz a későbbi XXIII. János pápánál talált mint fordító menedéket. Hét hónap után Louvainban tanít 46-50-ig. Onnét Rendje miszióba küldi Caracasba (50—52) s több középamerikai államba.

Az USA-ban néhány évig a Grandby-i rendi teológián tanít dogmatikát és metafizikát, majd Ellicott City-be kerül. Az elmúlt évben Rendje ideiglenes minőségben Rómába, a zsinati előkészítő bizottságba rendeli. Pünkösd vasárnap, a Szentatya fogadására induló egyházi előkelőségek közepe tette hirtelen összeesett és váratlanul meghalt.

Írásai számos magyar nyelvű folyóiratban jelentek meg. Foglalkozott a Sumérkérdéssel és egyéb aktuális feladattal. Hosszú évek elmélkedéseinek gyűjteménye: Prohászka Ottokár természetbölcselete VILÁGOSSÁGOM A VILÁGON A Vasárnapi Levél kiadásában jelent meg. E mű folytatása; HA ELFÁRADTATOK, u. cs. a VL birtokában, sajnos eddig nem jelent meg.

Adja a jó Jézus, kinek nyomdokaiban járt és dicsőségét vagy tíz nyelven hirdette, mielőbb az angyalok karával együtt magasztalja!

P. Dittrich Imre C. op.

NAGY JÓZSEFRŐL

a PE 28. számában már megemlékeztünk. Most egy baráti levél részletesen leírja sorsát. — Rómából a losangelesi magyar plébániára küldték. Időközben egy másik Nagy József nevű magyar pap jelentkezett ott és mikor ő felvette a kapcsolatot a püspökséggel, tudatták vele, hogy hasonló nevű pap már átvette a plébánia vezetését. A mi püspökünk tudomást szerzett a félreértésről és magához vette. Káplánnak helyezte Forth Worthba, a szomszéd városba. József nekifogott a nyelvtanulásnak, bejárt az elemi iskolai órákra és szépen megtanult angolul. Két éve a püspök áthelyezte az egyik dallasi templomba; plébániafajta, de nem önálló lelkeszség. Ezt az intézményt eléggé elhanyagolt állapotban vette át. Szorgalmas, derék és becsületes munkával szépen rendbehozta plébániáját.

Kb. 1963 januárjában különös fájdalmakról panaszkodott, de kezelőorvosa nem talált semmi különösét. Ő sem törődött sokat bajával. A múlt év májusában templomát tataroztatta. Maga is foglalatoskodott. Egy alkalommal az egyik szobrot emelték át másik helyre és akkor éles fájdalmat érzett a jobboldali hasfalán. De az orvosi vizsgálat megint nem állapított meg semmit. Húzza tovább gyanú nélkül baját, míg augusztus egyik éjjelén nagyon rosszul nem lett. Segítséget kért. Bevitték a kórházba, ahol vakbéllel akarták megoperálni. A felnyitás után megvizsgálták a jobboldalán lévő daganatot, de nem merték kioperálni, mivel annyira szövődményes volt már. Rákot emlegettek. Kobalt besugárzással kezelték. Novemberben másik daganat keletkezett a baloldali hasfalán. Ezzel már nem tudták mit kezdeni az orvosok. Tudomására hozták, hogy nem sok ideje van hátra. Nyugodtan fogadta az orvosi megállapítást. Szépen készülgetett a halálra. Távoli rokona északról jött meglátogatni. A betegség mind kellemetlenebb lett, fájdalmai állandóan növekedtek. Végül idegrezekcióval kikapcsolták a megtámadott részeket, hogy megmentse az irtózatossá váló fájdalmaktól. Így hosszabb ideig bénulásos tünetek jelentkeztek. De néha normális életműködése vissza-vissza tért. Természetesen nagyon fáradta vált. Majd ez év februárjában erősen gyöngülni kezdett és a hó végén befejezte

életét. 28.-án kísértük a csendes temetőbe, ahol a papok számára fenntartott helyen tért örök nyugalomra Nagy József, az a magyar pap, aki a messze idegenben is megtartotta hűséges, ragaszkodó érzését a magyar földhöz, melyből vétetett. Szíve utolsó lehelletéig híveiért és a menekült magyarokért dobogott, akiket a sok hálátlanság ellenére is szeretett és akikért haláláig szolgált. Ott nyugszik a csendes temetőben. Csak a repülőgépek zúgása szolgáltatja a gépzenét. De neki már nem hoznak otthonról híreket; arról a földről, amelyhez annyira ragaszkodott. Csopak... a hegyről tekintve a kéklő Balaton sokszor hívta haza!... Onnan fölülről, a jó Isten talán megengedi neki, hogy lepillant hasson arra a bakonyi tájra, amely neki is, nekünk is olyan emlékezetes volt itt a földön. Szeretett híveinek imája — akik mindig megbecsüléssel vették körül — kísérté Isten trónja elé, ahol már biztosan megkapta jó és eredményes sáfárkodásának jutalmát.

Sok magyar menekült papi lélek megfellebbezik hazájáról. Annyira ellustul a bőség füledt levegőjében, hogy semmiben sem különbözik ennek a naív gondolkodású kapitalista világnak petyhüdt gondolkodásától, amely a békés koegzisztencia langymeleg tespedő vizében úszik lassan a saját végzete felé.

*

Levél Afrikából:

A Viktoria tó partjáról — amely csaknem kétszer
akkora, mint a Dunántúl, — írja egy örökimádó nővér.

Igazán resteltem, hogy ilyen sokáig halogattam a választ, amikor már 9 számot kaptam nagylelkű adományként. Minden „Papi Egység” — szám érkeztek hevesebben dobog a szívem és még nagyobb szeretettel ragaszkodom Hazámhoz és annak oly fájdalmasan próbált egyháztagjaihoz. Azt hiszem nem szükséges említenem, hogy érettük állandóan imádkozom. — Néhány sort szeretnék írni származásomról. 1914-ben születtem Budapest mellett, Üröm községben. Édesapámat nem ismertem, mert a háborúban meghalt az orosz fronton. Édesanyám így özvegyen maradt, 6 gyermekkel, akiket sok nélkülözés között nevelt fel, Isten félelmében. Anyám is már az örök boldogságban él 10 év óta. Nyugodjék békében! 17 éves koromban léptem be az Üllői úti Örök imádról nevezett házunkba. Majd másfél év múlva mint novicia Belgiumba kerültem. Több évi belgiumi tartózkodás után teljesült régi vágyam és a misszióba kerültem.

1937-ben érkeztem ide, Entebbe-be ahol azóta is változatlanul működöm. Munkaköröm nem terjed túl a ház területénél, de a szellem, amely áthat, apostoli és a világ minden nemzetét szeretné az Úrhoz vezetni. Szerény származásom és képzettségem folytán a ház betegeit ápolom. A betegápolást örömmel végzem, mert az Úr Jézus mondotta, hogy bármit is teszünk övének, azt neki magának tesszük. Ez pedig nagyon vigasztaló gondolat. A Rend munkálkodása itt 1913-ben kezdődött. Az akkori püspök, a szentéletű Strecher hívott bennünket azzal a szándékkal, hogy legyen imádkozó zárda is apostoli területén, mivel akkoriban csak egyetlen női rend volt itt. Azóta már 22-féle női szerzet van ezen a területen. Elemi iskola vezetését is el kellett vállalnunk, bár ez nem a mi munkaterületünk, mivel első feladatunk az Oltáriszentség imádása, a zsolozsma,

a lelkigyakorlatok megszervezése valamint az egyházi ruhák készítése. Az iskolát ez évben átadtuk az általunk oktatott bennszülött nővéreknek. Ez évben nyitottunk a magunk számára noviciátust, ahová bennszülötteket veszünk fel, de más nemzetiségűek is vannak: afrikaiak, kínaiak és indiaiak. Istennek hála, munkánk szépen halad. Lelkigyakorlatos kurzust is sikerült tartanunk. Több 30—40 személyes csoport végzett már nálunk néhány napos lelkigyakorlatot. Az elmúlt hónapban a környék különféle szerzeteinek a főnöknői végeztek egy jezsuita atya vezetése alatt. Ez nálunk ritkaság, mert erre felé nincsenek jezsuiták. Mi magunk is — habár Szt. Ignác leányai vagyunk, mert az ő szabályait követjük, — mindaddig csak a fehér atyák vezetése alatt állottunk. Igaz, hogy ők is Szt. Ignác fiai, úgy is lettek elnevezve, hogy „lisztes jezsuiták“, mert fehér ruhát viselnek. Első oktatásukat a szerzetesi életre a jezsuita atváltól kapták.

Hat évig itt tartzkodott egy magyar karmelita atya egy testvérral együtt. Amerikába ment. Most egyedül vagyok magyar és csak néha-néha nyílik alkalom magyarul beszélni. Sajnos, már szívesebben beszélek franciául vagy angolul, mert a magyarban keresnem kell a szavakat. A múlt hónapban történt, hogy bekopogtatott egy fiatalember, aki mint világi misszionárius, tanítóként működik a szomszédos vidéken, Congóban. Magyar származású. Néhány napi vakációja alatt bejárta a vidéket. A közeli plébánián megtudta, hogy magyar nővér van itt. Amikor felkeresett, észrevette, hogy nehezemre esik már a magyar beszéd, így inkább franciául folytattuk a társalgást.

Befejezésül kérem az Úr Jézus áldását mindannyinkra és igyekszem imáimmal viszonzozni jószágukat.

Mária Ammaria nővér

Indiából írja egy orsolyitanővér:

A „Magyar Papi Egység“ valóban nagyon értékes. Igen hálásan köszönöm, hogy engem sem felejtettek el itt Indiában. Olyan jól esik ez a szöveg, hisz el vagyunk zárva a külvilágtól, az őserdők mélyén folytatjuk a jó munkát e szegény, nyomorult nép körében. Mint az előbbi helyemen is, itt is csak egyedül vagyok magyar. Már régóta óhajtom hálás köszönetemet küldeni az MPE füzetekért. Azóta imádkozom az idegenben élő magyar papjainkért.

Most 15 éve, hogy itt dolgozom Bihar megyében a nyomorult bennszülöttek körében. Az intézetünkben tizen vagyunk nővérek: egy angol, egy belga, hét bennszülött és én magyar. Sokféle munkával foglalkozunk: tanítással, betegápolással, árvák és kisdetek nevelésével, világi hithirdetőnk képzésével, s ha időnk még engedi, látogatjuk a szegény falvakban nyomorgó családokat. Büszke vagyok, hogy idegenben élő jószívű magyarok segítik e szép apostoli munkát adományaikkal. Sok évvel ezelőtt e szegény őslakos népek mint bújdosók éltek a hegyek láncbaiban. Ha lassacskán talpraállnak, őszinten mondják: ezt a missziósoknak köszönhetik.

Az intézetünkben 580 szegény növendékünk van. Igen ritkán jutnak a családjukban tisztességes eledelhez, ezért a fiatal anyák kevés kivétellel vérszegények. A múlt évben szörnyű volt az éhség a szárazság miatt, és a lakosságnak legalább 60 %-a csupán fák leveléből és gyökerekből élt. A modern világ ezt nem tudja elképzelni, de mi missziósok saját szemünkkel látjuk. Alázatosan kérjük, imádkozzanak értünk, hogy mindig nagyra becsüljük hivatásunkat. Legyen szívünkben az a tudat, hogy boldogság a Mennyei Atyának szegény gyermekeit szolgálni, akármilyen legyen a színük és vallásuk.

DER PRIESTER IM ANRUF DER ZEIT. Herausgegeben vom Bischöflichen Ordinariat Eisenstadt, Seelsorgeabteilung, Oktav, 158 Seiten, S 60.—. Verlag Herder, Wien, 1963.

A mai kor papjának az arcvo-násait akarja ez a kis könyv megraj-zolni, amelynek az egyes fejezeteit különböző szerzők állították össze. Az innsbrucki püspök P. Rusch a papi működés hittitok-vonatkozásait boncolgatja. Az összefüggéseire mutat rá. D. Thalhammer S. J. a pap egyéni áhitata személyi, istentiszteleti és szentségi jellegét rajzolja meg. Az egyház és a pap kölcsönös létrend-beli vonatkozásait elemzi igen éles meglátásokkal A. Rohner SVD. A mai hitetlenség mint lelkipásztori kísértés, de egyuttal mint papi feladat rául élénk G. Hansemann gráci katekéta egyetemi tanár igen eleven és találó cikkében. A záró fejezet hasonlóképp mint az előző László István burgenlandi püspök írása a papi személyiségről, amelyet Krisz-tus és az egyház alakít.

A legtöbb fejezetet érdemes kétszer is elolvasni. Az egész könyv elmélyítő, elgondolkasztató és vigasztaló olvas-mány.

Német Béla S. J.

Szabó Ferenc SJ: TEILHARD DE CHARDIN. (Bevezetés Az Isteni Milió-höz.) Ahogy Lehet, Párizs-Bécs, 1965, 56 lap.

Most lesz tíz éve, hogy New York-ban hirtelen elhunyt korunk egyik legzseniálisabb és legnépszerűbb gon-dolkodója: Pierre Teilhard de Char-

din SJ. A tíz éves fordulóra jelenik meg az első magyar Teilhard-kötet, P. Rezek OSB remek fordításában: *Benne élünk* (Az Isteni milió). Ehhez nyújt nélkülözhetetlen bevezetést P. Szabó kis füzet.

Az I. rész Teilhard lelki fejlődését vázolja fel néhány fontosabb életrajzi adat keretében. A II. rész Az Isteni milió részletes elemzése. P. Szabó, felhasználva Teilhard írásait és a róla szóló műveket, rokonszenves megvilágításba helyezi a vitatott gon-dolkodó intuícióit, „látomásait“, és összeveti őket az Egyház tanításával.

A kis füzetet olvasva kétségtelen tényként áll elénk Teilhard időszere-sége, amelyet a végkövetkeztetés ki-hangsúlyoz. Amikor a II. Vatikáni Zsinat a 13. schémát vitatja („Az Egyház viszonya a mai világhoz“), nem feledkezhetünk meg Teilhard művéről; — erre már több zsinati Atya felhívta a figyelmet. „Az ő termékeny meglátásai sok használható elemet nyújtanak a „földi valóságok teológiájának“ a kidolgozásához, amelyre kortársaink úgy várnak, mint a mindennapi kenyérre.“

A füzet beszerezhető: a Kiadónál: Ahogy Lehet, Postfach 30, Wien, IV/51, Austria, a Szerzőnél: „Les Fontaines“, Chantilly (Oise), France. Ára: 16 öS — 3 francia fr. — 2,50 DM — 65 USA-cent — 32 bel-ga fr.

Boldizsár Iván: Rokonok és idegenek. Franciaországi napló. Gondolat, Budapest. 1963. 308 lap. 38 Forint.

Boldizsár Iván 1959-ben megtett és 1960-ban megírt franciaországi

családi utazásának kései kiadása valószínűsítő jellemrajza a jelenlegi magyar könyvírásnak és könyvkiadásnak. A nyugati olvasó nemcsak a mai magyar hivatalos pártszemlélettel és nyugat-értékeléssel ismerkedik meg, hanem azzal is, hová süllyedt egy volt katolikus író és vele együtt a pártot szolgáló magyar intelligencia. Mert mindenképp szomorú, ha egy katolikus író odáig „fejlődik”, hogy maga és családja templomokban, kegytárgyakban stb. csak művészettörténeti emlékeket keres és lát. A könyv a kommunista párt ama szolgálatában áll, amelyik igyekszik az eddig közömbös, de kulturált olvasótáborát a szocializmus tanainak a „szabadabb légkör” szellemében megnyerni. Csak így magyarázható az utirajz sokhelyütt primitív propagandája és a valódi állapotok elferdítése. Az író sajnos azt a hibát is elköveti, hogy — a nyugatos irány nyomában — Franciaországot Európával azonosítja és más kulturálmokról, a melyek pedig a hazai műveltséget is pregnánsan befolyásolták, nem is vesz tudomást. Csaknem vallásosságig menő Párizs-rajongása szinte nevetséges. A különben gyakorlott tollal megírt, sokhelyütt jó megfigyeléssel élenkített könyvet csaknem kétszáz kép egészíti ki: az író fényképfelvételei és reprodukciók, amelyek a könyv otthoni viszonyokhoz képest elég magas árá ellenére a nyugati színvonalat meg sem közelítik.

Dr. Adriányi Gábor

IMAKÖNYVEINK. Az új liturgia bevezetésekor eszméltünk rá, mekkora áldás, hogy Jávor Egon OSB hét

évvel ezelőtt a magyarság kezébe adta a *Vasárnapi misekönyvet*. Enélkül meg sem tudtunk volna mozdulni. A tavaly szükségessé vált új kiadás bizonyítja, hogy híveink is megszerették ezt a nyelvében és kiállításában egyaránt remek könyvet. — A bécsi OMC karácsonyi ajándékképp lepte meg a magyar gyermekvilágot az „*Első Misekönyvem*”-mel. Az eredeti francia összeállítást jó magyar ima-és éneknagy egészíti ki. Képillusztrációja szerencsésen már a nép felé végzett liturgiát mutatja be. — A két liturgikus imakönyvön kívül két ájtatossági imádságoskönyv forog közökén. A Dallos Ferenc által összeállított imakönyv és lelkikalausz, „*Imádkozzatok Testvérek*” (már 3. kiadás) az átlagközönség és az értelmiség részére készült. Erre utal nagyobb elmélkedési anyagára és a világ nagy imádkozóitól kölcsönzött anyaga. Szent Ágoston, Aquinoi Szt. Tamás, Bonaventura, szalézi Szt. Ferenc mellett tág teret kapnak Pázmány és Prohászka. — Rákos Raymund OFMConv. *Népimádkönyvével* (Roma 1964) az egyszerűbb népnek nyújt lelki táplálékot. A keresztút népi formája, a kedvenc népi imák (a mindenkor segítő Szűz Máriához, XI. Kelemen egyetemes imája), néhány közérthető kifejezési forma (az idegen bűnt bűnpártolásnak mondja) és a lelkitükör új alakítása teszi népiesé ezt az imakönyvet. Ez utóbbi a PE Kiadóhivatalában is kapható két misintenció fejében. — Most csak utaltunk ismert imakönyveinkre. Ha megküldik a Szerkesztőségnek a többi magyar imakönyvet is, szívesen nyújtunk egy részletes ismertetést imakönyveink szerkezetéről és nyelvéről.

